

KOMISIJA ZA TRŽIŠTE KAPITALA CRNE GORE

**SMJERNICE
ZA PRISTUP ZASNOVAN NA RIZIKU I IZRADU ANALIZE RIZIKA OD
PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA ZA UČESNIKE NA
TRŽIŠTU KAPITALA**

JUN 2025. GODINE

UVOD

Cilj Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (ZSPNFT) i njegovih podzakonskih akata je otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Komisija za tržište kapitala Crne Gore (KTK) je jedan od nadzornih organa u sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u Crnoj Gori, a ZSPNFT-om je zadužena za vršenje nadzora u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma (SPNFT) nad sljedećim subjektima:

- investicionim društvima čije poslovanje uređuje Zakon o tržištu kapitala (ZTK);
- društvima za upravljanje investicionim fondovima čije poslovanje uređuje Zakon o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom i Zakon o alternativnim investicionim fondovima ; i
- društvima za upravljanje penzionim fondovima čije poslovanje uređuje Zakon o dobrovoljnim penzionim fondovima (ZDPF).

Za navedene subjekte će se u daljem tekstu koristiti termin obveznici.

Međunarodno radno tijelo za primjenu finansijskih mjera u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: FATF) je razvilo niz preporuka koje su priznate kao međunarodni standard za borbu protiv pranja novca, finansiranja terorizma i drugih srodnih prijetnji integritetu međunarodnog finansijskog sistema. FATF-ova Preporuka 1 odnosi se na pristup zasnovan na riziku (u daljem tekstu: PZR), koji predstavlja djelotvoran način za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Redovnim procjenjivanjem rizika od pranja novca i finansiranja terorizma obveznici se mogu zaštititi i očuvati integritet svojih poslova pri tom doprinoseći integritetu crnogorskog finansijskog sistema kao cjeline. I dok je svaki obveznik odgovoran za svoju procjenu rizika, KTK je donijela ove Smjernice kako bi pomogla obveznicima da izrade analizu rizika i ispune ostale obaveze propisane ZSPNFT-om. Ove Smjernice su strukturirane na način da pomognu obveznicima da bolje razumiju šta je PZR i da naprave popis sopstvenih rizika koji se odnose na proizvode, usluge i distributivne kanale, klijente i poslovne odnose, transakcije, geografske i druge relevantne faktore. Takođe će pomoći obveznicima da primijene efikasne mjere ublažavanja i praćenja rizika od pranja novca i finansiranja terorizma s kojima se mogu susresti u svom poslovanju.

1. PRANJE NOVCA, FINANSIRANJE TERORIZMA I SUMNJIVE TRANSAKCIJE

1.1 Šta je pranje novca?

U skladu sa članom 2 Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma ("Službeni list Crne Gore", br. 110/23 od 12.12.2023, 065/24 od 05.07.2024, 024/25 od 12.03.2025) (u daljem tekstu: ZSPNFT), smatra se:

- konverzija ili prenos novca ili druge imovine, sa znanjem da su taj novac ili druga imovina stečeni kriminalnom djelatnošću ili učestvovanjem u toj djelatnosti u svrhu prikrivanja ili lažnog prikazivanja nezakonitog porijekla imovine ili pomaganja bilo kom licu koje učestvuje u vršenju te djelatnosti u izbjegavanju pravnih posljedica djelovanja tog lica;
- prikrivanje ili lažno prikazivanje prirode, porijekla, mjesta na kojem se nalazi, kretanja, raspolaganja ili vlasništva nad novcem ili drugom imovinom, prava povezanih sa novcem ili drugom imovinom, sa znanjem da su taj novac ili druga imovina stečeni kriminalnom djelatnošću ili učestvovanjem u toj djelatnosti;
- sticanje, posjedovanje ili upotreba novca ili druge imovine ako se u vrijeme prijema zna da su taj novac ili druga imovina stečeni kriminalnom djelatnošću ili učestvovanjem u toj djelatnosti;
- učestvovanje u izvršenju, udruživanje radi izvršenja, pokušaj izvršenja i pomaganje, podsticanje, olakšavanje i savjetovanje u vezi sa gore navedenim radnjama.

Prihodi od kriminalne aktivnosti kroz razne mehanizme ulaze u ekonomski sistem i na kraju procesa se pojavljuju kao naizgled legitimni. Ovi procesi mogu biti različitog stepena složenosti i mogu biti zloupotrijebljeni privredni subjekti iz različitih oblasti privrednog života, pa i oni koji pripadaju finansijskom sistemu.

Na svjetskom tržištu novi proizvodi i usluge se stalno razvijaju, kao reakcija na potražnju investitora, tržišne uslove i napredak tehnologija. Na globalnom nivou ponuda proizvoda je ogromna, a mnogi su složeni usled čega je njihovo praćenje otežano, posebno što se brojne transakcije obavljaju elektronski i preko međunarodnih granica.

Bilo da je tržište kapitala malo ili razvijeno, pranje novca ima jedinstvene tri faze, i ponekad imaju drugačiji redosled ili se preklapaju.

1.1.1 Faze pranja novca

I faza je faza plasmana. Plasman je proces gdje se prljavi novac unosi u finansijski sistem. Način plasmana može biti različit, ali najučestaliji je onaj gdje se velike količine gotovine (novca) razbijaju na manje upadljive sume za deponovanje direktno na bankovnom računu, koji se prikupljaju i transferišu na račune na drugim lokacijama.

II faza je faza raslojavanja. Raslojavanje je proces sakrivanja traga odnosno prikrivanje lokacije gdje je novac stečen nelegalnim putem. Postupak obuhvata premještanje novca kroz niz transakcija sa ciljem da oteža pronalaženje originalnog izvora.

III faza je faza integracije. Ovo je ujedno posljednja faza kada se gotovi novac integriše u legalne tokove. Navedena sredstva se koriste za kupovinu nekretnina, automobila ili pak hartija od vrijednosti.

Uobičajene tehnike integracije su lažni zaposleni, kojima se novac plaća a zatim preuzima u gotovini, pozajmice direktorima koje nikad neće biti vraćene itd. Često se na mjesta izvršnih

direktora, stvarnih vlasnika postavljaju lica koja nemaju iskustva i koja za navedenu funkciju dobijaju naknadu sa ciljem prikrivanja stvarnog vlasnika i realizaciju poslova u njegovo ime.

1.2 Šta je finansiranje terorizma?

U skladu sa članom 3 ZSPNFT, finansiranjem terorizma smatra se:

- obezbjeđivanje, stavljanje na raspolaganje ili prikupljanje novčanih sredstava ili imovine, na bilo koji način, neposredno ili posredno, sa namjerom da se upotrijebe ili ako se zna da će se u cjelosti ili djelimično upotrijebiti za izvršenje terorističkog akta, odnosno pokušaj njihovog obezbjeđivanja, stavljanja na raspolaganje ili prikupljanja na bilo koji način, neposredno ili posredno, sa namjerom da se upotrijebe ili uz saznanje da mogu biti upotrijebljeni u cjelosti ili djelimično:
- za pripremanje ili izvršenje terorističkog akta u smislu ovog zakona;- za finansiranje organizacija koje za cilj imaju vršenje terorističkog akta ili pripadnika tih organizacija ili pojedinca koji za cilj ima vršenje tih djela;
- od strane terorista ili terorističkih organizacija u bilo koju svrhu;
- podstrekavanje ili pomaganje u obezbjeđivanju ili prikupljanju novčanih sredstava ili imovine .

Sredstva za finansiranje terorizma mogu poticati iz legalnih ili iz kriminalnih aktivnosti. Teroristima je potreban novac za oružje, putovanja, smještaj i planiranje, obuku i izvođenje terorističkih napada. Nedostatak sredstava ograničava njihovu obuku da pripreme odnosno da izvedu napade i da se razviju kao organizacija. Dakle, sredstva za finansiranje terorizma mogu doći iz legalnih izvora kao što su zakoniti poslovi, vjerske ili kulturne organizacije, ali mogu doći i iz ilegalnih poslova kao što su trgovina drogom, oružjem, korupcija, itd.

1.2.1 Faze finansiranja terorizma

Postoje tri faze finansiranja terorizma.

Prva faza je faza prikupljanja, odnosi se na prikupljanje sredstava namijenjenih teroristi ili terorističkoj organizaciji. Sredstva mogu poticati iz različitih izvora, a tipičan primjer je prikupljanje sredstava preko donacija pojedinaca ili organizacija, korišćenje dobrotvornih ili neprofitnih organizacija, ali i iz kriminalnih aktivnosti.

Druga faza je faza čuvanja. Čuvanje sredstava može se ostvariti preko bankovnih računa, pripejd kartica i robe visoke vrijednosti (nafta, umjetnička djela, antikviteti, plemeniti metali, hartije od vrijednosti, luksuzna vozila itd). Čest je primjer i čuvanje sredstava u obliku kriptovalute.

Treća faza je premještanje sredstava. Kada teroristička grupa ima onoliko sredstava koliko je potrebno, oni prebacuju sredstva velike vrijednosti na pojedince kako bi ih iskoristila za terorističko djelovanje. Takođe su česti transferi novca preko sumnjivih platnih provajdera kao što je Hawala sistem i drugi.

Hawala sistem je prepoznatljiv po lakom transferu novca, jer sam sistem ne zahtijeva birokratsko opterećenje, detaljnu registraciju kao i dokumentaciju za pravljenje transfera.

1.3 Sumnjive transakcije

Sumnjiva transakcija je svaka transakcija ili pokušaj izvršenja transakcije sa sredstvima ili imovinom za koje se procijeni, na osnovu indikatora za prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija u skladu sa ZSPNFT-om, podzakonskim aktima donijetim na osnovu ovog zakona i internim aktima obveznika ili na osnovu drugih objektivnih okolnosti i činjenica, da postoje razlozi za sumnju da predstavljaju imovinsku korist stečenu kriminalnom djelatnošću ili da su predmet pranja novca ili namijenjeni za finansiranje terorizma.

Sumnjiva transakcija može uključivati nekoliko faktora koji sami po sebi mogu izgledati beznačajni, ali sagledani zajedno izazivaju sumnju da je transakcija povezana sa izvršenjem krivičnog djela pranja novca i finansiranje terorizma.

2. TIPOLOGIJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

Tržište kapitala Crne Gore obuhvata trgovanje hartijama od vrijednosti u uslovima relativno malog i nedovoljnog razvijenog tržišta. U takvim uslovima, rizik od pranja novca i finansiranja terorizma je u ovom sektoru prisutan, ali u manjem obimu. Na navedenu ocjenu su uticale okolnosti malog učešća tržišta kapitala u strukturi finansijskog sistema Crne Gore, nelikvidno tržište i činjenice da obveznici ne primaju gotovinske uplate, već se sva plaćanja vrše posredstvom računa otvorenim u bankama. Svi finansijski instrumenti su dematerijalizovani i glase na ime, što ujedno smanjuje mogućnost skrivanja vlasništva i od izuzetnog je značaja sa aspekta pokušaja pranja novca i finansiranja terorizma.

Postoje različite mogućnosti investiranja na tržištu kapitala, kupovinom i prodajom finansijskih instrumenata, a time i mogućnost plasiranja nezakonito stečenog kapitala u legalne tokove. Za razliku od drugih sektora, rizici se uglavnom ne odnose na fazu ulaganja novca, već na faze raslojavanja i integracije. Tipične šeme pranja novca, često uključuju čitav niz transakcija koje ne odgovaraju profilu investitora i ne obavljaju se sa namjerom da pruže povrat ulaganja (ekonomski neopravdane transakcije).

2.1 Tipologije

- Investitor u kratkom vremenskom periodu na namjenski račun za kupovinu hartija od vrijednosti kod banke, uplaćuje nelegalno stečena novčana sredstva u gotovini, ispod zakonskog minimuma za prijavljivanje. Odmah nakon uplate na račun, posredstvom više investicionih društava, investitor iz dana u dan kupuje likvidne akcije (akcije za koje postoji konstantna ponuda i tražnja). Nakon kupovine, investitor prodaje portfelj istih akcija, iako cijena iz dana u dan raste na berzi. Prihod od prodaje akcija se usmjerava na novčani račun sa koga se sukcesivno podižu sredstva.
- Model ponašanja u trgovanju hartijama od vrijednosti na berzi može se primijeniti i u segmentu tržišta kapitala, koji se odnosi na investicione fondove odnosno na kupovinu i prodaju investicionih jedinica otvorenih investicionih fondova. Ono što pruža još veće

moćnosti za zloupotrebu tržišta investicionih fondova za “perače” novca, jeste činjenica da se prodaja investicionih jedinica može relativno lako ostvariti u svakom trenutku, bez obzira na vrstu otvorenog fonda. Prepoznati indikatori koji ukazuju na sumnju pranja novca su:

- kupovina investicionih jedinica se obavlja sredstvima uplaćenim na više računa kod različitih depozitara, a naročito ako su sredstva u iznosu nešto ispod iznosa za prijavljivanje;
- klijent se raspituje o tome koliko brzo bi mogao da realizuje otkup investicionih jedinica i da likvidira račun ne objašnjavajući zašto to namjerava;
- klijent kupuje investicione jedinice za veći iznos novca, a ne pokazuje interesovanje za prinose i poslovanje fonda, provizije i druge troškove;

2.2 Manipulacije na tržištu

Investitori, povezana lica (od kojih jedan ima značajan paket akcija koje su kotirane na berzi, ali za kojima nema interesovanja za kupovinu i prodaju), u prethodno dogovorenim, manipulativnim aktivnostima, međusobno daju naloge za kupovinu i prodaju malih količina, podižu cijene akcija i stvaraju likvidnost. Nakon izvjesnog vremenskog perioda, kada je cijena akcija značajno porasla, kao i njena likvidnost, prodaje se značajan paket akcija po uvećanoj cijeni, i na osnovu preduzetih manipulativnih radnji ostvaruje se imovinska korist.

Stečena sredstva iz predikatnog krivičnog djela manipulacije na tržištu kapitala, se dalje plasiraju u kupovinu akcija drugog javnog društva na berzi, i tako stečene akcije se unose kao osnivački ulog u privredno društvo, najčešće registrovano kao društvo sa ograničenom odgovornošću. Posle kratkog vremena, investitor prodaje udjele, izlazi iz vlasništva u privrednom društvu i ponovo raspolaze svojim nezakonitim stečenim novčanim sredstvima, sada već legalizovanim.

Ukoliko investitori obavljaju svoje aktivnosti preko kastodi računa (gdje se direktno ne vidi ko je vlasnik računa), ako se nalozi za trgovanje daju elektronski, posredstvom više brokerskih kuća, ako se koriste novčani računi otvoreni kod više banaka, ako su učesnici u trgovanju visokorizični klijenti, i ako privredno društvo u koje su unijete akcije ima veze sa of-shore destinacijama, nevedeni model ponašanja u velikoj mjeri usložnjava sve okolnosti, i znatno otežava utvrđivanje svih elemenata sumnjive i sporne transakcije.

2.3 Insajdersko trgovanje

Insajder (npr: član upravnog odbora društva, čije su akcije kotirane na berzi) raspolaze informacijama koje nijesu javno objavljene – insajderskim informacijama (npr. da će biti potpisan ugovor o zajedničkom ulaganju sa stranom kompanijom) što bi, nakon objavljivanja informacije, moglo imati povoljan uticaj na cijenu akcija društva na berzi.

Insajder to znanje koristi za kupovinu značajnog paketa akcija posredno preko novoosnovanog društva koje obično nema zaposlenih i čiji je stvarni vlasnik insajder.

Kada je potpisivanje ugovora o zajedničkom ulaganju i javno objavljeno, cijena akcija društva naglo raste i pravno lice odmah prodaje sve akcije iz svog portfelja, uz visoku dobit. Tako stečena sredstva, pravno lice dalje investira u kupovinu visoko likvidnih akcija nekoliko javnih društava na berzi. Nakon kratkog perioda, s obzirom na to da se radi o akcijama za kojima postoji konstantna ponuda i tražnja na tržištu, pravno lice brzo prodaje sve akcije davanjem tržišnih naloga za prodaju. Kao takav, novac stečen zahvaljujući insajderskoj informaciji je infiltriran u legalne tokove.

3. USKLAĐENOST SA ZAKONOM

Vaš režim usklađenosti sa ZSPNFT-om naročito podrazumijeva:

- Identifikaciju rizika i procjenu rizika od pranja novca i finansiranje terorizma, uspostavljanje politika, kontrola i procedura i preduzimanje radnji za umanjeње rizika od pranja novca i finansiranja terorizma;
- Identifikaciju klijenata, praćenje poslovnog odnosa i kontrolu transakcija klijenata;
- Uspostavljanje odgovarajućeg informacionog sistema kojim će se obezbijediti automatizovana podrška za procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na klijente, stalno praćenje poslovnog odnosa klijenata, kontrola transakcija i automatsko prepoznavanje sumnjivih klijenata ili sumnjivih transakcija;
- Blagovremeno dostavljanje informacija, podataka i dokumentacije finansijsko-obavještajnoj jedinici (u daljem tekstu;FOJ);
- Imenovanje ovlašćenog lica i njegovog zamjenika za obavljanje poslova iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- Redovni program obuke za zaposlene, zastupnike ili druga lica ovlašćena da vas zastupaju (program obuka treba da bude sačinjen u pisanom obliku, a podatke o obukama treba dokumentovati); i
- Sačinjavanje i redovno ažuriranje svopstvene liste indikatora za prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija;
- Vođenje evidencije u skladu sa članom 117 ZSPNFT i obezbjeđivanje zaštite i čuvanje podataka i dokumentacije pribavljene u skladu sa ZSPNFT;
- Uspostavljanje sistema koji omogućava da u potpunosti i blagovremeno odgovori na zahtjeve FOJ-a i nadležnim državnim organima u skladu sa ZSPNFT;
- Sprovođenje mjera za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma u poslovnim jedinicima i društvima u većinskom vlasništvu obveznika u drugoj državi;

- Uspostavljanje nezavisne revizorske funkcije ili imenovanje lica za kontinuirano praćenje ili nadzor nad utvrđenim rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma, kao i provjere internih akata i poslovanja obveznika.

Ove Smjernice su prvenstveno usredsređene na procjenu i dokumentovanje rizika od PN/FT kod obveznika nad kojima KTK vrši nadzor, odnosno njihova osnovna uloga je da pomognu obveznicima da izrade sopstvenu analizu rizika.

Priroda pojedinih poslovnih aktivnosti i poslovnih odnosa koje imate sa određenim pojedincima izlaže vaš posao rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma. U cilju ublažavanja ovih rizika i usklađenosti sa zakonskim obavezama, potrebno je da sprovedete procjenu rizika. Procjena rizika će vam omogućiti da uspostavite procedure i kontrole koje će vam pomoći u otkrivanju i ublažavanju mogućih rizika od PN/FT.

Važno je napomenuti da preduzimanje visokorizičnih aktivnosti ili postojanje visokorizičnih poslovnih odnosa nije nezakonito. Svrstavanje klijenata u kategoriju visokog rizika ne baca loše svjetlo na vaše poslovanje, već predstavlja procjenu koja vam omogućava da preduzimate kontrole i mjere za ublažavanje rizika i primjenu posebnih mjera propisanih zakonom u takvim slučajevima.

4. KONCEPT RIZIKA

4.1 Šta je rizik?

Rizik se može definisati kao vjerovatnoća nekog događaja i njegovih posljedica. Jednostavnije rečeno, rizik se može sagledati kao kombinacija šanse da se nešto može dogoditi i nivoa štete ili gubitka koji mogu nastati kao posljedica takve pojave. U kontekstu pranja novca/finansiranja terorizma (PN/FT) rizik se manifestuje na nacionalnom nivou i na nivou obveznika. Rizik na nacionalnom nivou podrazumijeva prijetnje i ranjivosti od PN/FT koji ugrožavaju integritet crnogorskog finansijskog sistema i bezbjednost državljana Crne Gore, dok rizik na nivou obveznika podrazumijeva prijetnje i ranjivosti koji obveznika dovode u opasnost da bude iskorišćen kako bi se olakšalo pranje novca i finansiranje terorizma.

Prijetnje: ovo može biti pojedinac (ili grupa), objekat koji može prouzrokovati štetu. U kontekstu PN/FT, prijetnja mogu biti kriminalci, njihovi pomagači, njihova sredstva ili terorističke grupe.

Ranjivosti: elementi posla koji mogu biti iskorišćeni od strane identifikovane prijetnje. U kontekstu PN/FT ranjivosti mogu biti slabi kontrolni mehanizmi unutar obveznika, nuđenje visokorizičnih proizvoda i/ili usluga itd.

Uticaaj: ovo se odnosi na ozbiljnost štete koja bi se dogodila u slučaju materijalizacije rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

Šta je upravljanje rizikom?

Upravljanje rizikom je proces široko korišćen u javnom i privatnom sektoru kao pomoć u odlučivanju. Kada se radi o PN/FT, to je proces koji uključuje prepoznavanje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, procjenu ovih rizika i razvoj i primjenu metoda za upravljanje i ublažavanje identifikovanih rizika.

4.2 Šta su inherentni i rezidualni rizici?

4.2.1 Inherentni rizik u kontekstu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma odnosi se na osnovni, neizbježni nivo rizika prisutan u određenoj situaciji ili organizaciji, prije nego što se primjene bilo kakve kontrolne mjere ili mitigacione strategije. Ovo je osnovni nivo rizika koji proizlazi iz prirode poslovanja, proizvoda, usluga, klijenata i geografskih područja u kojima organizacija posluje.

U cilju bolje procjene inherentnih rizika možete podijeliti postupak procjene rizika na dva dijela:

- Procjena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na cjelokupno poslovanje obveznika: vaši proizvodi, usluge i distributivni kanali, geografski položaj vašeg mjesta poslovanja i drugi relevantni faktori;
- Procjena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma pojedinog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog položaja, poslovnog odnosa, transakcije, usluge i distributivnog kanala koje obveznik pruža klijentu u okviru svoje djelatnosti.

Procjena inherentnog rizika je prvi korak u procesu upravljanja rizicima i uključuje identifikaciju i analizu potencijalnih izvora rizika, bez uzimanja u obzir postojećih kontrola ili mitigacionih mjera. Nakon što se inherentni rizik procijeni, organizacija može odrediti odgovarajuće kontrolne mjere kako bi smanjila ukupni rizik na prihvatljiv nivo.

4.2.2 Rezidualni rizik sa aspekta sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma predstavlja preostali nivo rizika nakon primjene svih preventivnih mjera i kontrola koje su finansijske institucije usvojile kako bi se suprotstavile ovim nezakonitim aktivnostima. Drugim riječima, to je rizik koji ostaje i koji nije eliminisan ili sveden na minimalni nivo uprkos implementaciji svih mjera upravljanja rizicima.

Ključni elementi rezidualnog rizika uključuje:

1. **Kompleksnost rizika:** Neke situacije ili transakcije mogu biti izuzetno složene i teške za identifikaciju ili procjenu, što može povećati rezidualni rizik.
2. **Promjene u okruženju:** Okolnosti se mogu promijeniti s vremenom, uključujući nove tehnologije, zakonske promjene ili promjene u strategijama kriminalnih grupa, što može uticati na rezidualni rizik.
3. **Ljudski faktor:** Greške, nedostatak svijesti o rizicima ili nedovoljna obuka osoblja mogu doprinijeti povećanju rezidualnog rizika.

4. **Eksterni uticaji:** Promjene na tržištu, geopolitički događaji ili globalne ekonomske promjene mogu imati uticaj na rizike s kojima se finansijske institucije suočavaju.
5. **Neefikasnost kontrola:** Ponekad implementirane kontrole i mjere možda nisu dovoljno efikasne ili relevantne za suzbijanje određenih vrsta rizika.

Važno je napomenuti da se cilj finansijskih institucija ne svodi na potpuno eliminisanje rizika, jer to može biti neostvarivo. Umjesto toga, fokus je na smanjenju rizika na prihvatljiv nivo u skladu s poslovnim modelom i regulatornim zahtjevima. Procjena rezidualnog rizika pomaže institucijama da identifikuju oblasti gdje su potrebne dodatne mjere ili unapređenja kako bi se dalje smanjio rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. Ovo uključuje kontinuirano praćenje, reviziju i prilagođavanje strategija za upravljanje rizicima.

4.3 Šta je pristup zasnovan na riziku?

U kontekstu PN/FT pristup zasnovan na riziku (PZR) je proces koji obuhvata:

- procjenu rizika vaših poslovnih aktivnosti i klijenata korišćenjem određenih propisanih kriterijuma/faktora kao što su:
 - proizvodi, usluge i distributivni kanali;
 - geografija;
 - klijenti i poslovni odnosi; i
 - drugi relevantni faktori.
- ublažavanje rizika kroz primjenu kontrola i mjera prilagođenih identifikovanim rizicima;
- ažuriranje podataka o identifikaciji klijenta i, ako je potrebno, o stvarnom vlasništvu i poslovnom odnosu u skladu sa procijenjenim nivoom rizika; i
- redovno praćenje transakcija i poslovnih odnosa u skladu sa procijenjenim nivoom rizika.

Posebno je važno istaći da procjena i ublažavanje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma ima dinamički karakter što znači da se identifikovani rizici mogu promijeniti ili evoluirati tokom vremena usljed pojave novih proizvoda ili novih prijetnji u kontekstu vašeg poslovanja. Posljedično, vaš pristup zasnovan na riziku je potrebno ponovo procijeniti i ažurirati kada se promijene faktori rizika.

5. PROCJENA RIZIKA OD PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA U ODNOSU NA CJELOKUPNO POSLOVANJE OBVEZNIKA

Identifikovanje inherentnih rizika vašeg poslovanja zahtijeva od vas da sagledate vaše ranjivosti od pranja novca i finansiranja terorizma.

Počnite analizu rizika na način što ćete sagledati vaše poslovanje iz šire perspektive. Ovo će vam omogućiti da razmotrite gdje se rizici pojavljuju među linijama poslovanja, klijentima ili

određenim proizvodima. Zone identifikovane kao visokorizične će zahtijevati dokumentovane strategije ublažavanja.

Računajte na to da će stvarni broj rizika na vašem popisu varirati u zavisnosti od poslovnih aktivnosti koje preduzimate i proizvoda i usluga koje nudite.

Tri elementa procjene rizika koja su od značaja za analizu vaših poslovnih rizika:

- a) proizvodi, usluge i distributivni kanali;
- b) geografija; i
- c) drugi relevantni faktori.

Zapitajte se: Šta su inherentni rizici mojim poslovnim aktivnostima?

Sljedeći spiskovi nisu detaljni i potrebno ih je prilagoditi uzimajući u obzir sve vaše proizvode, usluge i distributivne kanale, geografiju i druge relevantne faktore koji mogu imati uticaja na vaše poslovanje.

a) Proizvodi, usluge i distributivni kanali

Kao obveznici, potrebno je da analizirate sve vaše proizvode, usluge i distributivne kanale kako bi odredili da li predstavljaju visok rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. Ovo može uključivati, ali nije ograničeno na:

- trgovanje akcijama, obveznicama ili derivatima;
- upravljanje portfeljem;
- prodaju investicionih jedinica/udjela u investicionim fondovima;
- identifikaciju klijenta bez njegovog prisustva (identifikacija preko zastupnika/punomoćnika);
- postojanje posebne vrste računa (zbirni kastodi računi i sl.);
- usluge sprovođenja ponude, odnosno prodaje finansijskih instrumenata sa obavezom otkupa za emitente sa tržišta u razvoju;
- zatvorene ponude i druge ponude finansijskih instrumenata koje isključuju korišćenje prospekta;
- kastodi usluge;
- Konverzija Stabelcoina u Fiat valutu;
- Pružanje usluge trgovanja kriptovalutama (direktno/putem posrednika).

Takođe, prilikom analize razmotrite sljedeće stavke:

- analizirajte proizvode i usluge po vrsti klijenata kojima su namijenjeni, kao npr. za institucionalne ili male investitore;
- da li proizvodi i usluge koje pružate omogućavaju vašim klijentima da uzmu učešće u visokorizičnim transakcijama? Npr. da li vaši klijenti mogu prenositi

finansijske instrumente sa vanberzanskog tržišta (OTC) i vršiti uplate novčanih sredstava sa ili na račune u „offs-hore“ destinacijama?

- Na koji način nudite proizvode i pružate usluge? Da li klijenti moraju doći u vaše prostorije da bi imali pristup proizvodima i uslugama koje nudite ili mogu sprovesti transakciju ili otvoriti račun preko telefona ili interneta („online“)?

Neki primjeri potencijalno visokorizičnih proizvoda, usluga ili distributivnih kanala su:

- transakcije koje se vrše za račun lica skrivenih iza zbirnih kastodi računa;
- transakcije velike vrijednosti, naročito kada se sumnja na uključenost treće strane;
- pružanje mogućnosti klijentima da vrše prenos finansijskih instrumenata elektronskim putem bez direktnog kontakta („non face-to-face“). Ovo predstavlja veći rizik od PN zbog lakoće prenosa finansijskog instrumenta, potencijalnog manjka transparentnosti u vezi sa prenosom i mogućnosti prekograničnih transfera.

Primjeri	Teme za razmatranje
Visokorizični proizvodi i usluge, kao što su: – Hartije od vrijednosti male vrijednosti („penny stocks“); – Ugovori za razliku u cijeni („CFD-ovi“) – Kriptovalute;	Zakoniti proizvodi i usluge mogu biti iskorišćeni za sakrivanje nezakonitog porijekla sredstava, za prenos sredstava za finansiranje terorizma ili za skrivanje pravog identiteta stvarnog vlasnika ili korisnika proizvoda ili usluge. Zakoniti proizvodi i usluge mogu biti iskorišćeni za sakrivanje nezakonitog porijekla sredstava, jer CFD-ovi omogućavaju trgovinu bez stvarnog posjedovanja osnovne imovine, što otežava identifikaciju stvarnog izvora sredstava i korisnika. Visoka volatilnost i mogućnost brze promjene pozicija čine ih pogodnim za manipulaciju i prikrivanje tragova transakcija koje mogu biti povezane sa pranjem novca i finansiranjem terorizma. Zakoniti proizvodi i usluge mogu biti iskorišćeni za sakrivanje nezakonitog

	porijekla sredstava, jer se transakcije u kriptovalutama često odvijaju bez posrednika i omogućavaju visok stepen anonimnosti. Ovo otežava praćenje toka novca i identifikaciju korisnika, čime se stvara prostor za pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti, naročito putem decentralizovanih platformi i peer-to-peer razmjena. Još jedno pitanje koje treba da razmotrite je da li proizvodi ili usluge koje nudite omogućavaju vašim klijentima da posluju ili preduzimaju transakcije sa visokorizičnim segmentima, ili da li mogu biti iskorišćeni od strane vaših klijenata za račun trećih lica?
Vaše poslovanje pruža usluge poput međunarodnih korespondentnih veza sa drugim institucijama.	Tipičan međunarodni korespondentni odnos u sektoru tržišta kapitala je odnos između pružaoca investicionih usluga na tržištu kapitala (korespondenta) i posrednika (respondenta) koji je regulisan i predmet nadzora u drugoj državi. U tim slučajevima, klijent respondenta se ne smatra klijentom korespondenta i tada nije moguće primijeniti mjere poznavanja i praćenja klijenta (CDD) na klijente respondenata. Nemaju svi međunarodni korespondentni odnosi jednak nivo rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, pa bi pružaoci investicionih usluga na tržištu kapitala trebali prilagoditi vrstu i obim CDD mjera kako bi preduprijedili rizik respondenta. Korespondent bi trebao pratiti transakcije respondenta s naglaskom na promjene u profilu rizičnosti respondenta, neuobičajenim transakcijama za račun respondenta i slično. U slučaju da otkrije neke devijacije, pružalac investicionih usluga na tržištu kapitala (korespondent)

	bi trebao od posrednika (respondenta) tražiti informacije u vezi konkretne transakcije, koje mogu uključivati i konkretne informacije o klijentima respondenata u zavisnosti od rizika. Prilikom zasnivanja i tokom trajanja korespondentskog odnosa, korespondent bi trebao da: • sprovede identifikaciju respondenta i njegovih stvarnih vlasnika korišćenjem pouzdanih, nezavisnih, vjerodostojnih izvora informacija na način da pružalac investicionih usluga na tržištu kapitala ima punu informaciju o respondentu i njegovim stvarnim vlasnicima; • pribavi informacije: – o prirodi posla respondenta, – o reputaciji respondenta na osnovu javno dostupnih informacija, – o tome da li su protiv respondenta preduzimate finansijske sankcije, – o tome da li respondent ima uspostavljene mehanizme kontrole za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma; • uspostavi proceduru po kojoj je zaposleni kod korespondenta dužan da pribavi saglasnost od rukovodilaca prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa respondentom.
--	---

Distributivni kanali kao što su: – mogućnost obavljanja transakcija bez direktnog kontakta (non face-to-face) sa pružaocem investicionih usluga na tržištu kapitala; – mreža zastupnika preko kojih pružalac investicionih usluga na tržištu kapitala plasira proizvode i usluge i dr. – Likviditi provajderi	Možete imati veći inherentni rizik ukoliko u okviru distributivnih kanala nudite mogućnost obavljanja transakcija bez direktnog kontakta (non face-to-face), ili ukoliko koristite mrežu zastupnika ili vaši klijenti mogu koristiti vaše proizvode ili usluge preko interneta („online“). Ovo je naročito tačno ako ste mjere poznavanja i praćenja klijenta (CDD) povjerali trećem licu – zastupniku. Zakoniti proizvodi i usluge mogu biti iskorišćeni za sakrivanje nezakonitog porijekla sredstava, posebno kada likviditi provajderi omogućavaju brze i anonimne transakcije bez adekvatne provjere korisnika i porijekla sredstava. Visok nivo automatizacije i složenost tehnoloških rješenja mogu otežati detekciju sumnjivih aktivnosti, što stvara prostor za pranje novca i finansiranje terorizma. Takođe, postoji značajan rizik od hakerskih napada, tehničkih ranjivosti i pronevjera sredstava, što dodatno naglašava potrebu za pažljivim nadzorom, provjerom partnera i jačanjem bezbjednosnih mjera.
Nove tehnologije	Nuđenje proizvoda/usluga zasnovanih na novim tehnologijama može imati uticaj na ukupne inherentne rizike vašeg poslovanja.

b) Geografija

Analizirajte da li vaše mjesto poslovanja, zemlje u koje prenosite sredstva i zemlje iz kojih primete sredstva mogu predstavljati visok rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. U zavisnosti od vašeg biznisa i poslovnih operacija ovo se može odnositi na neposredno okruženje, ruralno ili urbano, unutar Crne Gore (domaće) ili na druge zemlje.

Pojedini primjeri geografskih elemenata koji moraju biti obuhvaćeni vašom analizom su:

- prebivalište/sjedište vaših klijenata u odnosu na vaš biznis. Trebali bi razmotriti razloge zbog kojih klijent koristi usluge na određenoj lokaciji (npr. da li je logično da klijent ode dosta daleko od svojeg prebivališta/sjedišta da bi koristio baš vaše usluge);
- motivi stranih klijenata (nerezidenata) koji mogu koristiti investicione usluge na tržištu kapitala u Crnoj Gori kako bi legalizovali izvore sredstava u sopstvenim zemljama;
- jurisdikcije kroz koje se događaju vaše transakcije sa finansijskim instrumentima, naročito visokorizične jurisdikcije;
- ako pružate usluge stranim klijentima (nerezidentima) koji potiču iz zemalja koje se nalaze pod sankcijama, embargom ili drugim mjerama, trebalo bi da to razmotrite kao visokorizično. Npr. Ujedinjene nacije povremeno izdaju saopštenja i upozorenja o pojedinim zemljama.

Primjeri	Teme za razmatranje
Granični prelazi: – Vazduh (aerodromi); – Voda (luke, marine); – Zemlja (zemljani granični prelazi) – Željeznica (putnici i robe)	Ako je mjesto poslovanja vašeg biznisa blizu graničnog prelaza, možete imati veći inherentni rizik zbog činjenice da vaš biznis može biti prva ulazna tačka u crnogorski finansijski sistem. Ovo ne znači da treba da ocijenite sve aktivnosti i sve klijente kao visokorizične usljed činjenice da ste locirani blizu graničnog prelaza ili velikog aerodroma. KTK vam samo skreće pažnju da bi trebalo da povedete računa da geografski položaj vašeg mjesta poslovanja može imati uticaj na vaš biznis (kao primjer, svijest o navedenim potencijalnim slabostima se može podići kroz obuke tako da zaposleni bolje razumiju fazu polaganja prljavog novca i potencijalne posljedice).

Geografski položaj i demografija: – Veliki grad; – Manji grad/Seosko područje.	Geografski položaj vašeg biznisa može takođe uticati na ukupne poslovne rizike. U zavisnosti od vašeg položaja, manji grad/seosko područje gdje su vam klijenti poznati može predstavljati manji rizik u odnosu na veći grad gdje su novi klijenti i anonimnost češća pojava. S druge strane, poznato prisustvo organizovanog kriminala u nekom mjestu bi imalo obrnuto dejstvo. S tim u vezi, pratite javno dostupne informacije i statističke podatke policije i drugih bezbjednosnih službi.
Mjesto vašeg poslovanja je poznato po visokoj stopi kriminaliteta.	Mjesta visoke stope kriminaliteta moraju biti obuhvaćena u ukupnoj procjeni vašeg biznisa zato što mogu predstavljati dodatni rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. Ovo ne znači da svaki klijent iz mjesta visoke stope kriminaliteta treba da bude ocijenjen kao visokorizičan. Obveznici samo moraju biti svjesni njihovog okruženja i njegovog uticaja na njihovo poslovanje. Internet pretraga statistike kriminaliteta u vašem gradu ili oblasti može vam pružiti linkove koji vam mogu koristiti po ovom pitanju (npr. policijske baze podataka).
Događaji i obrasci	U zavisnosti od stanovništva i demografije mjesta vašeg biznisa, da li postoje događaji ili obrasci (domaći ili međunarodni) koji mogu uticati na vaš biznis? Npr. Možda poslužete sa klijentima koji su povezani sa visokorizičnim jurisdikcijama ili drugim jurisdikcijama koje trenutno imaju problema sa specifičnim

	događajima (npr. rasprostranjenost terorizma ili pranja novca, rat i slično). Ovo ne znači da sve aktivnosti i klijenti treba da budu klasifikovani kao visokorizični u vezi sa određenim događajem, konfliktom ili visokorizičnom jurisdikcijom. Ovo znači da treba da budete svjesni ovih aktivnosti ili transakcija i njihovog mogućeg uticaja, kao i da pratite ievidentirate što je neuobičajeno.
Povezanost sa visoko-rizičnim zemljama i relevantna dokumentacija: – Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija; – Zakon o međunarodnim restriktivnim mjerama; – FATF-ov spisak visokorizičnih zemalja i jurisdikcija koje ne sarađuju – Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću	Međunarodni forumi će možda uticati na buduće mjere ublažavanja usmjerene na otkrivanje i odvracanje od PN/FT. Određene zemlje bi trebale biti identifikovane kao visokorizične za PN/FT na osnovu, između ostalog, nivoa korupcije, rasprostranjenosti kriminala u njihovoj regiji, slabostima kontrolnih mehanizama za sprječavanje PN/FT, ili na osnovu izvještaja relevantnih međunarodnih organizacija kao što je FATF i sl. Ukoliko vi ili vaši klijenti niste povezani sa ovim zemljama, rizik bi trebao da bude nizak ili da ne postoji u vezi sa tim specifičnim elementom.

c) Drugi relevantni faktori u vezi vašeg biznisa (ukoliko je primjenjivo)

Drugi faktori koji mogu biti relevantni za vaš biznis i uticati na rizik od PN/FT mogu biti:

- pravni (povezani sa domaćim zakonima, propisima i potencijalnim prijetnjama);
- strukturni (povezani sa određenim biznis modelima i procesima.

Analizirajte druge faktore koji se mogu ticati vašeg biznisa, a koji ne potpadaju pod druge kategorije. Možda postoji nešto u vašem biznisu što ga može učiniti privlačnijim za pojedince koji žele da sprovedu aktivnosti PN/FT.

Pojedini primjeri koji se mogu odnositi na vas su:

- vaša operativna struktura, veličina, broj filijala i zaposleni (firma prolazi kroz period visokog prometa zaposlenih);
- oslanjanje na treća lica kod utvrđivanja i provjere identiteta klijenata (npr. korišćenje zastupnika (agenata) za potvrdu identiteta klijenata) može dovesti do pretjeranog oslanjanja na proceduru „Upoznaj svog klijenta“ (KYC) koju sprovode drugi;
- u okviru utvrđivanja programa usklađenosti trebalo bi da razmotrite bilo koji rizik koji proističe od aktivnosti:
 - subjekta koji je povezan s vama i koji je pružalac investicionih usluga na tržištu kapitala;
 - stranog subjekta koji je povezan s vama i koji sprovodi aktivnosti pružaoca investicionih usluga na tržištu kapitala.

Primjeri	Teme za razmatranje
• Zakon o međunarodnim restriktivnim mjerama • Preporuke nadležnih državnih organa • Nacionalna procjena rizika	Sankcije mogu uticati na vaše poslovanje na više načina, od kojih su najčešći: • zabrana trgovine i drugih ekonomskih aktivnosti na stranim tržištima; • ograničenja finansijskih transakcija kao što su strane investicije ili preuzimanja; • konfiskovanje imovine u Crnoj Gori. Ova ograničenja se mogu odnositi na poslovanje sa određenim zemljama, nedržavnim subjektima kao što su terorističke organizacije ili određena lica iz ciljne zemlje. U postupku analize rizika morate razmotriti preporuke nadležnih državnih organa u vezi sa pitanjima PN/FT. Nacionalna procjena rizika pruža informacije i procjene rizike od pranja novca i finansiranja terorizma u Crnoj Gori koje vam mogu pomoći u

	identifikaciji potencijalnih rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u vezi sa vašim poslovnim aktivnostima.
Trendovi, tipologije i potencijalne prijetnje od PN/FT: • metode PN/FT korišćene u sektoru tržišta kapitala; • glavni akteri pranja novca i finansiranja terorizma koji uključuju organizovane kriminalne grupe, terorističke organizacije, njihove pomagače itd. • korupcija i druga krivična djela	Trendovi i tipologije PN/FT u sektoru tržišta kapitala mogu sadržati pojedine elemente rizika koje bi trebalo da razmotrite sa aspekta vašeg poslovanja. FATF-ove metodologije i trendovi se mogu naći na sljedećem linku: http://www.fatf-gafi.org/topics/methodsandtrends/ Ne znači da će svi elementi rizika sadržani u ovim trendovima i tipologijama uticati na vas, ali bi trebalo da budete svjesni visokorizičnih indikatora koji mogu uticati na vaš biznis.
Poslovni model: • operativna struktura; • treća lica i/ili pružaoci usluga; • filijale.	Potrebno je da razmotrite vaš poslovni model, veličinu biznisa, broj filijala i zaposlenih, kako bi odredili da li postoje rizici u vezi sa ovim elementom. Primjeri: – firme sa jednom ili više filijala i većim brojem zaposlenih će imati različite rizike od firmi bez filijala i sa par zaposlenih; – firme sa visokim prometom zaposlenih (zaposleni se kratko zadržavaju u firmi i često se mijenja struktura zaposlenih). Ovi primjeri pokazuju da su drugi elementi režima usklađenosti sa sistemom SPNFT, poput obuka, veoma povezani sa vašom procjenom zasnovanom na riziku (PZR). S obzirom na to da bi obuke trebale da pruže vašim zaposlenima razumijevanje izvještavanja, identifikacije klijenata, vođenja evidencija i sankcija za nepridržavanje propisanih

	obaveza u vezi sa navedenim, postojanje jedne ili više filijala i visokog prometa zaposlenih je rizik koji bi trebalo da adresirate kroz vaš program obuke. Takođe je važno napomenuti da iako oslanjanje na treća lica ili pružaoce usluga može predstavljati dobru poslovnu praksu, vaša firma snosi punu odgovornost za usklađenost sa propisima iz oblasti SPNFT, identifikaciju klijenata, vođenje evidencija i obaveze izvještavanja. U tom smislu, neophodno je da potpuno razumijete način na koji vaš posrednik/pružalac usluga funkcioniše.
--	---

6. PROCJENA RIZIČNOSTI POJEDINOG KLIJENTA, GRUPE KLIJENATA, DRŽAVE ILI GEOGRAFSKOG PODRUČJA, POSLOVNOG ODNOSA, TRANSAKCIJE ILI PROIZVODA, USLUGA I DISTRIBUTIVNIH KANALA SA ASPEKTA SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Procjena rizika je obavezujući uslov za uspostavljanje poslovnog odnosa, kao i za njegovo trajanje. Obveznik je dužan sa jednakom pažnjom da postupa kako prije uspostavljanja poslovnog odnosa i prilikom donošenja odluke o prihvatljivosti klijenta, tako i u toku trajanja poslovnog odnosa, kako bi se rizik efikasno u skladu s ocjenom pratio, njegova ocjena mijenjala (kada je potrebno), i na kraju, kako bi bio efikasno kontrolisan.

U vezi s tim, obveznik je dužan da u roku od 60 dana od dana osnivanja izradi analizu rizika kojom utvrđuje procjenu rizičnosti pojedinog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda, usluga i distributivnih kanala, radi sprečavanja korišćenja njenih proizvoda ili pruženih usluga u svrhe pranja novca ili finansiranja terorizma.

Procjena rizika trebala bi da se sastoji od dva povezana koraka:

- a. identifikacije rizika PN/FT i
- b. procjene rizika PN/FT.

Analiza rizika kojom obveznik utvrđuje procjenu stepena rizičnosti od pranja novca i finansiranja terorizma uključuje identifikaciju rizika, mjerenje rizika, praćenje i kontrolu

rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Na osnovu rezultata analize rizika, obveznik je dužan da preduzme odgovarajuće radnje i mjere za umanjeње rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

Prije uspostavljanja poslovnog odnosa ili izvršenja povremene transakcije, obveznik je dužan da primijeni standardne mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija u cilju identifikacije, a zatim i procjene rizika. U skladu sa izvršenim standardnim mjerama procjene rizika klijenta, grupe klijenata, proizvoda, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda, usluga i distributivnih kanala, obveznik primjenom metode analize utvrđenih faktora svrstava klijenta u jednu od tri kategorije rizika, na osnovu kojih se određuju dalje vrste mjera.

Kategorija rizika	Stepen rizika
Niži rizik	A
Srednji rizik	B
Viši rizik	C

Osim standardnih mjera utvrđivanja i provjere identiteta klijenta i kontrole transakcija, obveznik može primijeniti i pojednostavljene i produbljene provjere praćenja poslovanja klijenta.

Posebni oblici utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija su: produbljeno i pojednostavljeno utvrđivanje i provjera identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija klijenta. Procjenu rizičnosti pojedinog klijenta i grupe klijenata obveznik vrši na osnovu pristupa zasnovanog na analizi rizika. U procesu izrade analize rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, obveznik je dužan da sprovede standardne mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta kao i praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija klijenta u skladu sa Zakonom, koje su propisane članom 17st. 1,2 i 3 Zakona:

“Obveznik je dužan da sprovodi mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, a naročito da:

- 1) izvrši identifikaciju klijenta;
- 2) utvrdi stvarnog vlasnika klijenta i izvrši identifikaciju stvarnog vlasnika, uključujući mjere potrebne za utvrđivanje vlasničke strukture i kontrolnog člana klijenta u slučajevima utvrđenim ovim zakonom;
- 3) pribavi i evidentira podatke o svrsi, namjeni, cilju i prirodi poslovnog odnosa i transakcije i druge podatke u skladu sa ovim zakonom.”

Mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta obveznik po pravilu sprovodi prije uspostavljanja poslovnog odnosa ili prije izvršenja transakcije, a izuzetno obveznik može mjere provjere identiteta klijenta da sprovede i u toku uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom, ako je po ocjeni obveznika to neophodno kako ne bi došlo do prekida uobičajenog poslovanja i ako postoji nizak rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma. Ovaj izuzetak mora biti preciziran internim aktom obveznika.

U cilju obezbjeđenja kvalitetne procjene rizičnosti, obveznik je dužan da sprovodi mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija, naročito u slučajevima propisanim u članu 18 ZSPNFT. Ukoliko obveznik nije sproveo sve propisane mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta na osnovu dokumenata, podataka i informacija iz vjerodostojnih, nezavisnih i objektivnih izvora, obveznik ne smije:

- uspostaviti poslovni odnos sa klijentom, a ako je poslovni odnos uspostavljen dužan je da taj poslovni odnos raskine;
- da izvrši transakciju.

Nakon izvršenog utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, obveznik na osnovu propisanih faktora rizika klasifikuje klijenta u određenu kategoriju rizika od pranja novca ili finansiranja terorizma.

Izrada analize rizika zahtijeva dobro poznavanje klijenta i njegovo poslovanje, stoga se preporučuje da klasifikaciju klijenta po kategorijama rizika sprovodi organizaciona jedinica ili zaposleni kod obveznika koji najbolje poznaje klijenta i koji ima neposredan ili posredan kontakt (u zavisnosti od načina identifikacije) sa klijentom u saradnji sa licima ovlaštenim za sprovođenje mjera otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Neposredno po uspostavljanju poslovnog odnosa, obveznik na osnovu analize rizika utvrđuje tzv. početni rizični profil klijenta i klasifikuje klijenta u određenu kategoriju rizika, a tokom trajanja poslovnog odnosa na osnovu ponovne analize rizika ili potvrđuje početni rizični profil klijenta ukoliko nije bilo odstupanja ili vrši reklasifikaciju klijenta prema njegovom rizičnom profilu, u vezi s čim je potrebno da obveznik razvije sistem evidencije po kategorijama rizika i reklasifikacije istih (s navedenim razlozima).

Obveznik je takođe dužan da razmatra i identifikuje rizik proizvoda/usluge i transakcije, koji se odnosi na nivo njihove složenosti, vrijednosti, kao i stepena anonimnosti. Obveznik je dužan da prije uvođenja novog proizvoda/usluge izvrši analizu i procjenu: – rizika od pranja novca i finansiranja terorizma koji može nastati kao posledica tog proizvoda/usluge; – uticaja tog novog proizvoda/usluge na izloženost obveznika riziku od pranja novca i finansiranja terorizma; – uticaja tog novog proizvoda/usluge na mogućnost adekvatnog upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

U odnosu na nivo složenosti proizvoda/usluge i transakcije, obveznik prilikom procjene rizika naročito cijeni u kojoj mjeri se može u potpunosti stvoriti jasan pregled osnova istih (postojanje adekvatnog dokumenta), zatim strana učesnika uključenih u poslovni odnos,

načina izvršenja, kao i uključenih jurisdikcija; dakle osnovnih elemenata bez čije procjene rizika i prihvatljivosti ne bi ni mogla biti realizovana transakcija/usluga.

Obveznik je dužan da u toj procjeni analizira elemente složenosti i uticaja na rizik, te da preduzme adekvatne mjere u odnosu na utvrđeno. Obveznik u odnosu na složenost proizvoda/usluge i transakcije treba naročito obratiti pažnju na to da li je u odnos uključeno više strana ili više različitih jurisdikcija, u kojoj mjeri je dozvoljeno da proizvode ili usluge plaćaju treća lica, da li transakcija ima ekonomsku opravdanost, tj. da li je prati opravdavajući osnov i iznos.

Neophodno je da obveznik razumije rizike koji se odnose na nove proizvode, posebno one koji podrazumijevaju korišćenje novih tehnoloških dostignuća ili načina plaćanja. U odnosu na nivo vrijednosti proizvoda/usluga ili transakcija obveznik naročito cijeni u kojoj mjeri proizvodi ili usluge uključuju, olakšavaju ili podstiču transakcije velike vrijednosti, zatim u kojoj mjeri se proizvodi ili usluge pružaju u gotovini i u većim iznosima, te je dužan preduzeti adekvatne mjere upravljanja tim rizikom. Obveznik je dužan da utvrdi u kojoj mjeri pojedinačni proizvod/usluga ili transakcija omogućava ili olakšava anonimnost klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta (npr. akcije na donosioca, „off shore“ pravna lica, pravna lica čija je organizaciona struktura takva da im omogućava visok stepen anonimnosti i virtuelne valute...), kao i da utvrdi rizik od mogućnosti da treće lica koje nije dio poslovnog odnosa daje instrukcije u vezi s tim odnosom ili mu se omogućava direktan pristup upotrebe proizvoda/usluge ili izvršenje transakcije.

7. MATRICA RIZIKA

U zavisnosti od relevantnih faktora, moguće je prepoznati nekoliko kategorija rizika – rizik stranke, rizik transakcije, rizik proizvoda, rizik distributivnih kanala, geografski rizik. Prepoznavanje kategorije rizika je prvi korak u analizi rizika kako obveznika, tako i klijenta, uz napomenu da navedene kategorije mogu da se razlikuju u zavisnosti od specifičnosti poslovanja obveznika i da svaki od obveznika uzima u obzir kategorije rizika u zavisnosti od svog djelokruga rada.

Faktori višeg rizika koji se odnose na geografsko područje	
- Geografski rizik označava procjenu izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na područje gdje se nalazi teritorija države porijekla klijenta, države porijekla većinskog osnivača, odnosno stvarnog vlasnika klijenta ili lica koje na drugi način vrše kontrolni uticaj nad upravljanjem poslovima klijenta ili lica koje na drugi način vrše uticaj nad upravljanjem poslovima i nad vođenjem tih poslova, kao i države porijekla lica koje sa klijentom obavlja transakcije. Faktori kojima se određuje da li neka država ili geografska lokacija spada u zemlje sa višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma su sledeći: – države prema kojima su Ujedinjene nacije, Savjet Evrope, ili druge međunarodne organizacije primijenile sankcije, embargo ili slične mjere;	

– države koje su od strane kredibilnih institucija (FATF, Savjet Evrope, MMF, Svjetska banka i dr.) označene kao države koje ne primijenjuju adekvatne mere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Ovdje se posebno ukazuje na proces - ICRG FATF (Radna grupa za praćenje međunarodne saradnje). Posle svakog sastanka, FATF objavljuje spisak država koje po mišljenju Radne grupe ne posjeduju odgovarajući sistem za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, a koje u skladu sa ZSPNFT objavljuje FOJ;
– države koje su od strane kredibilnih institucija (FATF, UN i dr) označene kao države koje podržavaju ili finansiraju terorističke aktivnosti ili organizacije;
– države koje su od strane kredibilnih institucija (npr. Svjetska banka, MMF) označene kao države sa visokim stepenom korupcije i kriminala;
– off shore pravna lica, u skladu sa ZSPNFT; (obveznik je dužan da detaljno izvrši procjenu poslovanja firme koja dolazi sa off shore destinacija. Naime, često se mogu pojaviti „školjka firme“ koje su prikrivene i svoje namjere skrivaju pod legalnom djelatnošću.)

(Ocjena i procjena rizika zavisi od lokacija obveznika, odnosno njegovih organizacionih jedinica – to znači da će procjena biti različita kod različitih obveznika u zavisnosti od toga da li su locirani u gradu ili manjem mjestu. Klijenti iz regiona su često manje rizične od klijenata van regiona, odnosno onih država sa kojima nije uspostavljen nikakav poslovni odnos. Uvećan rizik od pranja novca i finansiranja terorizma nose transakcije koje se vrše na off shore destinacijama).

Klijenti koji imaju ugovorni odnos i obavljaju poslovnu djelatnost sa licima iz off shore zona, takođe nose povećan rizik od pranja novca i finansiranja terorizma.

Obveznik je dužan da utvrdi po kom postupku utvrđuje da li je klijent ili pravno lice koje je u vlasničkoj strukturi klijenta off shore pravno lice, u skladu sa ZSPNFT (tako recimo za brokersko-dilersko društvo visokorizičan će biti klijent koji vrši transakcije hartijama od vrijednosti, a kao kupci pojavljuju se novoosnovane ili nepoznate kompanije, u najvećoj mjeri upravo one koje dolaze sa off shore destinacija. Na sličan način, na uvećan rizik od pranja novca i finansiranja terorizma ukazuje činjenica da klijent dolazi iz zemlje koja ne primijenjuje standarde iz oblasti sprečavanja novca i finansiranja terorizma ili u kojoj se trgovanje obavlja na berzama tih zemalja, a na osnovu podataka koje pružaju relevantne međunarodne organizacije i FOJ).

Faktori višeg rizika klijenta

- Na osnovu opšteprihvaćenih principa kao i sopstvenih iskustava, obveznik samostalno utvrđuje pristup koji se zasniva na procjeni rizika klijenta. Rizik klijenta kao takav podrazumijeva vršenje procjene da li je klijent sa kojim obveznik ima

uspostavljenu saradnju, povezan sa višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. One aktivnosti koje klijenti obavljaju a koje mogu ukazivati na veći rizik su:
• Klijent prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa obveznikom izbjegava lično pojavljivanje, već umjesto toga insistira na posrednom kontaktu;
• Klijent svoje poslovne odnose ili transakcije obavlja (ili je obavljao) u neuobičajenim okolnostima, kao na primjer: - velika i neočekivana geografska udaljenost između klijenta i obveznika sa kojim je uspostavljen poslovni odnos ili vršena transakcija; - često, neočekivano i ekonomski neopravdano uspostavljanje poslovnih odnosa slične vrste sa više obveznika, kao što je otvaranje računa kod većeg broja obveznika, zaključivanje više ugovora o pružanju usluga u kratkom periodu; - otkazivanje članstva odmah nakon zaključivanja ugovora o članstvu u fondu; - zahtjev da se akumulirana sredstva na individualnom računu člana fonda isplate na tekući račun trećeg lica, ili na račun lica na teritoriji države koja ne primijenjuje stroge standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma; - nabavka robe ili usluga koje nikada nisu bile predmet poslovanja stranke ili nabavka robe po višim cijenama od tržišnih bez jasnih razloga za takvu nabavku; - insistiranje na tajnosti transakcije.
• Klijenti čija je struktura takva da je teško utvrditi stvarnog vlasnika ili lica koje ima kontrolni udio, klijenti u čijoj su strukturi prepoznati trustovi, klijenti koji koriste treća lica, klijenti kod kojih je zbog strukture, pravne forme ili složenih i nejasnih odnosa, teško utvrditi identitet njihovih stvarnih vlasnika ili lica koja njima upravljaju, kao što su: fondacije, trustovi i druga slična lica stranog prava, dobrotvorne i neprofitne nevladine organizacije: pravna lica sa nejasnom vlasničkom strukturom i koja nije osnovala kompanija iz zemlje koja primijenjuje standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma koji su na nivou standarda propisanih Zakonom;
• Klijent se bavi djelatnošću koja uključuje veliki promet gotovine (na primjer: restoran, kladionica, pumpa, mjenjačnica, kazino, cvjećara, trgovac plemenitim metalima, automobilima, umjetninama, prevoznik robe i putnika, sportsko društvo, građevinska firma, investitor u izgradnju nekretnina...);
• Humanitarne i druge neprofitne organizacije, pogotovo one registrovane u inostranstvu, gdje je teško ispratiti tok sredstava i koje ne podliježu nijednom vidu nadzora ili kontrole;
• Povremeni klijenti – oni klijenti koji imaju sporadičnu aktivnost koja se ne može objasniti, a čije su transakcije relevantnih vrijednosti;
• Klijenti koji imaju račune kod različitih finansijskih institucija na istom području bez evidentne ekonomske opravdanosti;
• Klijent koji bez značajnog razloga zahtijeva brzo obavljanje posla ili transakcije, pritom ne vodeći računa o većim troškovima koje to iziskuje;
• Klijent nudi novac, poklone ili druge pogodnosti kao protivuslugu za poslove za koje postoji sumnja da nisu u potpunosti u skladu sa propisima;

• Klijent želi da uvjeri obveznika da nije potrebno da popuni ili priloži neki od potrebnih dokumenata;
• Klijent izbjegava dostavljanje neophodne dokumentacije ili obveznik gaji sumnju u vjerodostojnost pribavljenje dokumentacije.
• Klijent obavlja djelatnost koja je u skladu sa Nacionalnom procjenom rizika označena kao visokorizična;
• Klijent nema zaposlenih, niti poslovne prostorije, što nije srazmjerno sa obimom poslovanja;
• Klijent vrši česte promjene naziva, sjedišta, vlasničke stukture, statusne promjene;
• Privatni investicioni fondovi kao klijenti;
• Alternativni investicioni fondovi kao klijenti;
• Klijent često mijenja brokersko-dilerska društva u nastojanju da prikrije aktivnosti na tržištu kapitala i finansijsko stanje ili ima više računa kod različitih brokersko-dilerskih društava;
• Klijent koji ranije nije bio aktivan, iznenada obavlja transakcije na tržištu kapitala u velikom obimu i vrijednosti;
• Klijent iskazuje neuobičajen zahtev za zaštitom privatnosti, posebno u vezi sa podacima koji se odnose na njegov identitet, djelatnost, imovinu ili poslovanje;
• Klijent odustaje od naloga radi izbjegavanja utvrđivanja identiteta nakon što je u skladu sa odredbama zakona upoznat sa obavezom da se identifikuje;
• Klijent ne pokazuje interesovanje za proviziju, druge troškove i rizike transakcije;
• Klijent je novoosnovano domaće pravno lice čiji je osnivački kapital mali, a ulaže značajne sume novca u trgovanje hartijama od vrijednosti;
• Poznato je da klijent ima prijatelje ili članove porodice koji rade za izdavaoca hartija od vrijednosti;
• Klijenti kod kojih postoji sumnja da je lice označeno na „crnim listama“ (konsolidovana lista Komiteta za sankcije na osnovu Rezolucije 1267 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija, „crne liste“ EU i druge) ili da je lice povezano sa licima koja se nalaze na navedenim listama;
• Klijent se u sredstvima javnog informisanja dovodi u vezu sa terorizmom/finansiranjem terorizma/ekstremizmom i fundamentalizmom/vjerskim radikalizmom;
• Strani trgovci oružjem i proizvođači oružja;
• Nerezidenti koji dolaze iz zemalja koje su od strane kredibilnih institucija (FATF, Savjet Evrope, MMF, Svjetska banka i dr) označene kao države koje ne primijenjuju adekvatne mere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, ili dolaze iz zemalja sa visokim stepenom korupcije i kriminala;
• Klijent koji je PEL;
• Strane finansijske institucije zemalja koje ne primijenjuju standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, osim onih koje su osnovale grupacije iz zemalja sa bijele liste;
• Klijent je strano pravno lice koji ne obavlja ili kome je zabranjeno obavljanje trgovinske, proizvodne ili druge djelatnosti u državi u kojoj je registrovan (tu se radi o pravnom licu sa sjedištem u državi koja je poznata kao off shore finansijski centar,

i za koju vrijede određena ograničenja kod neposrednog obavljanja registrovane djelatnosti u toj državi);
• Klijent je fiducijarno ili drugo slično društvo stranog prava sa nepoznatim ili prikrivenim vlasnicima ili upravom (tu se radi o društvu stranog prava koje nudi obavljanje zastupničkih poslova za treće lica, tj. društva, osnovana zaključenim ugovorom između osnivača i upravljača, koji upravlja imovinom osnivača, u korist određenih lica korisnika ili beneficijara, ili za druge određene namjene);
• Klijent je neprofitna organizacija (ustanova, društvo ili drugo pravno lice, odnosno subjekt koji ne obavlja privrednu djelatnost) i ispunjava jedan od sledećih uslova: – ima sjedište u državi koja je poznata kao off shore finansijski centar; – ima sjedište u državi koja je poznata kao finansijski, odnosno poreski raj; – među njegovim članovima ili osnivačima je fizičko ili pravno lice koje je rezident bilo koje od država navedenih u prethodnoj tački;
• Klijent, obveznik revizije, svake godine zaključuje ugovor sa novim ovlašćenim revizorom;
• Odgovorno lice klijenta ne poznaje dobro svoje poslovanje ili je vidno nezainteresovano za poslovanje;
• Klijent neočekivano pokazuje veliko interesovanje za kontrole i politike njihovog sprovođenja, dobro poznaje pravila o obavješćavanju o sumnjivim transakcijama i djeluje kao da je dobro upoznat sa predmetima koji se odnose na pranje novca i finansiranje terorizma;
• Klijentom se upravlja putem neformalnih kanala (npr. putem porodičnih ili prijateljskih odnosa)

Ukoliko je klijent pravno lice sa složenom vlasničkom strukturom, obveznik je dužan da utvrdi stvarnog vlasnika, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava, pribavljanjem podataka o tim subjektima, njihovim stvarnim vlasnicima i kategoriji lica sa interesom za uspostavljanje trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava. Obveznik je dužan da pribavi ove podatke, što može učiniti uvidom u registar, CRPS ili uvidom u drugi javni registar, kao i uvidom u sudski, poslovni ili drugi javni registar u koji je upisano strano pravno lice ili privredno društvo, pri čemu je dužan da odštampa izvod iz tog registra i označi datum i vrijeme i ime i prezime lica koje je izvršilo uvid. Pored obaveze pribavljanja ovih podataka, obveznik je dužan da pribavi dokumentaciju na osnovu koje je moguće utvrditi vlasničku strukturu i kontrolnog člana klijenta i podatke o stvarnom vlasniku.

Ukoliko obveznik posumnja u istinitost pribavljenih podataka ili vjerodostojnost isprava, dužan je da od zastupnika ili ovlašćenog lica klijenta pribavi pisanu izjavu o tome. Ako obveznik utvrdi da postoji razlika u pribavljenim podacima, dužan je o tome obavijestiti FOJ.

Takođe, prilikom procjene rizika klijenta, obveznik mora imati u vidu i procjenu rizičnih formi privrednih subjekata, tako da obveznik prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa

mora više pažnje posvetiti procjeni i analizi rizika društava koja su u Nacionalnoj proceni rizika procijenjena kao rizičnija.

Sa aspekta procjene rizika od finansiranja terorizma lica koja dolaze iz neprofitnog sektora, moraju biti analizirana sa dužnom pažnjom.

Pored navedenog, prilikom identifikovanja i utvrđivanja nivoa rizika stranke, obveznik je dužan da u svemu postupa u skladu sa odredbama Zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama ("Službeni list Crne Gore", br. 056/18 od 03.08.2018, 072/19 od 26.12.2019) .

Transakcije kod kojih postoji uvećan rizik od pranja novca i finansiranja terorizma:
• Transakcije koje znatno odudaraju od standardnog ponašanja klijenta;
• Transakcije kod kojih ne postoji ekonomska opravdanost (tipičan primjer predstavlja tzv. trgovanje hartijama od vrijednosti sa planiranim gubitkom - učestala kupovina hartija od vrijednosti koje se kupuju uplatom gotovine na namjenske račune, nakon se čega ubrzo prodaju ispod cijene; kod ovakvih transakcija evidentna je namjera klijenta da se u što kraćem roku oslobodi kupljenih hartija od vrijednosti, pritom ne mareći za iznos po kojoj iste prodaje);
• Transakcije koje se vrše tako da se izbegavaju standardni i uobičajeni metodi kontrole;
• Transakcije koje su međusobno povezane a obavljaju se u kraćem vremenskom periodu ili u više intervala međusobno, a koje su u iznosu ispod limita za prijavljivanje FOJ-u (15.000,00 eura uplata kešom, ili prenosom u iznosu od 100.000,00 eura); Transakcije koje obuhvataju više učesnika koji obavljaju transakciju bez jasnog pravnog osnova i ekonomske opravdanosti;
• Transakcije kod kojih klijent odbija da dostavi prateću dokumentaciju;
• Transakcije kod kojih dokumentacija ne odgovara načinu sprovođenja same transakcije;
• Transakcije kod kojih izvor sredstava nije jasan ili se ne može utvrditi njihova veza s poslovanjem klijenta;
• Najavljene blok transakcije akcijama, a naročito kada se kao kupci pojavljuju novoosnovane kompanije ili kompanije registrovane na off shore destinacijama;
• Trgovanje akcijama na organizovanom tržištu koje su bile predmet zaloge po osnovu pozajmica odobrenih vlasnicima akcija – tzv. provlačenje akcija kroz berzu;
• Poslovni odnosi koji uključuju stalne ili velike uplate novčanih sredstava sa ili/i na račun klijenta koji je otvoren u kreditnoj ili finansijskoj instituciji zemlje koja nije članica EU, odnosno sa sjedištem u zemlji koja nema razvijen sistem za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, koje u svoje ime i za račun klijenta, kao punomoćnik sklopi, odnosno obavi strana finansijska ili druga fiducijarna institucija sa sjedištem u državi koja nije članica EU;
• Poslovni odnosi sklopljeni bez lične prisutnosti klijenta kod obveznika,
• Neobjašnjive fluktuacije u bilansu uspeha – neusklađenost bilansnih pozicija (neopravdano visoki prihodi u odnosu na rashode);

• Transakcije kod kojih se fakturiše usluga za koju se ne može sa sigurnošću utvrditi da li je zaista izvršena;
• Gotovinske uplate po osnovu dokapitalizacije društva ili značajne gotovinske uplate po osnovu pozajmica od strane fizičkih lica;
• Učestale transakcije u velikim iznosima koje nisu u skladu sa redovnim poslovanjem (na primjer, kod procjene rizika transakcije treba poći od odgovora na sledeća pitanja: Šta je predmet transakcije? Da li je trgovina akcija na berzi ili van berze? Da li je sticanje akcija kroz ponudu za preuzimanje? Da li se radi o vanberzanskim transakcijama (poklon, nasljedstvo, sudska rješenja)? Da li je transakcija neobično visoka uzimajući u obzir dotadašnje transakcije konkretnog klijenta? Da li su podaci u prezentovanoj dokumentaciji revizoru usaglašeni? Da li uknjiženja promjena u finansijskim izvještajima vršena na osnovu vjerodostojnih dokumenata?).
Osim nabrojanih, u transakcije koje predstavljaju visok rizik za pranje novca i finansiranje terorizma ubrajaju se i:
• Uplata novčanih sredstava s računa klijenta, odnosno isplata novčanih sredstava na račun klijenta, koji je različit od računa koji je klijent naveo pri utvrđivanju identifikacije, odnosno, preko kojeg uobičajeno posluje ili je poslovao (pogotovo ukoliko se radi o plaćanju u inostranstvu);
• Transakcije namijenjene licima sa prebivalištem ili sjedištem u državi koja je poznata kao finansijski, odnosno poreski raj;
• Transakcije namenjene licima s prebivalištem ili sjedištem u državi koja je poznata kao off shore finansijski centar;
• Transakcije namijenjene neprofitnim organizacijama koje imaju sjedište u državi poznatoj kao off shore finansijski centar odnosno poreski raj.
Kod obveznika koji su u nadležnosti Komisije transakcije koje nose visok stepen rizika su i:
• Učestalo trgovanje hartijama od vrijednosti kada se kupovina obavlja uplatom gotovine na namjenske račune, a ubrzo zatim vrši prodaja hartija od vrednosti ispod cijene;
• Ugovorene blok transakcije akcijama, a naročito kada se kao kupci pojavljuju nepoznate ili novonosnovane kompanije, a posebno one koje dolaze sa off shore destinacija;
• Kupovina hartija od vrijednosti koja se obavlja sredstvima uplaćenim na više računa u različitim bankama, a naročito ako su deponovana sredstva u iznosu nešto ispod iznosa za prijavljivanje;
• Klijent ulaže u likvidne hartije od vrijednosti sa visokim prinosima, a ne pokazuje interes za rezultate ili ih iznenada i bez razloga prodaje;
• Trgovanje akcijama u berzanskom i vanberzanskom poslovanju koje su bile predmet zaloge po osnovu odobrenih pozajmica vlasnicima akcija – tzv. provlačenje akcija kroz berzu;
• Klijent pokazuje interes za kupovinu hartija od vrijednosti za velike iznose bez posebnih analiza ili savjeta investicionog savjetnika, a takva transakcija nema jasnu finansijsku svrhu;

• FOP transakcije (free of payment) – transakcije preknjižavanja vlasništva hartija od vrijednosti koje vrše brokersko-dilerska društva u ime svojih klijenata kod CKDD –a;
• Preknjižavanje akcija u vidu poklona licima koja nisu u srodstvu, poklon akcija od strane radnika u korist rukovodstva pravnog lica, preknjižavanje akcija koje kao pravni osnov imaju sudska ili vansudska poravnanja između lica u većim iznosima, aktiviranje zaloge za neizvršenje obaveza za odobrene pozajmice, unos akcija radi osnivanja pravnih lica, ugovori o spajanju uz pripajanje, kao i preknjižavanja hartija od vrijednosti između lica u konzorcijumu;
• Klijent često kupuje ili prodaje hartije od vrijednosti u iznosima koje su neznatno ispod iznosa od 15.000,00 eura;
• Klijent koji ranije nije bio aktivan, iznenada obavlja transakcije na tržištu kapitala u velikom obimu i vrijednosti;
• Trgovanje hartijama od vrijednosti u slučajevima kada vlasnici hartija daju ovlaštenja trećim licima da upravljaju njihovim vlasničkim i novčanim računima i gdje postoje „povezane” novčane transakcije u trgovanju sa hartijama od vrijednosti između vlasnika i ovlaštenih lica;
• Trgovanje hartijama od vrijednosti od strane pravnih lica sa off shore destinacija koja koriste usluge kastodi banaka (depozitara) u poslovima vođenja vlasničkih računa i saldiranja transakcija;
• Klijent pokušava da stvori sliku stvarne trgovine hartijama od vrijednosti, a vrši fiktivnu ili simulovanu trgovinu tim hartijama od vrijednosti;
• Klijent vrši značajne kupovine ili prodaje hartija od vrijednosti neposredno prije objavljivanja vijesti koja utiče na cijenu tih hartija od vrijednosti;
• Klijent koji trguje hartijama od vrijednosti male vrijednosti iznenada uzima značajan udio u određenim hartijama od vrijednosti i od njih ostvaruje značajan profit;
• Klijent učestvuje u unaprijed dogovorenom ili nekonkurentskom trgovanju hartijama od vrijednosti;
• Trgovanje hartijama od vrijednosti koje su bile nelikvidne duži vremenski period se vrši iznenada, preko dva ili više nepovezanih računa u brokersko - dilerskom društvu ili u više društava;
• Transakcije jedne ili više povezanih strana isključivo tako da jedna strana ostvaruje dobit, a druga gubitak;
• Klijent se raspituje o tome koliko brzo bi mogao da likvidira račun, pritom ne objašnjavajući zašto to namjerava, ili dajući sumnjiva objašnjenja;
• Klijent potpisuje pristupnicu fondu i kupuje investicione jedinice za veći iznos novca, a ne pokazuje interesovanje za prinose i poslovanje fonda, provizije i druge troškove ili ih iznenada i bez razloga prodaje;
• Klijent vrlo brzo posle uplate investicionih jedinica raskida ugovor zahtijevajući da se isplate izvrše uprkos činjenici da vrijednost investicionih jedinica ima trend rasta;
• Prenos investicionih jedinica na treća lica putem ugovora o poklonu, a naročito ako su u pitanju pokloni u korist fizičkih lica koja nisu u srodstvu i koji nisu ekonomski i poslovno logični;

Klijent vrši uplate u investicioni fond iz različitih banaka ili sa drugog računa od onog koji je naveden u ugovoru za isplatu ili pak često dolazi u Društvo i vrši izmjene svojih instrukcija u ugovoru u vezi sa brojem računa i bankom za isplatu;
Društvo za upravljanje investicionim fondovima ima saznanje da klijent - fizičko lice, vrši uplate za kupovinu investicionih jedinica lično i posredstvom brojnih drugih fizičkih lica ili preko privrednog društva čiji je osnivač;
Klijent zahtijeva da se sredstva akumulirana na individualnom računu člana fonda isplate na tekući račun trećeg lica, ili na račun lica na teritoriji države u kojoj se na osnovu podataka relevantnih međunarodnih organizacija i FOJ-a, ne primijenjuju standardi u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
Klijent kupuje investicione jedinice čija je vrijednost neuobičajeno visoka u odnosu na uobičajene kupovine investicionih jedinica i finansijske mogućnosti stranke;
Klijent se raspituje o tome koliko brzo bi mogao da realizuje otkup investicionih jedinica i da likvidira račun, pritom ne objašnjavajući zašto to namjerava, ili dajući sumnjiva objašnjenja;
Klijent osniva, bez opravdanog razloga, veliki broj povezanih lica koja iznenada počinju da međusobno posluju bez posebno bitnih ekonomskih razloga;
Raspodjela neraspoređene dobiti nastale na osnovu fiktivnog poslovanja;
Klijent vrši konverziju svojih potraživanja u učešće u kapitalu;
Klijent kupuje polise za zaposlene, a broj zaposlenih je manji od broja kupljenih polisa, polise se kupuju na imena lica koja nisu zaposlena u firmi;
Klijent nikada nije investirala u vlasničke hartije od vrijednosti ali to uradi u nekom povoljnom trenutku;
Klijent ulaže značajne sume novca u kupovinu hartija od vrijednosti i prodaje ih bez obzira što cijena istih raste i traži da se transakcija završi što prije;
Klijent kupuje investicione jedinice fonda sa više računa kod različitih banaka i nakon kratkog vremena ih prodaje;
Klijent ostvaruje značajne prilive od off shore kompanija ili uzima zajmove od firmi u zemljama poznatim kao poreski rajevevi ili zajmove sa garancijom banke u poreskim rajevevima;
Klijent ima složenu vlasničku strukturu u odnosu na djelatnost koju obavlja, dok takođe postoje sumnje da se radi o fiktivnim transakcijama, kao i da klijent ostvaruje velike prilive od off shore kompanija, za koje je teško identifikovati vlasničku strukturu. Takođe, klijent svake godine zaključuje ugovor sa različitim privrednim društvima za reviziju. Prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa, klijent je izbjegavao lično pojavljivanje, insistirajući na posrednom kontaktu. Klijent nema svoje poslovne prostorije; poslovanje klijenta nema ekonomsku opravdanost.
Faktori višeg rizika proizvoda
Visok rizik proizvoda odnosi se na sledeće usluge:
Usluge koje su nove na tržištu, tj. nisu ranije nuđene u finansijskom sektoru i moraju se posebno pratiti radi utvrđivanja stvarnog stepena rizika;
Elektronsko ispostavljanje naloga za trgovinu hartijama od vrijednosti u slučajevima koje obveznik predvidi svojom procedurom;

• Pružanje onih vrsta usluga za koje je zaposleni u obvezniku na osnovu svog iskustva procijenio da nose visok stepen rizika;
• Pružanje usluga otvaranjem tzv. zajedničkih računa koji mobilisu sredstva iz različitih izvora i od različitih klijenata, a koja se deponuju na jedan račun otvoren na jedno ime;
• Avansno plaćanje usluga kod kojih je neizvjesno da li će usluga biti izvršena;
• Usluge koje su međunarodno priznati izvori identifikovali kao visokorizične usluge, poput međunarodnih korespondentskih bankarskih usluga;
• Novi inovativni proizvodi ili usluge koje obveznik ne pruža neposredno, već se za njihovo pružanje koriste različiti posrednici ili drugi kanali kod obveznika. (Na primjer, trgovanje hartijama od vrijednosti u inostranstvu, posredstvom inostranih brokera. U slučaju prijema naloga za trgovanje, veći je rizik od pranja novca prilikom ispostavljanja naloga elektronskim putem ili putem platformi za trgovanje ili korišćenjem mobilnih telefona, nego kada se nalozi ispostavljaju neposredno. U slučaju pružanja usluge prijema i prenosa naloga za trgovanje hartijama od vrijednosti, vjerovatnoća da se te usluge koriste za pranje novca, odnosno finansiranje terorizma su veće nego kod npr. usluga investicionog savjetovanja ili upravljanja portfoliom).
Faktori višeg rizika u vezi sa kriptovalutama
• Anonimnost korisnika – Omogućavanje transakcija bez identifikacije stvarnog korisnika otežava praćenje porijekla i krajnjeg odredišta sredstava.
• Decentralizovana priroda – Odsustvo centralne institucije otežava regulaciju i nadzor nad transakcijama.
• Nedostatak regulatornih standarda – U mnogim jurisdikcijama kripto sektor nije adekvatno regulisan, što omogućava zloupotrebe.
• Korišćenje neregistrovanih platformi za razmjenu – Trgovanje putem nelicenciranih i nereguliranih berzi povećava rizik od nelegalnih aktivnosti.
• Upotreba peer-to-peer (P2P) mreža – Direktne razmjene između korisnika otežavaju identifikaciju učesnika i praćenje transakcija.
• Korišćenje mjenjačnica i „mixing“ servisa – Ove usluge dodatno prikrivaju tok sredstava i otežavaju utvrđivanje njihovog porijekla.
• Povezanost sa kriminalnim aktivnostima – Kriptovalute se često koriste u transakcijama povezanim sa crnim tržištem, ransomware napadima i finansiranjem terorizma.
• Rizik od hakerskih napada i tehničkih ranjivosti – Platforme i novčanici mogu biti meta napada, što dovodi do gubitka sredstava i otežava kontrolu tokova novca.
• Klijent često koristi više novčanika ili računa kod različitih provajdera bez jasnog razloga, što može ukazivati na pokušaj prikrivanja tragova.
• Sredstva dolaze iz ili se šalju u zemlje koje su označene kao visokorizične za SPN/FT ili koje imaju slabu regulativu u oblasti kriptovaluta.
• Klijent bez vidljivog ekonomskog razloga često mijenja kriptovalute za fiat novac i obrnuto, što može ukazivati na pokušaj „čišćenja“ sredstava.

Novčanici ili IP adrese koje koristi klijent imaju poznatu povezanost sa „dark web“ tržištima, ransomware kampanjama ili drugim kriminalnim aktivnostima.
Faktori nižeg rizika klijenta
državni organ ili organ lokalne samouprave i drugo pravno lice koje vrši javna ovlašćenja;
privredno društvo ili drugi oblik obavljanja privredne djelatnosti koje vrši javna ovlašćenja, koje se kotira na berzi i koje podliježe obavezi dostavljanja informacija prema pravilima berze ili u skladu sa propisima koji uvode obavezu transparentnosti stvarnog vlasnika tog društva;
dolazi iz država ili sa geografskog područja koje imaju razvijen sistem za borbu protiv pranja novca i finansiranje terorizma.
Faktori nižeg rizika u poslovnim odnosima, transakcijama ili za proizvode, koji su:
Finansijski proizvodi i institucije koje pružaju utvrđene i ograničene usluge određenom tipu klijenta, u svrhu povećanja pristupa finansijskoj inkluziji;
Trgovanje sa standardizovanim finansijskim instrumentima: Proizvodi kao što su akcije, obveznice, ETF-ovi i drugi koji su listirani na regulisanim berzama.
Niskorizični investicioni proizvodi: Proizvodi sa nižim potencijalom za zloupotrebu, kao što su državne obveznice ili indeksi.
Standardne berzanske transakcije: Transakcije koje se obavljaju na regulisanim berzama gdje postoji visok nivo transparentnosti i nadzora.
Transakcije preko klirinških kuća: Transakcije koje prolaze kroz CKDD koje obezbjeđuju dodatni sloj sigurnosti i nadzora.
Faktori nižeg rizika koji se odnose na određenu državu odnosno geografski položaj:
Ako klijent dolazi iz države članice EU;
Ako država iz koje klijent dolazi ima efikasan sistem borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, prepoznat od strane FATF-a;
Ako klijent dolazi iz države u kojoj je utvrđen nizak stepen korupcije i drugih kriminalnih aktivnosti;
Ako klijent dolazi iz države koja sprovodi preporuke FATF-a za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma i za koje se sprovodi kontrola usklađenosti sa ovim preporukama.

Obveznik je dužan da internim aktom obuhvati faktore rizika koji su propisani ovim smjernicama, pri čemu obveznik može definisati i druge faktore rizika koji su povezani sa specifičnom prirodom poslovanja.

7.1 Prijetnje, ranjivosti i posljedice

Prijetnje, ranjivosti i posljedice rizika od pranja novca i finansiranje terorizma ključan su dio upravljanja rizikom u finansijskim institucijama i drugim subjektima. Prijetnje uključuju organizovani kriminal, terorističko finansiranje, korupciju i mito, kao i cyber kriminal. Ranjivosti se manifestuju kroz loše interne kontrole, nedovoljnu obuku zaposlenih kod obveznika, nedostatak transparentnosti i tehnološke nedostatke.

Ako se dogodi rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, pravne posljedice mogu uključivati kazne i sankcije, te i nadzorne mjere, dok reputacione posljedice uključuju gubitak povjerenja i negativan publicitet. Finansijske posljedice za rezultat mogu imati gubitak poslovanja i visoke troškove usklađivanja, a operativne posljedice uključuju povećanu regulatornu kontrolu i potrebu za unutrašnjim promjenama.

Prepoznavanje i upravljanje rizikom od pranja novca zahtijeva implementaciju AML programa koji obuhvata politike i procedure, KYC (Know Your Customer) procese, monitoring transakcija i obuku zaposlenih. Saradnja sa FOJ-em, kroz prijavljivanje sumnjivih aktivnosti i redovne revizije, ispunjavanje preporuka od strane Komisije u cilju usklađivanja sa ZSPNFT-om, takođe je ključna.

Zaključno, upravljanje rizikom od pranja novca zahtijeva sveobuhvatan pristup koji uključuje jake interne kontrole, obuku zaposlenih, korišćenje naprednih tehnologija za praćenje transakcija i kontinuiranu saradnju s regulatornim organima. Neuspjeh u učinkovitoj borbi protiv pranja novca može dovesti do ozbiljnih pravnih, reputacionih, finansijskih i operativnih posljedica. S tim u vezi, obveznik je dužan da ima efikasan sistem za upravljanje rizikom, kako bi spriječio posledice, i ujedno smanjio utvrđeni rizik.

8. PONDERISANJE FAKTORA RIZIKA

Obveznik je dužan da faktore rizika ponderiše po važnosti za određeni poslovni odnos ili povremene transakcije. Pri ponderisanju faktora rizika, obveznik je dužan osigurati da:

- Na dodjeljivanje pondera neopravdano ne utiče samo jedan faktor;
- Ocjena rizika ne bude uslovljena sa dobiti obveznika;
- Ponderisanje ne dovede do situacije gdje bi postalo nemoguće da bilo koji poslovni odnos bude kategorizovan kao visoki rizik;
- Se može poništiti ocjena rizika koja je automatski dodijeljena.

Ako obveznik poništi ocjenu koja je automatski dodijeljena, dužan je takvo poništenje obrazložiti i dokumentovati.

Obveznik pri upotrebi automatizovanih sistema informacionih tehnologija za dodjelu sveukupne ocjene rizika za potrebe kategorizacije poslovnih odnosa ili povremenih transakcija, koje je nabavio od spoljnog dobavljača, mora razumijeti način na koji sistem radi i način na koji sistem kombinuje faktore rizika da bi dobio sveukupnu ocjenu rizika.

Obveznik uvijek mora biti siguran da dodijeljena ocjena rizika održava njegovo razumijevanje rizika od pranja novca i finansiranje terorizma, i na zahtjev Komisije to mora dokazati.

8.1 Razlika između numeričkog i opisnog izračunavanja rizika

Razlika između numeričkog i opisnog izračunavanja rizika od pranja novca i finansiranja terorizma može biti ključna u analizi i upravljanju tim rizicima. Evo kako se ova dva pristupa razlikuju:

Numeričko izračunavanje rizika:

- Ovaj pristup koristi kvantitativne metode za procjenu rizika;
- Faktori rizika se mjere i izražavaju numeričkim vrednostima, na primjer, koristeći bodovanje ili ponderisanje;
- Numerički modeli mogu uzeti u obzir različite varijable, kao što su vjerovatnoća, uticaj i ranjivost;
- Rezultati se izražavaju u obliku brojeva, vjerovatnoće ili procijenjenih vrijednosti;
- Ovaj pristup omogućava precizniju analizu i upoređivanje različitih scenarija.

Opisno izračunavanje rizika:

- Ovaj pristup koristi kvalitativne metode za procjenu rizika;
- Faktori rizika se opisuju riječima, bez numeričke kvantifikacije (kvantifikacija - pretvaranje rizika u numeričke vrijednosti);
- Analiza se fokusira na identifikaciju i razumijevanje potencijalnih rizika, bez preciznog mjerenja;
- Rezultati se izražavaju u obliku opisa, ocjena ili kvalitativnih zaključaka;
- Ovaj pristup je koristan kada precizni podaci nisu dostupni ili kada je teško kvantifikovati faktore rizika.

U praksi, obveznici često koriste kombinaciju oba pristupa kako bi dobili sveobuhvatnu sliku o rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma. Numeričko izračunavanje pruža preciznost, dok opisno izračunavanje dopunjuje razumijevanje konteksta i specifičnosti situacije.

Primjer za numeričko izračunavanje rizika:

Procjena rizika se može vršiti i kroz Core sistem obveznika koji zahtijeva implementaciju od strane IT sektora, na način da se podaci koje obveznik prikuplja prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa generišu u bodovne tabele, koje će automatski prilikom prikupljanja bodova klasifikovati klijenta u određeni rizik. Obveznik je dužan da odredi koji opseg bodova klasifikuju klijenta u određenu grupu rizičnosti, pa na primjer, klijent koji na osnovu prikupljenih podataka ima opseg od 0-19 bodova biće svrstan u kategoriju A, odnosno niži rizik. Klijent koji ima 20-49 bodova će biti svrstan u kategoriju B - srednji rizik, a klijenti koji prelaze 49 bodova biće svrstani u C kategoriju, odnosno kategoriju visokog rizika.

Kako bi trebale izgledati bodovne tabele?

Jasno je da u određenim situacijama propisanim ZSPNFT, klijenta odmah svrstavaju u kategoriju visokog rizika (član 52 stav 1 ZSPNFT), tako da ukoliko je klijent PEL ili lice koje dolazi iz visoko-rizične treće zemlje, biće odmah ocijenjen sa 50 bodova i samim tim svrstaće se u kategoriju visokog rizika.

Tip tabele:

Pitanje	Odgovor	Bodovi
Klijent je PEL	Ako je odgovor DA, nosi 50 bodova	50
Uspostavljanje poslovnog odnosa sa klijentom koji zadovoljava sve zakonom propisane uslove	Ako je odgovor DA, nosi 10 bodova	10
Klijent se identifikuje putem sredstava video-elektronske identifikacije (non face to face)	Ako je odgovor DA, nosi 20 bodova	20
Klijent je nerezident koji dolazi iz zemalja EU	Ako je odgovor DA, nosi 15 bodova	15

Ovaj tip tabele je samo primjer kako bi ona trebala da izgleda. Tabela mora da sadrži sve slučajeve koji su opisani u podnaslovu „Matrice rizika“, kao i one slučajeve za koje ste procijenili da nose visok rizik od PN i FT

8.2 Kategorije rizika klijenta

Klasifikacija pojedinog klijenta i grupe klijenata u određenu kategoriju rizika na osnovu propisanih faktora rizika		
Kategorija rizika	Šifra kategorije	Faktor rizika
Niži rizik	A	Obveznik u kategoriju A klasifikuje: - Klijenta prema kojem primjenjuje pojednostavljenu provjeru u skladu sa ZSPNFT; - Klijenta po uspostavljenom poslovnom odnosu pod uslovom da je obveznik za tog klijenta pribavio sve podatke i informacije propisane ZSPNFT, ukoliko su svi utvrđeni faktora rizika niži. Uslov je da prilikom kontrola klijent nije imao odstupanje u svom najavljenom poslovanju koji je prijavio u skladu sa članom 17 ZSPNFT-a.
Srednji rizik	B	Obveznik u kategoriju B klasifikuje klijente koje na osnovu utvrđenih faktora rizika ne može svrstati u A ili C kategoriju rizika kao i klijenta kod kojeg je tokom praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija utvrdio odstupanje od uobičajenog poslovanja tog klijenta.
Viši rizik	C	Obveznik u kategoriju C klasifikuje klijente: - Kod kojih je identifikovao značajno odstupanje u poslovanju u odnosu na njihovo uobičajeno poslovanje; - Na koje se odnose faktori višeg rizika povezani sa geografskim rizikom, poslovnim odnosom, proizvodom, uslugom, transakcijom ili distributivnim kanalom.

9. SISTEM ZA UPRAVLJANJA RIZIKOM IZ OBLASTI SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

9.1 Cilj, obim i način rada sistema upravljanja rizikom

Ciljevi sistema za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranje terorizma uključuju smanjenje rizika kroz identifikaciju i minimiziranje potencijalnih prijetnji efikasnim kontrolama i postupcima. Pored toga, osiguravanje usklađenosti sa zakonima, propisima i

regulatornim zahtjevima je neophodno za održavanje povjerenja klijenata, partnera i investitora.

Sistem takođe ima za cilj očuvanje integriteta finansijske institucije sprečavanjem njenog korišćenja za nezakonite aktivnosti, što doprinosi zaštiti reputacije institucije. Održavanje povjerenja klijenata je ključno, a to se postiže kroz efikasno upravljanje rizicima. Sprečavanje finansijskih gubitaka uzrokovanih pravnim sankcijama, kaznama i drugim posljedicama nepridržavanja propisa je takođe važno, kao i kontinuirano poboljšanje internih kontrola i procedura za identifikaciju, prijavljivanje i sprečavanje sumnjivih aktivnosti.

Obim sistema za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranje terorizma obuhvata različite aspekte poslovanja obveznika. Uključuje sve kategorije klijenata, s posebnim naglaskom na one s visokim rizikom, kao što su PEL, nerezidenti i klijenti iz visokorizičnih zemalja. Sistem takođe pokriva sve finansijske proizvode i usluge koje institucija nudi, uključujući one koje omogućavaju anonimnost ili brzi transfer sredstava. Geografski, sistem obuhvata sve jurisdikcije u kojima institucija posluje, s posebnim fokusom na zemlje s visokim rizikom zbog slabih SPN i FT zakona, političke nestabilnosti ili visokih stopa korupcije. Pored toga, sistem pokriva sve vrste transakcija, uključujući domaće i međunarodne prenose, depozite, isplate i druge finansijske aktivnosti. Uključuje i sve operativne aktivnosti unutar institucije koje mogu uticati na rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, kao što su obuka zaposlenih, razvoj politika i procedura, te implementacija tehnologije za praćenje transakcija.

Rad sistema za upravljanje rizikom počinje sveobuhvatnom identifikacijom potencijalnih rizika kroz analizu klijenata, proizvoda, usluga, transakcija i geografskih regija. Nakon identifikacije, koristi se kombinacija kvalitativnih i kvantitativnih metoda za procjenu vjerovatnoće i ozbiljnosti rizika, uključujući analizu istorijskih podataka, trendova i specifičnih karakteristika obveznika. Na osnovu ove procjene, razvijaju se i implementiraju politike i procedure koje su usklađene sa relevantnim zakonodavstvom i regulatornim zahtjevima, te prilagođene okolnostima..

Kontinuirano praćenje transakcija pomoću naprednih tehnoloških rješenja omogućava pravovremeno identifikovanje sumnjivih aktivnosti. Redovna obuka zaposlenih osigurava da su svi svjesni rizika od pranja novca i finansiranje terorizma i da znaju kako prepoznati i prijaviti sumnjive aktivnosti. Implementacija sistema za prijavljivanje sumnjivih aktivnosti nadležnim organima, uključujući interna pravila za eskalaciju i izvještavanje, ključna je za efikasno upravljanje rizikom.

Redovna interna i eksterna revizija osigurava pridržavanje standarda iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranje terorizma i identifikuju područja za poboljšanje. Kontinuirana evaluacija i ažuriranje politika, procedura i tehnologija na temelju novih prijetnji, regulatornih promjena i povratnih informacija iz prakse neophodna je za efikasno upravljanje rizikom.

Upravljanje rizikom u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma mora biti sveobuhvatno, dinamično i prilagodljivo kako bi efikasno prepoznalo, procijenilo i ublažilo

rizike. Osiguravanje usklađenosti sa relevantnim zakonodavstvom, kontinuirano poboljšanje internih kontrola i održavanje visokog nivoa svijesti i obuke zaposlenih, ključni su elementi uspješnog upravljanja rizikom.

9.2 Način utvrđivanja mogućnosti poslovanja sa klijentom

Prilikom uspostavljanja poslovne saradnje sa klijentom, obveznik je dužan da sprovodi mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta. Navedene mjere uključuju niz radnji koje je obveznik dužan preduzeti u cilju procjene profila klijenta i njegove rizičnosti, a koje obuhvataju sljedeće:

- identifikaciju klijenta;
- utvrđivanje stvarnog vlasnika klijenta i izvršavanje identifikacije stvarnog vlasnika, uključujući mjere potrebne za utvrđivanje vlasničke strukture i kontrolnog člana klijenta u slučajevima utvrđenim ZSPNFT-om ;
- pribavljanje i evidentiranje podataka o svrsi, namjeni, cilju i prirodi poslovnog odnosa i transakcije i drugih podataka u skladu sa ZSPNFT-om;
- redovno praćenje poslovnog odnosa i vršenje kontrole transakcija tokom poslovnog odnosa koje klijent preduzima kod obveznika;
- provjera njihove usklađenosti sa prirodom poslovnog odnosa i uobičajenim obimom i vrstom poslovanja klijenta, kako bi se omogućilo da su transakcije koje se vrše u skladu sa saznanjima obveznika o klijentu, poslovnim profilom i stepenom rizika od pranja novca i finansiranja terorizma tog klijenta,
- pribavljanje podataka o izvoru novčanih sredstava, kao i redovno ažuriranje pribavljenih podataka o klijentu.

Primjer:

Klijent često za svrhu uspostavljanja poslovnog odnosa navede „Klijent planira investirati u određene finansijske instrumente kao što su akcije, obveznice” ili “Klijent ima potrebu za prikupljanjem kapitala putem izdavanja akcija ili obveznica.” Svrha prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa odnosi se na osnovni razlog zbog kojeg klijent želi uspostaviti taj odnos sa obveznikom. To uključuje namjeru i motive koji stoje iza potrebe za uspostavljanjem poslovnog odnosa, investiranja, traženja finansijskog savjeta ili korišćenja drugih finansijskih usluga.

Namjena se odnosi na specifične aktivnosti i operacije koje klijent namjerava obavljati u okviru poslovnog odnosa. Klijent će popuniti informacije koje uključuju: kupovinu i prodaju finansijskih instrumenata: klijent namjerava aktivno trgovati na tržištu kapitala.

upravljanje portfoliom: klijent želi da obveznik upravlja njegovim investicionim portfoliom.

Cilj se odnosi na krajnje rezultate koje klijent želi postići kroz poslovni odnos. Klijent će popuniti informacije koje uključuju:

maksimizacija povrata: klijent želi maksimizirati povrat na svoje investicije;

diversifikacija investicija: klijent želi diversifikovati svoje investicije kako bi smanjio rizik;

povećanje likvidnosti: klijent želi osigurati pristup gotovini ili likvidnim sredstvima kada je to potrebno;

očuvanje kapitala: klijent želi zaštititi i očuvati svoj kapital od gubitaka.

osiguranje finansijske sigurnosti: klijent želi osigurati finansijsku stabilnost i sigurnost za sebe i svoju porodicu.

Napomena: Ovo su primjeri koji služe kao pojašnjenje, a u cilju boljeg razumijevanja člana 17 ZSPNFT.

Nakon uspostavljanja poslovne saradnje, obveznik prati poslovni odnos i vrši kontrolu transakcija klijenata u skladu sa klijentovim rizikom, a naročito provjerava da li klijent posluje u skladu sa prijavljenim obimom poslovanja. Na osnovu navedenog, klijent je u obavezi da prijavi godišnji obim poslovanja, a obveznik da provjerava da li klijent posluje u skladu sa najavljenim obimom ili odstupa od onoga što je prijavio prilikom matičenja.

Da bi se obim poslovanja precizno odredio, obveznik je dužan da naročito uzme u obzir sljedeće:

- Svrhu zaključivanja i prirodu poslovnog odnosa;
- Iznos sredstava, vrijednost imovine ili obim transakcije;
- Trajanje poslovnog odnosa; i
- Usklađenost poslovanja sa svrhom zaključivanja poslovnog odnosa.

Napomena:

U dijelu koji se odnosi na iznos sredstava, vrijednost imovine ili obim transakcija, često se ovaj dio zanemari, odnosno dođe do nepotpunog prijavljivanja koje nije potkrijepljeno dokumentacijom. S tim u vezi, tokom uspostavljanja poslovne saradnje, klijent je dužan dostaviti potvrdu firme u kojoj je zaposlen o funkciji koju obavlja i iznosu zarade koju prima kod poslodavca, kao i izvod sa bankarskog računa.

Primjer:

U članu 17 stav 5 ZSPNFT propisano je da obveznik mora da uredi internim aktom navedene mjere. Predlog je da obveznik usvoji KYC (Know Your Customer) proceduru i izradi KYC upitnik koji je klijent dužan da popuni prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa.

Kod KYC procedure pokušajte da detaljno odredite i definišete postupak identifikacije i prikupljanja podataka, kako biste na pravi način odredili profil klijenta i utvrdili njegovu rizičnost.

KYC upitnik:

KYC upitnik kod tržišta kapitala je alat koji obveznici koriste kako bi prikupili informacije o svojim klijentima, osigurali poštovanje regulatornih zahtjeva i smanjili rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. KYC upitnik obično sadrži sledeće ključne elemente:

1. Osnovni podaci o klijentu

- **Lično ime i prezime** (za fizička lica) ili **naziv firme** (za pravna lica)
- **Datum rođenja** (za fizička lica) ili **datum osnivanja** (za pravna lica)
- **Adresa prebivališta** (za fizička lica) ili **adresa sjedišta** (za pravna lica)
- **Kontakt podaci:** telefon, email

2. Podaci o identifikaciji

- **Broj lične karte ili pasoša** (za fizička lica)
- **Matični broj ili broj registracije** (za pravna lica)
- **Poreski identifikacioni broj (PIB)**

3. Podaci o finansijama

- **Izvor prihoda:** plata, penzija, prihodi od investicija, prihodi od nekretnina, itd.
- **Procijenjeni godišnji prihod**
- **Procjena imovine:** nekretnine, vozila, investicije, uštede
- **Bankovni računi:** broj računa, naziv banke

4. Podaci o aktivnosti na tržištu kapitala

- **Iskustvo u trgovanju:** početnik, srednji nivo, iskusni investitor
- **Tipovi instrumenata kojima trgujete:** akcije, obveznice, derivati, itd.
- **Svrha investicija:** dugoročna štednja, spekulacije, hedžing, itd.
- **Procijenjeni obim trgovine:** prosječni mjesečni ili godišnji obim transakcija

5. Podaci o političkoj izloženosti

- Da li je klijent ili neko iz njegove porodice politički eksponiranon lice (PEL)?

6. Podaci o riziku od pranja novca

- Da li klijent posluje sa zemljama koje su pod sankcijama ili visokog rizika?
- Da li klijent koristi složene ili neuobičajene strukture vlasništva?
- Da li postoji neobičan tok sredstava preko računa klijenta?

7. Pravni i regulatorni aspekti

-
- Izjava o porijeklu sredstava.

8. Dodatni zahtjevi

- Potvrde ili dokumentacija koja podržava gore navedene informacije: kopije ličnih dokumenata, dokaz o adresi, finansijski izvještaji, potvrda poslodavca, izvodi sa bankarskih računa itd.

Prikazivanje jasnog, preciznog i sveobuhvatnog KYC upitnika je od suštinske važnosti kako bi se osiguralo pravilno sagledavanje klijenta i ispunjavanje svih regulatornih zahtjeva. Takođe, ovo je samo primjer kako bi trebalo izgledati KYC upitnik, on ne sadrži sve podatke, s tim u vezi dužni ste da uskladite vaš KYC upitnik sa ZSPNFT.

Ove mjere se primjenju na osnovu člana 18 ZSPNFT, gdje su bliže propisani slučajevi u kada je obveznik dužan iste da sprovede.

9.3 Način identifikacije klijenata i stvarnog vlasnika klijenta

ZSPNFT-om propisana je obaveza vršenja identifikacije klijenta i utvrđivanja stvarnog vlasnika klijenta na tačno određeni način.

Identifikacija klijenta je postupak utvrđivanja i provjere identiteta klijenta. Identifikacija klijenta se odnosi na proces prikupljanja podataka iz ličnih isprava fizičkih lica (lična karta i pasoš) i njihovo upoređivanje sa podacima iz nezavisnih i objektivnih izvora ili bilo kojim drugim sigurnim, daljinskim ili elektronskim postupcima koji su regulisani, priznati,

odobreni ili prihvaćeni od strane države, a za pravna lica i privredna društva prikupljanje podataka iz odgovarajućih isprava i njihovo upoređivanje sa podacima u registru u kojem je pravno lice registrovano ili sa podacima iz drugih registara o pravnim licima;

Na zahtjev nadzornog organa, obveznik je dužan dostaviti sve odgovarajuće analize, dokumenta i druge informacije kojima dokazuje da su sprovedene mjere u skladu sa utvrđenim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

9.3.1 Kada se vrši identifikacija klijenta?

Obveznik je dužan da identifikaciju klijenta sprovede prije uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom. Takođe, ukoliko obveznik procijeni da je neophodno, ili ukoliko smatra da postoji niži rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, može izvršiti identifikaciju i u toku uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom. Ukoliko obveznik nije u mogućnosti da izvrši identifikaciju klijenta u skladu sa ZSPNFT, on ne smije uspostaviti poslovni odnos sa klijentom. U slučaju da je poslovni odnos već uspostavljen, a obveznik prepozna rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma, odnosno ocijeni da rizikom ne može efikasno upravljati, dužan je da takav poslovni odnos prekine.

U skladu sa ZSPNFT, obveznik je dužan da usvoji procedure odbijanja uspostavljanja poslovnog odnosa i raskidanja već uspostavljenog poslovnog odnosa.

9.3.2 Identifikacija fizičkog lica i načini njenog sprovođenja:

Članom 22 ZSPNFT propisano je da obveznik može izvršiti identifikaciju fizičkog lica kao klijenta na jedan od sledeća 4 načina:

- Identifikacija uz fizičko prisustvo klijenta;
 - Elektronska;
 - Video-elektronska identifikacija; i
 - Sprovođenje mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta preko trećeg lica.
- Identifikacija fizičkog lica kao klijenta uz njegovo prisustvo vrši se na način da obveznik izvrši uvid u ličnu ispravu klijenta i provjeri da li podaci iz isprave odgovaraju klijentu koji je prisutan. Ličnom ispravom u smislu ZSPNFT smatra se lična karta i pasoš fizičkog lica. Obveznik je dužan da pribavi fotokopiju lične isprave, upiše datum, vrijeme, ime i prezime lica koje je izvršilo uvid u fotokopiju isprave i tu fotokopiju i prikupljene podatke čuva u skladu sa ZSPNFT-om. Ukoliko obveznik nije u mogućnosti da pribavi sve podatke koji su neophodni kako bi se identifikacija izvršila u skladu sa ZSPNFT i na potpun način, dužan je da uvidom u original ili ovjerenu kopiju druge važeće javne isprave koju klijent podnese, pribavi podatke koji nedostaju. Obveznik isto može učiniti uvidom u odgovarajući javni registar. Javnim registrom smatraju se Centralni registar stanovništva,

Evidencija izdatih ličnih isprava i međunarodna baza ukradenih, izgubljenih i nevažećih dokumenata, elektronskim putem. Provjera se može izvršiti kako za dokumentaciju vezanu za klijenta, tako i u odnosu na dokumentaciju koja se odnosi na njegovog zastupnika ili ovlašćeno lice. Ukoliko dođe do neusklađenosti podataka pribavljenih iz priložene dokumentacije klijenta odnosno važeće javne isprave i onih podataka pribavljenih posredstvom javnog registra, **obveznik ne smije uspostaviti poslovni odnos sa klijentom**. U situaciji kada obveznik posumnja u istinitost pribavljenih podataka ili vjerodostojnost isprava i druge priložene dokumentacije iz koje su pribavljeni podaci, a priloženi od strane klijenta, zastupnika ili ovlašćenog lica, on je dužan da zahtijeva pisanu izjavu tog klijenta, njegovog zakonskog zastupnika, odnosno ovlašćenog lica o istinitosti tih podataka. Prilikom identifikacije, obveznik posebnu pažnju mora usmjeriti na provjeru činjenice da li lice koje istupa u ime klijenta ima pravo na zastupanje ili je za to ovlašćeno od strane klijenta, kao i da izvrši identifikaciju lica koje istupa u ime klijenta.

Nakon izvršene identifikacije, obveznik je dužan da u evidenciju iz člana 117 stav 1 ovog zakona unese podatak o načinu na koji je izvršena identifikacija lica iz stava 1 ovog člana.

- Elektronska identifikacija klijenata (fizičkih lica, preduzetnika i fizičkih lica koja obavljaju djelatnost), njihovih zakonskih zastupnika i ovlašćenih lica može se sprovesti **bez njihovog fizičkog prisustva**, pod sledećim uslovima:

- **Način elektronske identifikacije:**

Mora se koristiti sredstvo elektronske identifikacije sa **visokim stepenom sigurnosti** ili **kvalifikovani elektronski potpis** izdat od strane **kvalifikovanog davaoca usluge povjerenja**, u skladu sa zakonom o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu.

- **Dokumentacija prije identifikacije:**

Klijent je dužan da **prije identifikacije** dostavi:

- **Fotokopiju lične isprave** u elektronskoj formi;
- **Ovlašćenje** (ako se identifikuje zakonski zastupnik ili ovlašćeno lice).

- **Obaveze obveznika prije identifikacije:**

Obveznik je dužan da prethodno pribavi podatke o:

- Klijentu,
- Poslovnom odnosu,
- Transakcijama iz člana 117 stav 1 tač. 2, 3, 6 i 7 zakona (npr. namjena, porijeklo sredstava, način plaćanja, identitet korisnika).

- **Obavezna provjera putem nadležnih evidencija:**

Podatke koje prikupi, obveznik mora provjeriti elektronski:

- putem **CRS sistema** (centralni registar stanovništva),
- **evidencije izdatih ličnih isprava,**
- **i međunarodne baze ukradenih, izgubljenih i nevažećih dokumenata,** posredstvom Finansijsko-obavještajne jedinice.

- **Kada je elektronska identifikacija dozvoljena:**

- Samo za **usluge i proizvode iz djelatnosti obveznika,**
- Samo za **klijente za koje nije utvrđen viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma (SPN/FT).**

- **Kada elektronska identifikacija nije dozvoljena:**

- Ako se utvrdi da se podaci iz lične isprave **ne poklapaju sa CRS evidencijom;**
- Ako je sredstvo elektronske identifikacije ili kvalifikovani potpis **izdat pod pseudonimom;**
- Ako postoji sumnja u **zloupotrebu** sredstva za elektronsku identifikaciju ili su se okolnosti promijenile, a certifikat nije **opozvan;**
- Ako je elektronska lična isprava izdata u **visoko-rizičnoj trećoj državi.**

- **Obustava postupka:**

Ako obveznik posumnja u **istinitost dostavljenih podataka** ili vjerodostojnost isprava, dužan je **da odmah obustavi identifikaciju elektronskim putem.**

- **Tehnički uslovi koje obveznik mora obezbijediti:**

- Sistem koji omogućava provjeru **validnosti elektronskog identifikacionog sredstva ili potpisa;**
- Mogućnost pribavljanja i provjere podataka iz člana 117 stav 1 tač. 2, 3, 6 i 7;
- Vođenje **evidencije o sprovođenju identifikacije elektronskim putem.**

Nakon izvršene identifikacije elektronskim putem obveznik je dužan da u evidenciju iz člana 117 stav 1 ovog zakona unese podatak o načinu na koji je izvršena identifikacija lica iz stava 1 ovog člana.

- Video-elektronska identifikacija omogućava da se **klijenti identifikuju na daljinu**, bez fizičkog prisustva, koristeći **video poziv i elektronske komunikacione kanale**. Ovo važi za:

- fizička lica,
- preduzetnike,
- fizička lica koja obavljaju djelatnost,
- kao i njihove zakonske zastupnike i ovlašćena lica.

Ko može sprovoditi video-elektronsku identifikaciju?

- Samo **zaposleni kod obveznika** koji je završio **posebnu obuku** za ovaj postupak.
- Obveznik mora **internim aktima** urediti detaljna pravila sprovođenja, najkasnije u roku od **8 dana** od dana dobijanja odobrenja za sprovođenje video identifikacije.

Saglasnost klijenta

Prije početka, obveznik mora od klijenta pribaviti **video-zvučnu saglasnost** za:

- snimanje slike i zvuka,
- čuvanje video-audio zapisa,
- elektronsko čitanje ličnih dokumenata,
- prenos podataka putem interneta.

Obveznik mora unaprijed informisati klijenta o ovoj saglasnosti.

Priprema prije identifikacije

- Klijent mora dostaviti **fotokopiju elektronske lične isprave** koju će koristiti u postupku.
- Ako se identifikuje zakonski zastupnik ili ovlašćeno lice, mora dostaviti i **ovlašćenje** koje potvrđuje njegov status.

Sprovođenje identifikacije

Obveznik mora:

- izvršiti **elektronsko čitanje** lične isprave (koja nije iz visoko-rizične treće države),

- prikupiti podatke o klijentu, poslovnom odnosu i transakcijama,
- preuzeti **digitalnu fotografiju i potpis** klijenta prema ICAO standardima,
- podatke koje ne može dobiti čitanjem, dobija **direktno od klijenta** u video pozivu,
- opcionalno provjeriti podatke u CRS, evidenciji ličnih isprava i međunarodnim bazama preko FIU-a.

Video identifikacija se mora obustaviti ako:

- podaci iz dokumenta ne odgovaraju evidenciji CRS,
- postoji sumnja u tačnost podataka ili vjerodostojnost dokumenata,
- nema kvalitetnog prenosa slike i zvuka,
- prostorija je **slabo osvijetljena**, bučna ili sa smetnjama koje otežavaju komunikaciju.

U slučaju obustave, postupak se može ponoviti **nakon otklanjanja problema**.

Ograničenja

- Video identifikacija je dozvoljena **samo za usluge koje obveznik pruža u okviru svoje djelatnosti**.
- Ne smije se koristiti ako je **lična isprava iz visoko-rizične treće države**.
- Obveznici iz člana 4 stav 2 tač. 1–3 mogu koristiti ovaj metod samo za klijente sa **niskim ili srednjim rizikom**.

Automatizovana identifikacija (bez prisustva zaposlenog)

- Izuzetno, obveznik može koristiti **algoritme za automatsku identifikaciju**, bez komunikacije klijenta sa zaposlenim, ako softver može da **poredi fotografiju iz dokumenta sa onom iz video zapisa**.
- Sprovođenje mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta preko trećeg lica:
Obveznik može, pod uslovima propisanim ovim zakonom, prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom povjeriti sprovođenje mjera poznavanje i praćenje poslovanja klijenta iz člana 17 stav 1 tač. 1, 2 i 3 ZSPNFT trećem licu. Treće lice može biti kreditna institucija i filijala strane kreditne institucije, društvo za upravljanje investicionim fondovima, društvo za upravljanje penzionim fondovima, investiciono društvo čije je poslovanje uređeno zakonom kojim se uređuje tržište kapitala, društvo za životno osiguranje i filijala stranog društva za životno osiguranje, društvo za posredovanje, društvo za zastupanje i preduzetnik - zastupnik u osiguranju, u dijelu koji se odnosi na životno osiguranje, sa sjedištem u državi Evropske unije ili drugoj državi koja primjenjuje mjere iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma utvrđene ovim zakonom ili strože mjere. Spoljni saradnici i zastupnici obveznika koji, na osnovu ugovora (eksternalizacija ili zastupnički odnos), za

obveznika sprovode pojedine mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta ne smatraju se trećim licem.

Obveznik je odgovoran za pravilno sprovođenje mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta koje su izvršene preko trećeg lica. Obveznik ne smije povjeriti sprovođenje mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta trećem licu ako je to lice kvazi (fiktivna) banka ili anonimno društvo ili je iz visoko-rizične treće države.

Treće lice koje sprovedi mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta dužno je da obvezniku dostavi pribavljene podatke i dokumentaciju o klijentu. Treće lice je dužno da na zahtjev obveznika, bez odlaganja, dostavi fotokopije isprava i druge dokumentacije na osnovu koje je sprovело mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, kao i podatke prikupljene u skladu sa čl. 23 i 24 ZSPNFT, ako je vršena identifikacija elektronskim putem i video-elektronska identifikacija. Treće lice je dužno da pribavljene fotokopije isprava i dokumentacije čuva u skladu sa ZSPNFT.

Napomene:

Obveznik je dužan da prilikom uspostavljanja poslovne saradnje sa trećim licem izvrši produbljene mjere trećeg lica na način kako je ZSPNFT-om propisano u dijelu koji se odnosi na uspostavljanje korespodentskog odnosa.

.U skladu sa članom 117 stav 1 tačke 2,3,6 i 7 ZSPNFT, bez obzira na način sprovođenja identifikacije, zakonski su tačno određeni podaci koje je obveznik dužan pribaviti u cilju uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom. Ti podaci su:

- Ime i prezime klijenta;
- jedinstveni matični broj;
- adresa i opština prebivališta lica, odnosno boravišta u Crnoj Gori;
- datum rođenja;
- država rođenja;
- državljanstvo;
- podatak da li se radi o politički eksponiranom licu;
- podatak da li je lice rezident ili nerezident;
- broj telefona i e-mail adresa;
- vrsta, broj, država izdavanja i datum prestanka važenja lične isprave;
- razlog poslovnog odnosa (uspostavljanje poslovnog odnosa, vršenje transakcije; pokušaj vršenja transakcije, zakup sefa, pristup sefu, ugovarač osiguranja, korisnik osiguranja, prodavac, kupac);
- podatak da li je fizičko lice klijent, zastupnik, ovlašćeno lice, stvarni vlasnik; osnivač, povjerenik, korisnik imovine kojom upravlja, osiguranik, ugovarač osiguranja, korisnik osiguranja, prodavac ili kupac.

9.3.3 Identifikacija pravnog lica

Obveznik je dužan da izvrši identifikaciju pravnog lica kao klijenta na način dovoljno sličan vršenju identifikacije klijenta koje je fizičko lice. Podatke koji su neophodni za pravilno sprovođenje identifikacije klijenta, obveznik može utvrditi uvidom u Centralni registar privrednih subjekata (u daljem tekstu: CRPS) ili drugi odgovarajući javni registar, kao i uvidom u sudski, poslovni ili drugi javni registar u koji je upisano strano pravno lice ili privredno društvo. Osim toga, tražene podatke obveznik može pribaviti i uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave iz CRPS ili drugog odgovarajućeg javnog registra, kao i uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave iz sudskog, poslovnog ili drugog javnog registra u koji je upisano strano pravno lice ili privredno društvo, koju u ime pravnog lica ili privrednog društva podnese njegov zastupnik ili ovlašteno lice i koja ne smije biti starija od tri mjeseca od datuma izdavanja. Sve podatke koje obveznik pribavi iz navedenih registara, dužan je odštampati kao izvod iz tih registara i naznačiti datum, vrijeme i ime i prezime lica koje je izvršilo uvid. Ukoliko je obvezniku potreban podatak koji se ne nalazi u nabrojanim registrima, obveznik ih je i dalje dužan pribaviti prije nego uspostavi poslovni odnos sa klijentom. Obveznik će to učiniti na način što će tražiti dostavljanje originala, ovjerene fotokopije isprave ili druge potrebne dokumentacije od zastupnika/ovlaštenog lica klijenta i izvršiti uvid u istu.

Isto kao i kada vrši provjeru podataka klijenta koji je fizičko lice, obveznik je dužan da ukoliko posumnja u istinitost dobijenih podataka ili vjerodostojnost isprava ili javne ili druge dokumentacije iz koje su pribavljeni podaci, od zastupnika ili ovlaštenog lica pravnog lica u pitanju, pribavi pisanu izjavu o istinitosti tih podataka. Obveznik je ovlašten da takvu radnju zatraži prije uspostavljanja poslovnog odnosa ili izvršenja transakcije, odnosno nakon uspostavljanja poslovnog odnosa/izvršenja transakcije.

Prilikom sprovođenja postupka identifikacije pravnog lica, obveznik je dužan voditi se članom 117 ZSPNFT, posebno obraćajući pažnju na pribavljanje sledećih podataka:

- naziv, sjedište (adresa i grad, odnosno opština za pravno lice sa sjedištem u Crnoj Gori, a za pravno lice sa sjedištem u drugoj državi - država i grad);
- matični broj;
- podatak da li je lice rezident ili nerezident;
- razlog poslovnog odnosa (uspostavljanje poslovnog odnosa, vršenje transakcije, pokušaj vršenja transakcije, zakup sefa, pristup sefu, ugovarač osiguranja, korisnik osiguranja, prodavac, kupac);
- broj telefona i e-mail adresu;
- podatak o svrsi, namjeni, cilju, prirodi poslovnog odnosa i transakcije, osnovnu šifru djelatnosti klijenta i skeniranu dokumentaciju koja prati poslovni odnos ili transakciju, podatke o izvoru imovine i sredstava koji su ili će biti predmet poslovnog odnosa ili transakcije, datum uspostavljanja poslovnog odnosa;

- podatke o transakciji: datum i vrijeme izvršenja transakcije;
- iznos transakcije u eurima, iznosi transakcija po valutama;
- broj naloga transakcije, polise ili ugovora, u zavisnosti od vrste obveznika;
- podatak da li je transakcija izvršena u potpunosti ili djelimično;
- podatak o vrsti transakcije (gotovinska ili bezgotovinska);
- podatak o tipu transakcije (redovna, sumnjiva, neuobičajena ili složena);
- podatke o kreditnoj instituciji platioca i primaoca plaćanja (vrsta i broj računa, matični broj, naziv i država sjedišta);
- podatak o vrsti transakcije (uplata ili isplata);
- podatak o načinu izvršenja transakcije u zavisnosti od vrste obveznika (gotovinski, bezgotovinski, već realizovano, u ratama, tržišni ili netržišni);
- podatak o svrsi i namjeni transakcije i naziv filijale obveznika koji vrši transakciju.

Budući da pravno lice mora identifikovati njegov zastupnik odnosno ovlašćeno lice, obveznik je dužan da izvrši identifikaciju lica koje se pojavljuje kao zastupnik/ovlašćeno lice klijenta u skladu sa prethodno nabrojanim smjernicama koje se odnose na identifikaciju fizičkog lica. Pored toga, obveznik mora pribaviti podatke o svim direktorima pravnog lica ili privrednog društva u svojstvu klijenta. Obveznik mora pribaviti i čuvati u skladu sa ZSPNFT sve podatke koji se odnose na ovlašćena lica odnosno zastupnika pravnog lica koje je pribavio u postupku utvrđivanja i provjere ovlašćenja za zastupanje klijenta. Sam postupak utvrđivanja i provjere podataka o zastupniku/direktorima/ovlašćenim licima, obveznik pribavlja uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju ovlašćenja za zastupanje koje, kako je i prethodno navedeno, zadržava u svojoj dokumentaciji.

9.3.4 Trust u ulozi klijenta

Uprkos tome što crnogorski zakonodavac ne daje preciznu definiciju trusta kao posebnog oblika pravnog lica, postoji bojazan pojavljivanja trustova u svojstvu klijenta, zbog čega je, u slučaju pojavljivanja trusta kao klijenta, obveznik dužan postupati sa pojačanim stepenom pažnje prilikom vršenja identifikacije.

Osnovni pojmovi kod trust-a

Trust je pravno lice koje obavlja djelatnost pružanja usluga za treća lica, što se posebno odnosi na:

- osnivanje privrednih društava ili drugih pravnih lica;
- obavljanje funkcija ili imenovanje drugog lica da obavlja funkciju povjerenika trusta osnovanog izričitom izjavom ili sličnog subjekta stranog prava;
- pružanje usluga sjedišta, poslovne adrese i drugih, sa tim povezanih usluga;
- obavljanje funkcije ili omogućavanje drugom licu da obavlja funkciju povjerenika fonda ili sličnog subjekta stranog prava koji prima, upravlja ili dijeli imovinska

sredstva za određenu namjenu, osim društva za upravljanje investicionim, odnosno penzionim fondovima;

- obavljanje funkcije ili postavljanje drugog lica da obavlja funkciju nominalnog akcionara u ime drugog lica, osim privrednog društva čije se akcije kotiraju na uređenom tržištu koje podliježe objavljivanju podataka odnosno transparentnosti.

Osnivanje trusta

Jedini dopušten način osnivanja trusta je u vidu pisane forme i to tako da su obavezni elementi:

- imena strana;
- jasna namjera osnivača da osnuje trust;
- predmet trusta;
- imena korisnika ili klase korisnika;
- imovina koja se prenosi ili se povjerava trustom; i
- dužina trajanja trusta.

Vrste trustova:

- Trust koji se gasi ispunjenjem cilja

Posebnu vrstu trusta predstavlja trust koji se gasi u momentu ispunjenja cilja sa kojim je osnovan. Svrha osnivanja trusta mora biti razumna, konkretna i ostvariva. Svrha trusta ne smije biti nemoralna, protivpravna i u suprotnosti sa propisima javnog poretka. Uslovi pod kojima je trust stvoren moraju predviđati imenovanje izvršitelja zajedno sa naslednikom i najmanje jednim kvalifikovanim povjerenikom.

- Dobrotvorni trust

Posebnu vrstu trusta predstavlja trust koji je osnovan sa ciljem ispunjenja dobrotvorne svrhe. U osnivačkom aktu trusta mora postojati jasno iskazana svrha sa kojom je trust osnovan.

Lica koja se pojavljuju u trustu

- Osnivač

Osnivač trusta može biti svako lice koje ima pravnu sposobnost i koje ispunjava zakonske uslove da bude povjerenik, korisnik, zaštitnik ili izvršilac trusta, pod uslovom da osnivač ne može ujedno biti i njegov jedini korisnik.

- Korisnici trusta

Korisnik trusta mora biti identifikovan na adekvatan način:

- ličnim imenom;
- pozivajući se na odnos sa pojedinim licem koji se može lako utvrditi.

- Povjerenik

Povjerenik može biti punoljetno lica poslovnom sposobnošću ili, alternativno, njegovu funkciju može obavljati i zamjenik i to u vidu pravnog lica kome je statutom dozvoljeno da vrši funkciju povjerenika. Moguće je, takođe, imenovati upravnika starateljstva kao povjerenika ili rukovodećeg povjerenika. Prilikom vršenja povjerenih obaveza, povjerenik se osim načela dobre vjere (*bona fides*) mora voditi i:

- dužnom pažnjom;
- brigom i oprežnošću;
- postupanjem u skladu sa svojim sposobnostima i vještinama.

Povjerenik može biti pod obavezom da osnivaču, izvršitelju ili zaštitniku otkrije detalje o imovini kojom upravlja u okviru trusta i ponašanju povjereničke administracije, osim ako povjerenik nema razloga da vjeruje da to lice podnosi zahtjev za otkrivanje osjetljivih podataka pod prinudom. Objelodanjivanje podataka na ovaj način ne dovodi u pitanje obaveze Crne Gore preuzete međunarodnim ugovorima, konvencijama ili sporazumima kao ni obaveze bilo kog organa javnog sektora stvorene određenim međunarodnim sporazumom.

- Zaštitnik (savjetnik)

Osnovna djelatnost zaštitnika je savjetovanje povjerenika. U sklopu trusta mora postojati kancelarija obezbijedena za obavljanje djelatnosti zaštitnika. U skladu sa uslovima navedenim u trustu, zaštitnik ima sledeća posebna ovlašćenja:

- razrješenje postojećeg povjerenika i imenovanje novog;
- određivanje prava pod čijom jurisdikcijom će trust funkcionisati;
- promjena administrativne forme trusta;

- Stvarni vlasnik trusta

Stvarni vlasnik trusta je fizičko lice koje ima u svojini ili vrši stvarnu kontrolu nad trustom. Obveznik je dužan da stvarnog vlasnika trusta odredi u odnosu na član 41 ZSPNFT-a, kojim je utvrđeno da je to fizičko lice koje prima, upravlja ili vrši raspodjelu imovinskih sredstava za određene namjene i koje:

je osnivač trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava;

je povjerenik trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava;

je korisnik sredstava stečenih od imovine kojom upravlja, gdje su budući korisnici već određeni ili mogu biti određeni;

je zastupnik interesa primalaca stečenih sredstava;

pripada kategoriji lica koje ima interes za uspostavljanje trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava kad pravno i/ili fizičko lice koje dobija korist od trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava tek treba odrediti;

na drugi način, neposredno ili posredno, kontroliše imovinu trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava.

Prilikom utvrđivanja stvarnog vlasnika trusta, obveznik relevantne podatke o njegovom stvarnom vlasniku pribavlja iz Registra stvarnih vlasnika

- Radnje koje obveznik preduzima kada se trust pojavi kao klijent

Ukoliko se trust pojavi kao klijent, obveznik je dužan preduzeti sledeće radnje:

- Identifikacija njegovog zastupnika i ovlašćenog lica koja se vrši u skladu sa članom 27 i članom 28 ZSPNFT;
- Pribavljanje podatka za osnivače, sve povjerenike, druge zastupnike, korisnika ili grupe korisnika imovine kojom trust upravlja, ako su budući korisnici već određeni ili odredivi i za drugo fizičko lice koje neposredno ili posredno vrši kontrolu nad trustom;
- Pribavljanje podataka o pravnom obliku trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava i akta o osnivanju trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava.

Navedene podatke obveznik je dužan pribaviti na način što će izvršiti uvid u original ili ovjerenu fotokopiju isprave iz CRPS ili drugog odgovarajućeg javnog registra, kao i uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave iz sudskog, poslovnog ili drugog javnog registra koja ne smije biti starija od tri mjeseca i izvršiti provjeru na taj način pribavljenih podataka.

- Vršenje poslova unutar trusta:

Osnivač, korisnik, član odbora korisnika ili povjerenik mogu predati dokument u kome navode na koji način žele da povjerenici sprovode funkcije koje su im dodijeljene putem trusta.

- Produbljena kontrola trustova

Produbljena kontrola odnosi se na trustove u kojima je vlasnik PEL. Tada je obveznik, pored mjera iz člana 17 ZSPNFT, dužan da:

- Utvrdi da li je klijent stvarni vlasnik trusta i drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava, odnosno fizičkog lica sa sjedištem u drugoj državi u čije ime se uspostavlja poslovni odnos, izvršava transakcija ili druge aktivnosti klijenta;
- Utvrdi da li je klijent stvarni vlasnik pravnog lica, privrednog društva, trusta i drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava, odnosno fizičkog lica sa sjedištem u drugoj državi u čije ime se uspostavlja poslovni odnos, izvršava transakcija ili druga aktivnost klijenta, na osnovu člana 56 ZSPNFT;

Primjer korišćenja trustova za pranje novca i finansiranje terorizma:

U praksi se često dešava da kriminalne organizacije formiraju strani trust kako bi sakrile ilegalno stečenu imovinu. Trust se koristi kao prividni vlasnik raznih nekretnina, računa i drugih vrijednosti kako bi se izbjeglo otkrivanje pravog izvora novca.

Takođe, trustovi se mogu koristiti za finansiranje terorističkih aktivnosti. Na primjer, pojedinac ili grupa može osnovati trust i koristiti ga za prenos novca između različitih računa i zemalja kako bi se prikrilo porijeklo sredstava koja se koriste za finansiranje terorističkih operacija.

U oba slučaja, trustovi pružaju složene strukture koje otežavaju praćenje i otkrivanje stvarnog vlasnika

i korišćenja novca, što čini njihovu identifikaciju i praćenje važnim mjerama u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

9.4 Klijent koji dolazi sa off-shore destinacije

Ukoliko se kao klijent pojavi pravno lice, obveznik je dužan da utvrdi da li je klijent ili pravno lice koje je u vlasničkoj strukturi klijenta off-shore pravno lice (tako, recimo za brokersko-dilersko društvo visokorizičan će biti klijentkoji vrši transakcije hartijama od vrijednosti, a kao kupci pojavljajju se novoosnovane ili nepoznate kompanije, u najvećoj mjeri upravo one koje dolaze sa off-shore destinacija). Na sličan način, na uvećan rizik od pranja novca i finansiranja terorizma ukazuje činjenica da klijentdolazi iz zemlje koja ne primijenjuje standarde u oblasti sprečavanja novca i finansiranja terorizma ili u kojoj se trgovanje obavlja na berzama tih zemalja, a na osnovu podataka koje pružaju relevantne međunarodne organizacije iFOJ.

Napomena:

Ukoliko obveznik zaključuje poslovnu saradnju, treba razmotriti nekoliko činjenica. Kompanije sa off-shore destinacija su kompanije koje se nerijetko pojavljuju sa komplikovanom vlasničkom strukturom, gdje se pojavljuje više pravnih lica iz različitih jurisdikcija. Takođe, mnoge off-shore jurisdikcije omogućavaju visok nivo anonimnosti vlasnika kompanija. Ova anonimnost otežava vlastima praćenje toka novca i identifikaciju stvarnih vlasnika, što može olakšati pranje novca i skrivanje nelegalno stečenih sredstava. Off-shore kompanije mogu koristiti kompleksne finansijske instrumente kao što su derivati, trustovi, i shell (školjke) kompanije za prikrivanje stvarne prirode transakcija. Ovi instrumenti mogu biti izuzetno složeni i teški za regulatore da ih prate i razumiju. S tim u vezi, od obveznika se zahtijeva da ukoliko se odluči da zaključi poslovnu saradnju, uzme u obzir navedene podatke, i primjeni produbljene mjere praćenja i poznavanja klijenta.

10. UTVRĐIVANJE STVARNOG VLASNIKA KLIJENTA

Definicija stvarnog vlasnika u skladu sa kojom se određuju obaveze i način utvrđivanja stvarnog vlasnika je propisana u članu 41 ZSPNFT.

Obveznik je dužan da prije uspostavljanja poslovne saradnje sa pravnim licem utvrdi stvarnog vlasnika, što može učiniti uvidom u CRPS ili uvidom u drugi javni registar, kao i uvidom u sudski, poslovni ili drugi javni registar u koji je upisano strano pravno lice ili privredno društvo, pri čemu je dužan da odštampa izvod iz tog registra i označi datum i vrijeme i ime i prezime lica koje je izvršilo uvid.

Dokumentacija koja svjedoči o podacima koje obveznik pribavi na ovaj način, ne smije biti starija od 3 mjeseca od datuma izdavanja. Pored obaveze pribavljanja ovih podataka, obveznik je dužan da pribavi dokumentaciju na osnovu koje je moguće utvrditi vlasničku strukturu i kontrolnog člana klijenta i podatke o stvarnom vlasniku. Prilikom ovih provjera, obveznik se ne smije voditi isključivo podacima koje na ovaj način sazna, već ukoliko neki od relevantnih podataka nedostaje u odgovarajućem registru, obveznik je dužan iste prikupiti uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave ili druge dokumentacije koju mu dostavi zastupnik ili ovlašćeno lice klijenta.

Ukoliko obveznik posumnja u istinitost pribavljenih podataka ili vjerodostojnost isprava, dužan je da od zastupnika ili ovlašćenog lica klijenta pribavi pisanu izjavu o tome. U slučaju da je obveznik prilikom pribavljanja podataka primijetio da postoji razlika u priloženim podacima i onim podacima koje je saznao putem javnog registra, dužan je da, bez odlaganja, iste te podatke dostavi FOJ-u i organu uprave nadležnom za naplatu poreza.

Takođe, prilikom procjene rizika stranke, obveznik mora imati u vidu i procjenu rizičnih formi privrednih subjekata, tako da obveznik prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa mora više pažnje posvetiti procjeni i analizi rizika društava koja su u Nacionalnoj proceni rizika procijenjena kao rizična.

10.1 Ko je stvarni vlasnik pravnog lica?

Stvarni vlasnik je fizičko lice koje ima u svojini ili vrši stvarnu kontrolu nad pravnim licem, privrednim društvom, trustom, drugim licem, odnosno sa njim izjednačenim subjektom stranog prava, odnosno fizičko lice u čije ime, odnosno za čiji račun se vrši transakcija ili uspostavlja poslovni odnos. Stvarnim vlasnikom pravnog lica, odnosno privrednog društva, u smislu ovog zakona, smatra se fizičko lice koje:

- je neposredno ili posredno, imalac najmanje 25% učešća u akcijama, pravu glasa ili drugim pravima, na osnovu kojih učestvuje u upravljanju, odnosno učestvuje u kapitalu sa najmanje 25% udjela ili ima odlučujući uticaj u upravljanju imovinom pravnog lica, odnosno privrednog društva;
- neposredno ili posredno ima odlučujući uticaj na poslovanje i donošenje odluka u pravnom licu, odnosno privrednom društvu.

Obveznik je dužan da sprovede posebne mjere ukoliko nije u mogućnosti da identifikuje stvarnog vlasnika klijenta. Najprije, ukoliko nije moguće utvrditi stvarnog vlasnika ili ako postoji sumnja da je fizičko lice stvarni vlasnik, stvarnim vlasnikom se smatra jedno ili više lica na upravljačkim pozicijama u tom pravnom licu ili privrednom društvu.

Obveznik je dužan da utvrdi stvarnog vlasnika udruženja, ustanove, političke partije, vjerske zajednice, umjetničke organizacije, komore, sindikata, udruženja poslodavaca, fondacije ili drugog poslovnog subjekta. Stvarni vlasnik je svako fizičko lice koje ima kontrolnu ulogu u upravljanju imovinom tog subjekta.

Ako obveznik nije u mogućnosti da utvrdi stvarnog vlasnika u skladu sa prethodnim stavom, stvarnim vlasnikom se smatra svako fizičko lice ovlašćeno za zastupanje udruženja, ustanove, političke partije, vjerske zajednice, umjetničke organizacije, komore, sindikata, udruženja poslodavaca, fondacije ili drugog poslovnog subjekta.

Primjer:

Recimo da je obveznik finansijska institucija koja pruža usluge brokerskog posredovanja na tržištu kapitala. Navedena institucija je zaprimila zahtjev za otvaranje računa od strane pravnog lica koje se bavi investiranjem u akcije i druge finansijske instrumente. U procesu identifikacije stvarnog vlasnika tog pravnog lica, obveznik nije u mogućnosti jasno utvrditi ko je stvarni vlasnik ili postoji sumnja u identitet stvarnog vlasnika.

U ovom slučaju, obveznik, koji je finansijska institucija, treba primijeniti posebne mjere kako bi se osiguralo poštovanje zakonskih propisa. Prvi korak je pokušaj identifikacije stvarnog vlasnika. Međutim, ako ta identifikacija nije moguća ili postoji sumnja u identitet stvarnog vlasnika, obveznik mora preduzeti dodatne korake.

Konkretno, u skladu sa zakonskim zahtjevima, obveznik mora prepoznati jedno ili više lica na upravljačkim pozicijama u tom pravnom licu koje je podnijelo zahtjev za otvaranje računa. To mogu biti lica kao što su direktori, članovi upravnog odbora ili drugi visoko-pozicionirani zvaničnici koji imaju odlučujući uticaj na upravljanje i donošenje odluka u tom pravnom licu.

Ukoliko ni ova identifikacija ne pruži jasne informacije o stvarnom vlasniku, obveznik će smatrati jedno ili više lica na upravljačkim pozicijama kao stvarne vlasnike tog pravnog lica u smislu ZSPNFT. Ovo će omogućiti obvezniku da nastavi sa pružanjem usluga brokerskog posredovanja uz poštovanje regulatornih zahtjeva.

11. PRAĆENJE POSLOVNOG ODNOSA I KONTROLA TRANSAKCIJA UKLJUČUJUĆI I PONOVDNU GODIŠNJU KONTROLU

Obveznik je dužan da uspostavi odgovarajuće procedure u cilju redovnog praćenja poslovnog odnosa i kontrolu transakcija klijenta, na način da odredi obim, odnosno učestalost sprovođenja mjera praćenja poslovnog odnosa u skladu sa nivoom rizika klijenta.

Mjere koje je obveznik dužan da sprovede naročito obuhvataju:

- **Provjera svrhe poslovnog odnosa:** Obveznik je u obavezi provjeriti da li svrha poslovnog odnosa s klijentom odgovara prirodi njihovih usluga. Na primjer, ako klijent želi otvoriti račun za trgovanje akcijama, obveznik će provjeriti da li klijent ima legitimne svrhe za investiranje u akcije;
- **Kontrola transakcija:** Obveznik treba pratiti transakcije klijenta i identifikovati one koje se čine sumnjivim ili neobičnim u odnosu na uobičajene obrasce ponašanja klijenta ili tržišne standarde. Na primjer, velike transakcije koje se iznenada pojavljuju na računu klijenta mogu izazvati sumnju i zahtijevati dodatnu provjeru;
- **Praćenje obima poslovanja klijenta:** Obveznik bi trebao pratiti i provjeravati obim poslovanja klijenta kako bi osigurao da se uobičajeni poslovni obrasci ne mijenjaju iznenada ili bez opravdanog objašnjenja. Ovo može pomoći u otkrivanju nepravilnosti ili sumnjivih aktivnosti;
- **Provjera izvora sredstava:** Obveznik je dužan provjeriti izvore sredstava koje klijent koristi za transakcije ili poslovanje. To uključuje traženje dokumentacije ili objašnjenja o porijeklu novca koji se koristi za transakcije;
- **Ažuriranje podataka o klijentu:** Obveznik treba redovno ažurirati podatke o klijentu, stvarnom vlasniku i riziku od pranja novca i finansiranja terorizma. To osigurava da obveznik uvijek ima tačne i aktuelne informacije o svojim klijentima.

Sve ove mjere imaju za cilj otkrivanje i sprečavanje sumnjivih aktivnosti koje bi mogle ukazivati na pranje novca ili finansiranje terorizma, čime se doprinosi očuvanju integriteta finansijskog sistema i suzbijanju ilegalnih aktivnosti. Na osnovu navedenog, potrebno je odrediti dinamiku praćenja poslovnog odnosa gdje će primjenjivati gore navedene korake u skladu sa procijenjenim nivoom rizika i to:

Kategorija rizika	Stepen rizika	Provjera klijenta	Praćenje klijenta
-------------------	---------------	-------------------	-------------------

Nizak rizik	A	Klijenti prema kojima se primjenjuju pojednostavljena provjera u obimu i na način određen analizom rizika	2 godine
Srednji rizik	B	Standardna provjera klijenta, uz dodatne potrebne mjere po ocjeni obveznika	1 godina
Viši rizik	C	Klijenti prema kojima se primjenjuje produbljena provjera	6 mjeseci

Obveznik treba da sačini izvještaje o izvršenim kontrolama i da iste uz godišnji Upitnik dostavlja Komisiji na uvid (detaljnije objašnjeno u naslovu „*Unutrašnje kontrole i revizija*“). Takođe, prilikom praćenja poslovanja klijenata, obveznik mora izvršiti re-klasifikaciju klijenata ukoliko uoči određena odstupanja u poslovanju.

Primjer:

Klijent koji je u kategoriji B, počeo je da koristi rizične proizvode, dokumentacija za porijeklo sredstava je nejasna (npr. za porijeklo sredstava je dostavio Ugovor o poklonu gdje poklonodavac nije klijentov krvni srodnik), odbija da da dodatne informacije ili su iste nejasne ili obmanjujuće. U takvim situacijama, obveznik je dužan izvršiti re-klasifikaciju i takvog klijenta svrstati u visoki rizik (kategorija C).

Ponovna godišnja kontrola

Obveznik je dužan da, pored praćenja poslovnog odnosa i kontrola transakcija najmanje jednom godišnje, a najkasnije nakon isteka jedne godine od poslednje kontrole klijenta, izvrši ponovnu godišnju kontrolu stranog pravnog lica na način kako je to propisano članom 50 ZSPNFT.

Prva kategorija obuhvata strana pravna lica koja kod obveznika vrše određene transakcije iz člana 18 ZSPNFT, dok druga kategorija obuhvata pravna lica sa sjedištem u Crnoj Gori, u kojima je učešće stranog kapitala najmanje 25%, a koja takođe vrše transakcije iz člana 18 ZSPNFT kod obveznika.

Ova kontrola klijenta uključuje nekoliko ključnih mjera:

- Pribavljanje i provjeru podataka iz člana 117 ZSPNFT;
- Pribavljanje i provjeru podataka iz člana 44 ZSPNFT (podaci iz Registra stvarnih vlasnika);
- Pribavljanje ovlašćenja iz člana 28 stav 2 ZSPNFT.

Ako poslovna jedinica stranog pravnog lica vrši transakcije u ime i za račun stranog pravnog lica, obveznik je dužan da pored navedenih podataka, pribavi i informacije o adresi i sjedištu te poslovne jedinice, kao i podatke o zastupniku poslovne jedinice iz člana 117 stav 1 tačka 3 ZSPNFT.

Podaci se pribavljaju uvidom u Centralni registar privrednih subjekata (CRPS), evidenciju izdatih ličnih isprava, Registar stvarnih vlasnika, sudski, poslovni ili drugi odgovarajući javni registar u koji je upisano strano pravno lice. Ukoliko su podaci dostupni u ovim registrima, obveznik može koristiti originale ili ovjerene kopije dokumenata iz tih izvora. U slučaju da neki podaci nisu sadržani u pomenutim registrima, obveznik je dužan da ih pribavi uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju dokumentacije koju dostavi klijent na zahtjev obveznika. Ako se tokom kontrole utvrdi razlika u podacima, obveznik je dužan da pozove klijenta radi provjere svih relevantnih informacija.

11.1 Posebni oblici utvrđivanja i provjere identiteta klijenata i praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija

Ukoliko analiza rizika ukaže da utvrđeni faktori rizika klijenta, poslovnog odnosa, transakcija, proizvoda, usluga, distributivnog kanala, državne ili geografske oblasti pripadaju kategoriji višeg rizika, ZSPNFT-om su propisane tzv. produbljene mjere kontrole, koje se vrše u vidu **mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta**. Obveznik je, prema članu 52 ZSPNFT-a dužan sprovesti produbljene mjere poslovanja i praćenja klijenata u sledećim slučajevima:

- kod korespondentnog odnosa sa kreditnom institucijom ili drugom finansijskom institucijom koja ima sjedište van Evropske unije ili u visoko-rizičnoj trećoj državi;
- ukoliko je klijent ili stvarni vlasnik klijenta politički eksponirano lice;
- prilikom pružanja kastodi usluga u skladu sa zakonom kojim se uređuje tržište kapitala;
- kod složenih ili neuobičajenih transakcija;
- kod sumnjivih transakcija;
- prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa ili vršenja transakcije sa licem iz visoko-rizične treće države ili kad je visoko-rizična treća država uključena u transakciju;
- kad je utvrđen viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma u smjernicama o analizi rizika;
- kad je u skladu sa Nacionalnom procjenom rizika utvrđen viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma.

Osim nabrojanih slučajeva, obveznik je dužan da kada god procijeni da postoji ili bi mogao postojati viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma u vezi sa klijentom, grupom klijenata, državom ili geografskim područjem, poslovnim odnosom, transakcijom, proizvodom, uslugom i distributivnim kanalom sprovede produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta.

11.1.1 Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta kod korespondentnog odnosa sa kreditnom institucijom ili drugom finansijskom institucijom koja ima sjedište van Evropske unije ili u visoko-rizičnoj trećoj državi

Korespondentni odnos između institucija koje posluju na tržištu kapitala predstavljaju saradnju i razmjenu informacija između finansijskih institucija. Ovi odnosi omogućavaju pristup širokom spektru finansijskih usluga i tržišta, olakšavajući transakcije i podstičući

međunarodnu trgovinu. Kroz ovu vrstu saradnje, institucije mogu proširiti svoje usluge, poboljšati likvidnost i unaprijediti efikasnost poslovanja.

Međutim, zbog visokog rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, neophodno je primjenjivati produbljene mjere kontrole od strane obveznika. Korespondentni odnosi često uključuju transakcije velikih vrijednosti i sa višestrukim institucijama, što ih čini podložnim zloupotrebama. Dodatno, međunarodni karakter ovih odnosa komplikuje i otežava praćenje i kontrolu zbog različitosti između pravnih i regulatornih okvira. Zbog toga, važno je sprovesti detaljne provjere partnera, kontinuirano pratiti transakcije i poslovanje, te osigurati efikasnu komunikaciju i razmjenu informacija između institucija. Ovim mjerama se osigurava da institucije efikasno upravljaju rizicima i ostaju usklađene sa međunarodnim standardima u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Domaći zakonodavac članom 53 ZSPNFT propisuje način na koji obveznik dužan izvršavati svoju obavezu sprovođenja produbljenih mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenata koji se nalaze u korespondentnim odnosima. Pored toga, dužnost je obveznika da pored sprovođenja konkretnih mjera propisanih navedenim članom pribavi dovoljno informacija o finansijskoj instituciji koja je respondent, koje su neophodne radi potpunog razumijevanja prirode njenog poslovanja i utvrđivanja reputacije te institucije iz javno dostupnih izvora, i to uvidom u isprave i dokumentaciju koje dostavlja finansijska institucija, odnosno iz javne ili druge dostupne evidencije podataka.

Prije nego se uspostavi korespondentni odnos sa respondentom, obveznik je dužan pribaviti pisanu saglasnost višeg rukovodioca za uspostavljanje takve vrste poslovnog odnosa. Prilikom zaključivanja korespondentnog odnosa, zaključuje se ugovor sa tačno naznačenim odgovornostima obje strane (respondenta i korespondenta).

Ukoliko se kao respondent nađe finansijska institucija koja dolazi iz visoko-rizične treće zemlje, obveznik je dužan da preispita i izmijeni i ako je to potrebno, prekine takav korespondentni odnos.

Obvezniku je zabranjeno uspostavljanje korespondentnog odnosa u sledećim slučajevima:

- Ukoliko prethodno nije sproveo mjere propisane stavom 1-4 člana 53 ZSPNFT;
- Ukoliko finansijska institucija nema uspostavljene kontrole sistema za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma ili ne primjenjuje zakone i druge propise iz oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- Ukoliko finansijska institucija posluje kao kvazi (fiktivna) banka, odnosno ako uspostavlja korespondentne ili druge poslovne odnose i vrši transakcije sa kvazi (fiktivnim) bankama.

Primjer:

Korespondentni odnos između dva investiciona društva može se objasniti kroz primjer saradnje između firme A iz Crne Gore i firme B iz Švajcarske. Firma A želi da svojim

klijentima omogućiti trgovinu na evropskim tržištima gdje nema direktno prisustvo, dok firma B ima potrebne licence i infrastrukturu za rad na tim tržištima.

Kako bi omogućili ovu saradnju, firma A i firma B uspostavljaju korespondentni odnos. Ovaj odnos podrazumijeva da firma B pruža usluge kao što su izvršenje trgovina, kliring i saldiranje transakcija u ime klijenata firme A. Na taj način, klijenti firme A mogu koristiti usluge koje firma B nudi na evropskim tržištima, iako firma A nema direktan pristup tim tržištima.

Prvi korak u ovoj saradnji je identifikacija i verifikacija klijenata. Oba investiciona društva moraju sprovoditi procedure za poznavanje klijenta (KYC), što znači da firma A prikuplja sve potrebne informacije o svojim klijentima i prenosi ih firmi B, kako bi i oni mogli izvršiti dodatne provjere. Ovo uključuje prikupljanje dokaza o identitetu klijenta, porijeklu sredstava i imovine, kao i analizu potencijalnih rizika povezanih sa pranjem novca i finansiranjem terorizma.

Tokom svakodnevnog poslovanja, firma B izvršava naloge za trgovanje koje šalje firma A. Svaka transakcija se pažljivo prati kako bi se osigurala usklađenost sa zakonima i propisima obje zemlje. Na primjer, ako klijent firme A želi kupiti akcije na švajcarskoj berzi, firma B će izvršiti tu transakciju u njegovo ime, a zatim dostaviti sve relevantne informacije firmi A.

Jedan od ključnih aspekata ove saradnje je stalno praćenje i ažuriranje podataka o klijentima. Firma A redovno provjerava sve transakcije i poslovanje svojih klijenata, dok firma B vodi računa o usklađenosti poslovanja sa svojim regulativama. Ako se uoči bilo kakva sumnjiva aktivnost, obje firme su obavezne da sprovedu dodatne provjere i preduzmu odgovarajuće mjere.

Ovaj korespondentni odnos omogućava firmi A da proširi svoju ponudu usluga i omogućiti svojim klijentima pristup stranim tržištima bez potrebe za dodatnim licencama i infrastrukturom. Istovremeno, firma B širi svoju klijentsku bazu i povećava obim poslovanja kroz saradnju sa firmom A. Međutim, ovakav odnos nosi određene rizike, poput operativnih rizika i rizika od pranja novca, koji se efikasno upravljaju kroz stroge interne kontrole, obuku zaposlenih i kontinuiranu procjenu rizika.

Napomena: ukoliko obveznik pruža usluge trgovanja kriptoomovinom preko posrednika, dužan je da preduzme produbljene mjere propisane članom 53 ZSPNFT, a koje se preduzimaju prilikom zaključivanja korespondentskog odnosa. Član 6 tačka 23 ZSPNFT propisuje: „korespondentni odnos je odnos: između i unutar kreditnih institucija, kao i finansijskih institucija uključujući kada se slične usluge pružaju putem korespondentne institucije respondentnoj instituciji, uključujući odnose uspostavljene za transakcije hartijama od vrijednosti ili prenose novčanih sredstava ili odnose uspostavljene za transakcije povezane sa kriptoomovinom ili prenose kriptoomovine.“

11.1.2 Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, odnosno njegovog stvarnog vlasnika koji je politički eksponirano lice

U slučaju da se u ulozi klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta nađe PEL, obveznik je dužan sprovesti produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja takvog klijenta. Lista lica koja pripadaju kategoriji politički eksponiranih propisana je članom 54 ZSPNFT. Ukoliko obveznik želi izvršiti provjeru da li je njegov klijent PEL, to može učiniti uvidom u Registar politički eksponiranih lica, koji vodi i održava Agencija za sprečavanje korupcije. Radi se o elektronskoj bazi podataka u kojoj se čuvaju svi relevantni podaci o PEL-ima, kome pristup imaju FOJ, obveznici i nadzorni organi. Obveznici, međutim, imaju pristup samo onim podacima koji se odnose na aktuelna PEL..

Napomena:

Prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa, obveznik je dužan klijentima fizičkim licima kao i ovlaštenim licima, zastupnicima, direktorima i stvarnim vlasnicima pravnih lica dati PEL obrazac na popunjavanje i dodatno ih provjeriti kroz Registar političkih eksponiranih lica. Nakon izvršenog uvida u Registar, potrebno je navedenu pretragu odštampati i naznačiti na nju datum i vrijeme izvršene pretrage.

Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, odnosno njegovog stvarnog vlasnika koji je PEL, a koje je obveznik dužan izvršiti su sledeće:

- Preduzimanje adekvatnih mjera i utvrđivanje porijekla imovine i sredstava koja su uključena u poslovni odnos ili transakciju sa tim klijentom – podrazumijeva sprovođenje niza aktivnosti i procedura u cilju provjere da li sredstva koja su predmet poslovanja potiču iz zakonitih izvora. Takve procedure zasnivaju se na prikupljanju podataka koje izlaze iz okvira identifikacije, poput detalja o političkoj funkciji PEL-a, periodu obavljanja funkcije ili drugih podataka koji se mogu smatrati relevantnim u postupku provjere. Obveznik mora prikupiti dokumentaciju kojom se dokazuje porijeklo sredstava, a dokumentacija biti sačinjena iz: potvrda o prihodima, ugovora, bankovnih izvoda, poreskih prijava, izjava o imovini i drugog. Utvrđivanje izvora prihoda uključuje proveru da li prihodi dolaze iz legalnih aktivnosti, kao što su plata iz javne službe, prihodi od zakonitih investicija, nasleđa, ili drugi legitimni izvori. Svu dokumentaciju koju obveznik prikupi potrebno je na detaljan način analizirati kako bi se procijenilo da li je došlo do neslaganja u nekim od dostavljenih podataka ili da li postoje sumnjivi elementi. Takva analiza podrazumijeva provjeru autentičnosti dokumenata i njihovo poređenje sa informacijama iz nezavisnih izvora. Na osnovu prikupljenih informacija i analiza, obveznik zatim procenjuje rizik povezan sa poslovnim odnosom sa PEL-om, koji uključuje procjenu da li su sredstva potencijalno povezana sa korupcijom, prevarom, ili drugim nezakonitim aktivnostima.
- Pribavljanje pisane saglasnosti višeg rukovodioca za uspostavljanje poslovnog odnosa sa tim klijentom prije uspostavljanja poslovnog odnosa, a ako je poslovni odnos već uspostavljen pribavljanje pisane saglasnosti višeg rukovodioca za nastavljavanje poslovnog odnosa;
- Utvrđivanje da li je taj klijent stvarni vlasnik pravnog lica, privrednog društva, trusta i drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava, odnosno fizičkog

lica sa sjedištem u drugoj državi u čije ime se uspostavlja poslovni odnos, izvršava transakcija ili druga aktivnost klijenta - provjera koju je obveznik dužan izvršiti odnosi se na ustanovljavanje statusa PEL-a, u smislu utvrđivanja da li se radi o samom klijentu ili njegovom stvarnom vlasniku;

- Nakon uspostavljanja poslovnog odnosa sa posebnom pažnjom prati transakcije i druge poslovne aktivnosti koje kod obveznika obavlja PEL, odnosno klijent čiji je stvarni vlasnik PEL – nije dovoljno da se klijent koji spada u kategoriju PEL-a provjerava korišćenjem produbljenih mjera samo prilikom zaključivanja poslovnog odnosa, već i nakon njega, što znači da je neophodno izvršavati kontinuirano praćenje PEL-a i redovno ažuriranje podataka u vezi činjenice da li se lice i dalje rangira kao PEL;

U skladu sa Smjernicama, obveznik je dužan da donese interni akt kojim će urediti procedure koje se zasnivaju na analizi rizika koje se primjenjuju u vezi sa identifikacijom klijenta koje spada u kategoriju PEL-a ili utvrđivanjem stvarnog vlasnika klijenta koji je PEL. Takav interni akt obveznik je dužan primijenjivati i prilikom praćenja poslovanja tog klijenta i stvarnog vlasnika.

Napomena:

PEL podliježu dodatnoj kontroli iz razloga koji su višeslojni. Radi se o licima koja zbog svojih pozicija često imaju pristup značajnim javnim resursima i finansijama. Ovo ih čini podložnim korupciji i zloupotrebi moći radi sticanja lične koristi. Takođe, PEL su nerijetko u položaju gdje mogu donositi odluke koje utiču na velike finansijske tokove i projekte.

Moć odlučivanja može biti zloupotrijebljena u svrhu primanja mita ili iznuđivanja novca. Još jedan od razloga je otežano praćenje novčanih tokova i identifikacija potencijalno nezakonitih aktivnosti usljed činjenice da PEL često koriste složene finansijske strukture kako bi prikrili izvor svojih sredstava.

Pored toga, postoji veliki reputacioni rizik za sve finansijske institucije u slučaju povezanosti sa PEL-om koje je umješano u pranje novca/finansiranje terorizma. Poslovna konekcija sa takvim licem može imati ozbiljne negativne efekte na reputaciju finansijske institucije.

Različite međunarodne organizacije (u prvom redu FATF - Financial Action Task Force) izdaju smjernice i preporuke u cilju prepoznavanja i upravljanja rizicima povezanim sa PEL, koje u sebi sadrže stroge nadzorne i kontrolne mjere.

11.1.3 Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta prilikom pružanja kastodi usluga

Kastodi usluge uključuju čuvanje, upravljanje i administraciju finansijskih instrumenata u ime klijenata i ovakve vrste usluga zahtijevaju visok nivo sigurnosti. Stoga, institucije koje

pružaju kastodi usluge moraju implementirati mjere za detaljno poznavanje i praćenje poslovanja svojih klijenata. Ove mjere su ključne za prepoznavanje rizika i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Podkastodi – finansijska institucija koja u svoje ime, a za račun trećih lica - svojih klijenata kojima pruža kastodi usluge, zaključuje ugovor o obavljanju kastodi poslova sa obveznikom.. Institucija koja pruža kastodi usluge obično ima globalne klijente, odnosno upravlja širokim spektrom finansijskih instrumenata, te u svrhu usklađenosti sa lokalnim zakonodavstvom osigurava izvršenje kastodi usluga i poštovanje pravnih propisa time što angažuje podkastodi instituciju.

Osim što mora sprovesti mjere propisane odredbama člana 17 ZSPNFT-a, obveznik je dužan da preduzme:

- mjere koje se odnose na utvrđivanje porijekla imovine i sredstava koja su uključena u poslovni odnos ili transakciju sa određenim klijentom;
- radnje koje imaju za cilj pribavljanje pisane saglasnosti višeg rukovodioca za uspostavljanje poslovnog odnosa sa tim klijentom prije uspostavljanja poslovnog odnosa. Ukoliko je poslovni odnos već uspostavljen, potrebno je da se pribavi pisana saglasnost višeg rukovodioca za nastavljjanje poslovnog odnosa;
- radnje kojima se vrši utvrđivanje činjenice da li klijent zaključuje ugovor o obavljanju kastodi poslova u svoje ime i za svoj račun ili se radi o podkastodiju;
- u slučaju da se radi o podkastodiju, radnje kojima utvrđuje za čiji je račun podkastodi izvršio transakciju, prilikom svake transakcije.

Obveznik ne smije uspostaviti poslovni odnos ukoliko ne može izvršiti nabrojane radnje, a dužan je da poslovni odnos prekine ukoliko je već uspostavljen.

11.1.4 Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta kod složenih i neuobičajenih transakcija

Složene transakcije su transakcije koje uključuju više koraka ili komponenata i često se odvijaju u fazama koje su međusobno zavisne i prema tačno utvrđenom redoslijedu. Složenim transakcijama se takođe, mogu nazvati sve one transakcije koje uključuju niz različitih aktivnosti potrebnih za postizanje konačnog rezultata (kombinacija različitih vrsta ugovora, finansijskih instrumenata, operacija i razmjene resursa). Zbog svoje prirode, ove transakcije nose visoke rizike od pranja novca i finansiranja terorizma, zbog čega se mora vršiti posebna vrsta nadzora nad njima. Posebnu pažnju obveznik mora usmjeriti ka upravljanju rizicima, računovodstvenim implikacijama i pravnim aspektima sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

*Tipičan primjer složene transakcije bila bi *kupovina kompanije*, jer ova je ova radnja sačinjena od **više radnji različitog tipa** (dubinska analiza (*due diligence*), vođenje pregovora o zaključenju ugovora, finansiranje akvizicije, finalne radnje kojima se vrši integracija), **više učesnika** (kompanija preuzimaoca, emitenta, ali i veliki broj zaposlenih u ostalim institucijama koji prate transakciju - investicioni bankari, pravni savetnici, regulatori i investitori), **više regulatornih okvira** (nerijetko se radi o transakcijama koje se odvijaju na više teritorija zbog čega podrazumijevaju veći broj pravnih i regulativnih okvira – npr. različite zakone ili poreske propise), **više finansijskih instrumenata i ugovora** (akcije, obveznice, derivati, različite vrste ugovora, npr. ugovori o zajmu, ugovori o spajanju i preuzimanju, licencni ugovori itd). Zbog svoje prirode, ove transakcije nose visoke rizike i kompleksnosti. Upravljanje rizicima, procjena vrijednosti, računovodstvene implikacije i pravni aspekti su ključni faktori koji se moraju pažljivo razmotriti.

Neuobičajene transakcije su prema zakonskoj definicije transakcije koje se realizuju na neuobičajen način ili nemaju očiglednu ekonomsku opravdanost ili pravnu svrhu, odnosno odstupaju od uobičajenog ili očekivanog poslovanja klijenta, a za koje se nije moglo procijeniti da li su sumnjive transakcije. U kategoriju neuobičajenih transakcija spadaju one koje se ne dešavaju često i nisu dio redovnih poslovnih aktivnosti klijenta; transakcije koje uključuju velike iznose novca ili značajne promjene u bilansu stanja ili operativnom toku novca klijenta; transakcije koje se odvijaju po nestandardnim uslovima, odnosno onim uslovima koji nisu prisutni u svakodnevnim transakcijama, poput specijalnih ugovora, jednokratnih uplata ili posebnih aranžmana finansiranja; transakcije sa specifičnom svrhom, koje mogu biti vođene specifičnim stratezijskim ciljevima, kao što su restrukturiranje, porezna optimizacija, ili reagovanje na vanredne situacije.

*Tipičan primjer neuobičajene transakcije je *prodaja ili kupovina velike imovine* (npr. prodaja fabrike ili značajnog dijela imovine); *akvizicija druge kompanije*; *vanredne isplate* poput isplate velikih bonusa ili dividendi koji nisu dio redovnih isplata; *reorganizacija i restrukturiranje kompanije klijenta* koje podrazumijevaju značajne promjene u organizacionoj strukturi kompanije; *transakcije sa povezanim licima*.

Prema članu 58 ZSPNFT-a, u slučaju ovih transakcija, obveznik je dužan da, pored svih mjera propisanih članom 17 ZSPNFT-a, sprovede sljedeće radnje:

- prikupljanje i provjera dodatnih podataka o djelatnosti klijenta, kao i identifikacionih podataka o klijentu i stvarnom vlasniku:
 - podaci o djelatnosti klijenta podrazumijevaju podatke koji sadrže opis poslovanja klijenta, uključujući proizvode ili usluge koje nudi, tržište na kojem posluje i glavne konkurente; podatke o sektoru industrije unutar kog klijent vrši svoje poslovanje;
 - identifikacioni podaci se odnose na registracionu dokumentaciju (osnivački akt, statut kompanije, potvrda o registraciji iz odgovarajućeg registra); podaci o adresi sjedišta kompanije klijenta. Takođe, obaveza se proširuje na prikupljanje

identifikacionih podataka rukovodećih lica - direktore, članove uprave i rukovodeće menadžere;

- prikupljanje i provjera dodatnih podataka o prirodi poslovnog odnosa, motivu i svrsi najavljene ili obavljene transakcije:

priroda poslovnog odnosa:

- to su podaci koje obveznik prikuplja kako bi bolje razumio poslovanje svog klijenta; oni mogu podrazumijevati detaljne opise poslovnih odnosa koje klijent zaključuje (uključujući trajanje, učestalost i specifičnost interakcija);
- podaci pomoću kojih se vrši identifikacija specifičnih usluga ili proizvoda koje klijent koristi ili namjerava koristiti (pojedini investicioni proizvodi);
- podaci o dosadašnjoj istoriji poslovanja klijenta – prethodne transakcije, dosadašnji poslovni odnosi;

motiv i svrha najavljene/obavljene transakcije:

- podrazumijeva provjeru podataka koji doprinose razumijevanju razloga zbog kojih klijent želi izvršiti određenu transakciju (kupovinu nekretnine, investiranje u specifične hartije od vrijednosti, transfer sredstava na drugi račun);
- podaci o svrsi transakcije odnose se na utvrđivanje krajnje svrhe transakcije, kao što je ulaganje u novi poslovni poduhvat, plaćanje dobavljačima, ili lična štednja i ulaganje.

- prikupljanje i provjera dodatnih podataka o imovinskom stanju, porijeklu imovine i porijeklu sredstava klijenta koja su uključena u poslovni odnos ili transakciju sa tim klijentom:

- U dodatne podatke o imovinskom stanju klijenta spadaju: podaci o finansijskom stanju klijenta, detalji o bankovnim računima, investicijama, akcijama, obveznicama i drugim finansijskim instrumentima, finansijski izvještaji, uključujući bilanse stanja, račune dobiti i gubitka, izvještaje o novčanom toku, i druge relevantne finansijske podatke; informacije o preduzećima, udjelima u kompanijama ili drugim poslovnim interesima koje klijent posjeduje.
- Porijeklo imovine: informacije o preduzećima, udjelima u kompanijama ili drugim poslovnim interesima koje klijent posjeduje; detalji o prihodima od poslovanja, uključujući finansijske izvještaje kompanije, ugovore sa klijentima, fakture; podaci o prihodima od investicija, kao što su dividende, kamate, kapitalna dobit; informacije o kreditima i pozajmicama, uključujući ugovore o zajmu, otplatne planove, potvrde o isplatama, itd..

- prikupljanje informacija o porijeklu novčanih sredstava i porijeklu imovine klijenta i stvarnog vlasnika, odnosno stvarnih vlasnika:

- U tački tri podtačka dva pod nazivom „Porijeklo imovine“ navedeni su primjeri šta je sve od dokumentacije potrebno da bi se utvrdilo porijeklo imovine klijenta.
- Ova radnja podrazumijeva dužnost obveznika da preduzme sve potrebne radnje kako bi utvrdio porijeklo novca klijenta. Takve radnje podrazumijevaju uvid obveznika u izvode bankarskih računa, ugovore o prodaji, izvode o nasljedstvu i sl.

Primjer:

Klijent želi da trguje proizvodom koji obveznik pruža za iznos od 15.000EUR i više. Obveznik je u tom slučaju dužan da zahtijeva od klijenta dokaze o porijeklu novca, budući da iznos od 15.000EUR i više predstavlja iznos koji inicira otpočinjanje postupka produbljene kontrole. Klijent kao dokaz može dostaviti dokaz da se radi o ušteđevini (uz to bi mu bio potreban dokaz o npr. mjesečnim primanjima dovoljnim da pokriju mogućnost stvaranja ušteđevine u tom iznosu).

- prikupljanje informacije o razlozima za planirane ili izvršene transakcije;
- Obveznik je u ovom segmentu u obavezi da prikupi informacije potrebne za utvrđivanje razloga zbog kojih klijent želi sprovesti određenu transakciju. Informacije obveznik može prikupiti kroz razgovor sa klijentom, različite tipove upitnika, analizu poslovnog plana ili sagledavanjem druge relevantne dokumentacije.
- Ukoliko je transakcija već izvršena, obveznik je dužan sprovesti radnje kojima utvrđuje svrhu izvršene transakcije, npr. da li je kroz transakciju obveznik izvršio investiciju, postao vlasnik (kupio) određenu imovinu, otplatio dugovanje, izvršio transfer novca partneru/članu porodice itd. Takođe, obveznik je dužan izvršiti pregled dokumentacije koja je pratila već izvršenu transakciju (bankovne izvode, poslovne knjige, ugovore itd).
- analiziranje podatke i rezultata analize i njihovo sačinjavanje u pisanom obliku, uz navođenje jasnih zaključaka koji upućuju da se radi o složenoj/neuobičajenoj transakciji.
- Obveznik mora imati pisani dokaz o izvršenoj analizi transakcije i tačne navode pomoću kojih se zaključuje da je riječ o složenoj/neuobičajenoj transakciji. Pisana analiza podataka podrazumijeva sve pisane dokaze koje je klijent dostavio: svu dokumentaciju kojom se utvrđuje porijeklo imovine – izvodi sa bankarskih računa, ugovori, dokazi o izvršenoj transakciji, dokazi o namjeri planirane transakcije i svi drugi relevantni dokazi u pisanom obliku. Iz pisane dokumentacije koju klijent drži, potrebno je da na jasan i nedvosmislen način naglasi djelove iz kojih se zaključuje da je riječ o složenoj odnosno neuobičajenoj transakciji.

11.1.5 Produbljene mjere prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa ili vršenja transakcije sa licem iz visoko-rizične treće države ili kada je visoko-rizična treća država uključena u transakciju

Prema članu 6 ZSPNFT-a, visoko-rizična treća država je država koja ne primjenjuje ili nedovoljno primjenjuje mjere, odnosno ne ispunjava standarde za sprečavanje pranja novca ili finansiranja terorizma, što znači da ne ispunjava međunarodne standarde iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma na osnovu podataka relevantnih međunarodnih organizacija. Pojmovi visoko-rizičnih trećih država i država na sivoj listi FATF-a nisu istovjetni. Visoko-rizične treće države se najprije odnose na standarde koje uspostavlja EU na osnovu preporuka koje, između ostalog, dolaze i od FATF-a. Sa druge

strane, siva lista FATF-a uključuje zemlje koje imaju strateške nedostatke, ali su se posvetile rješavanju tih nedostataka kroz akcione planove. Obveznik je dužan da provjerava ažurirane liste država koje su okarakterisane kao visoko-rizične, a koje na svojoj web stranici objavljuje FOJ.

Prije uspostavljanja poslovne saradnje sa klijentom koji dolazi iz visoko-rizične treće države, pored mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta (odnosno KYC analize) determinisane članom 17 ZSPNFT, obveznik je dužan preduzeti mjere produbljene analize na način kako je to definisano u podnaslovu "Neuobičajene transakcije" ovih Smjernica, odnosno članom 58 stav 1 ZSPNFT. Pored izvršenih produbljenih mjera, potrebna je saglasnost višeg rukovodioca o uspostavljanju poslovne saradnje.

Nakon što se poslovni odnos sa klijentom iz visoko-rizične treće države uspostavi, obveznik je dužan da pojačano prati taj poslovni odnos i transakcije klijenta. To znači da mora povećati broj i učestalost kontrola, dodatno ispitivati određene transakcije, češće izvještavati ovlašćeno lice za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma o tim transakcijama, te ograničiti poslovne odnose ili transakcije sa klijentima iz država sa liste iz člana 60 ZSPNFT.

Sve ove mjere obveznik sprovodi u skladu sa procjenom rizika od pranja novca i finansiranja terorizma koja je utvrđena u analizi rizika. Pri sprovođenju ovih mjera, obveznik može uzeti u obzir i relevantne procjene ili izvještaje međunarodnih organizacija ili stručnih lica koja postavljaju standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, posebno kada je riječ o rizicima koje mogu predstavljati određene treće države.

Napomena:

Može se desiti da je klijent porijeklom iz visoko-rizične treće zemlje, a da mu je prebivalište u zemljama koje se ne nalaze na sivoj i crnoj listi FATF-a. U takvim situacijama obveznik je dužan da primjenjuje navedene mjere i da učestalo prati poslovanje klijenta.

11.2 Pojednostavljene mjere poznavanja i praćenja klijenata

Obveznici mogu primijeniti pojednostavljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta kada procijene da je rizik od pranja novca i finansiranja terorizma kod određenog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije, proizvoda, usluge ili distributivnog kanala niži, i ako ne postoje razlozi ili osnovi sumnje da sredstva potiču iz kriminalne djelatnosti niti da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, pod uslovom da klijent ili njegov stvarni vlasnik nije politički eksponirano lice.

U takvom slučaju možete odgoditi provjeru identiteta klijenta i utvrđivanje stvarnog vlasnika da bi se obavila nakon uspostavljanja poslovnog odnosa, smanjiti učestalost ažuriranja podataka o identitetu klijenta, smanjiti obim stalnog praćenja transakcija, pod uslovom da vrijednost pojedinačne transakcije ne prelazi iznos koji ste, prilikom izrade analize rizika, ocijenili odgovarajućim za poslovanje i niži rizik klijenta, te, umjesto da prikupljate detaljne

informacije o svrsi i predviđenoj prirodi poslovnog odnosa, izvodite zaključke o tim elementima na osnovu vrste transakcije ili uspostavljenog odnosa.

Ipak, ako se nakon uspostavljanja poslovnog odnosa, iako ste primijenili pojednostavljene mjere, pojave razlozi ili osnovi sumnje da sredstva klijenta potiču iz kriminalne djelatnosti ili da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, dužni ste dostaviti Finansijsko-obavještajnoj jedinici podatke propisane članom 66 stavovima 6 i 10 ovog zakona i sprovesti mjere iz člana 17.

Takođe, čak i kada koristite pojednostavljene mjere za klijente ocijenjene nižim rizikom, obavezni ste da u skladu sa prethodno utvrđenim smanjenim intenzitetom, i dalje provodite praćenje poslovnog odnosa i kontrolu transakcija u obimu koji ste odredili.

12. SPREČAVANJE UPOTREBE SAVREMENIH TEHNOLOGIJA U PRUŽANJU POSTOJEĆIH ILI NOVIH PROIZVODA, USLUGA I DISTRIBUTIVNIH KANALA U SVRHU PRANJA NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

Obveznik je dužan da procijeni rizik od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na novu uslugu koju pruža u okviru svoje djelatnosti, novu poslovnu praksu, kao i načine pružanja nove usluge, i to prije uvođenja iste.

Obveznik je dužan da procijeni rizik od korišćenja savremenih tehnologija u pružanju postojećih ili novih usluga. Takođe, u obavezi je obratiti posebnu pažnju na svaki rizik od pranja novca i finansiranja terorizma koji bi mogao proisteći iz novih tehnologija koje omogućavaju zloupotrebu identiteta stranke (npr. elektronsko davanje naloga za kupovinu i prodaju hartija od vrijednosti, davanje naloga putem platformi za trgovanje korišćenjem mobilnih telefona, zloupotreba korišćenjem šifre od strane drugih lica, bankarski proizvodi i usluge koji kombinuju ulaganja u investicione jedinice fondova kao vid štednje i sl.), te uspostaviti politike i preduzeti mjere za sprečavanje upotrebe novih tehnologija u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma.

Politike i procedure obveznika za rizik koji prati poslovni odnos ili transakciju sa strankama koje nijesu fizički prisutne, primjenjuju se i u poslovanju sa strankama putem novih tehnologija, uz uvažavanje odredbi člana 23 i 24. ZSPNFT, kao i procedura koje bliže uređuje ovu oblast.

Napomena:

U cilju detaljnijeg pojašnjenja, fokusiraćemo se na proizvode i usluge koje uključuju korišćenje savremenih tehnologija, a koje predstavljaju visok rizik od pranja novca i finansiranja terorizma.

Stroge mjere za digitalne usluge i platforme

Obveznici moraju implementirati stroge mjere za kontrolu i nadzor digitalnih usluga i platformi kako bi spriječili njihovu zloupotrebu. Ovo uključuje redovne sigurnosne provjere, limitiranje transakcija putem digitalnih kanala, te zahtijevanje dodatne verifikacije za online transakcije. Na primjer, digitalne brokerske platforme mogu ograničiti transakcije na određene iznose i zahtijevati fizičku verifikaciju identiteta za veće transakcije.

Ograničavanje upotrebe fintech inovacija

Finansijske institucije trebaju biti oprezne prilikom uvođenja novih fintech proizvoda i usluga. Prije uvođenja novih tehnologija, potrebno je sprovesti detaljnu procjenu rizika i osigurati da su sve potrebne mjere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma na mjestu. Na primjer, obveznici mogu odlučiti da ne implementiraju nove digitalne novčanike ili peer-to-peerplatforme za trgovanje dok ne budu sigurni da su ove tehnologije u potpunosti usklađene sa zakonskim i regulatornim zahtjevima.

Praćenje i zabrana sumnjivih digitalnih transakcija

Obveznici moraju aktivno pratiti sve digitalne transakcije i imati sisteme za identifikaciju sumnjivih aktivnosti koje mogu ukazivati na pranje novca ili finansiranje terorizma. Ovo uključuje implementaciju softvera za praćenje transakcija u realnom vremenu koji može detektovati neobične aktivnosti za dalju analizu. Na primjer, ako sistem otkrije seriju transakcija koje izgledaju kao da pokušavaju zaobići standardne procedure identifikacije, ove transakcije se moraju odmah blokirati i istražiti.

13. USLUGE POVEZANE SA KRIPTOIMOVINOM

13.1 Kada se usluga smatra pruženom u Crnoj Gori (čl. 40e)

Obveznici moraju razumjeti kad se njihova djelatnost smatra “na domaćem tržištu”:

- **Sjedište, rezident ili poslovnica u CG:**

Ako pravno ili fizičko lice ima sjedište, rezidentstvo ili ured u Crnoj Gori odakle direktno pruža usluge, tada je to usluga pružena u CG.

Primjer: Kripto-berza koja je registrovana i fizički ima kancelariju u Podgorici pruža usluge CG klijentima – to su usluge na domaćem tržištu.

- **Oglašavanje ili marketing usmjeren ka CG rezidentima:**

Ako oglašavate (bilo online ili offline) svoje proizvode ili usluge, a ciljna publika su lica sa sjedištem u Crnoj Gori, iako vi ne poslužete fizički u CG, to se smatra uslugom u CG.

Primjer: Web-sajt za trgovinu kriptovalutinom na srpskom jeziku, s promotivnim kampanjama na Facebooku adresiranim isključivo ka crnogorskim korisnicima.

- **Automatizovani sistemi koji nude kriptovalutinu u CG:**

Ako vaši automatizovani botovi, API-jevi ili platforma sama po sebi omogućavaju kupovinu/prodaju kriptovalutine crnogorskim adresama, to je domaća usluga.

Primjer: Mobilna aplikacija za trgovinu kriptom čiji serveri automatski prihvataju zahtjeve od IP adresa iz Crne Gore.

- **Distributivni kanali ciljano za CG rezidente:**

Ako imate distributore, marketinške partnere ili mobilne operatere čiji su paketi posebno prilagođeni korisnicima u CG (npr. promotivni kodovi, lokalni agentski lanci), tada su to usluge povezane sa kriptovalutinom u CG.

Primjer: Lokalni fintech partner koji distribuira podatke o trgovanju kriptom i obrađuje uplate od crnogorskih korisnika.

- **Adresa, telefon ili “.me” domena:**

I ako imate samo poslovnu adresu ili telefonski broj u CG, ili web-sajt na “.me” domeni, to je dovoljno da se smatra da pružate usluge u CG.

Primjer: Kripto-dev kompanija sa sjedištem u inostranstvu, ali sa kontakt adresom/tokenom telefon u Podgorici i web stranicom „primjer.me“.

13.1.2 Obaveze pružaoca usluga za pošiljaoca kriptovalutine (čl. 40f)

Kad god korisnik šalje kriptovalutinu („pošiljalac“) kroz vašu platformu, vi ste dužni da prikupljate i provjeravate podatke o **pošiljaocu** i **primalacu**.

- **Koje podatke o pošiljaocu morate prikupiti**

- **Identifikacija (ime i prezime ili poslovno ime)**

- Tačno ime i prezime fizičkog lica ili naziv kompanije/organizacije.
- *Primjer:* “Marko Marković” ili “CryptoTech d.o.o.”

- **Adresa (ili sjedište)**

- Uključuje državu.
- Uz to, broj lične karte ili JMBG (fizičko lice), ili matični broj (preduzetnik/pravno lice).

- *Primjer:* “Ulica Njegoševa 10, 81000 Podgorica, Crna Gora; JMBG: 0123456789123”
- **Adresa distribuiranog zapisa (DLT adresa) i/ili broj kripto-računa**
 - Ako transakcija ide preko blockchaina (npr. Bitcoin, Ethereum), morate zabilježiti adresu tog novčanika.
 - Ako se koristi „off-chain“ račun (npr. interni novčanik unutar vaše platforme), zabilježite broj tog računa.
 - *Primjer:* “Bitcoin adresa (DLT): 1A1zP1eP5QGefi2DMPTfTL5SLmv7DivfNa” ili “Unutrašnji račun: CG-CRYPTO-000123”
- **Postojeći IBPL (identifikacioni broj pravnog lica)**
 - Ako je primjenjivo, a ukoliko ga je pošiljalac unio prilikom registracije. U suprotnom, bilo koja druga službena oznaka (npr. poreski broj).
 - *Primjer:* “PDV identifikacioni broj: CG12345678”

Napomena: Ako kriptoimovina nije registrovana na blockchainu ili sličnoj mreži (npr. kada se prebacuje unutar jednog provajdera), morate obezbijediti **jedinstvenu identifikacionu oznaku transakcije** koju ste generisali vi, da bi se znalo o kojoj se tačno transakciji radi.

- **Koje podatke o korisniku kriptoimovine (primalac) morate prikupiti**
- **Identifikacija (ime i prezime ili naziv)**
 - Ime i prezime fizičkog lica ili naziv pravnog lica.
 - *Primjer:* “Marko Marković” ili “FinTech Solutions d.o.o.”
- **Adresa distribuiranog zapisa (DLT) i/ili broj računa**
 - Blockchain adresa na koju se šalje kriptoimovina ili broj internog novčanika.
 - *Primjer:* “Ethereum adresa: 0x742d35Cc6634C0532925a3b844Bc454e4438f44e” ili “Interni račun: CG-CRYPTO-000456”
- **Postojeći IBPL (ako je dostavljen)**
 - Ako je primalac pravno lice i ima IBPL, unesite ga. Ako ne, neka druga zvanična identifikaciona oznaka (poreski broj ili matični broj).
 - *Primjer:* “Matični broj: 0987654321”

Primjer situacije:

Marko (pošiljalac) kupuje 0.5 BTC i prenosi ga Ani (primalac). Vi, kao pružalac usluga, zabilježite:

Pošiljalac: Marko Marković, JMBG, adresa, njegova BTC adresa (DLT)

Primalac: Ana Pavlović, adresa (DLT) ili interni račun, eventualno poreski broj (ako je preduzetnik)

- **Provjera tačnosti podataka**

- Prije nego što dozvolite prenos, morate **provjeriti identitet** pošiljaoca i primaoca:
 - **Provjera identiteta prema članu 17 Zakona** (više detalja o KYC provjerama).
 - **Primjena člana 18 st. 2 Zakona** (jednostavnija provera ako su ispunjeni uslovi za pojednostavljeni postupak).
- Ako nijedan od ovih uslova nije ispunjen, ne smijete dozvoliti prenos.

Primjer mjere:

Marko je dostavio ličnu kartu i dokaz o adresi. Vaša procedura (član 17) nalaže da uporedite podatke s CRS i katalozima ličnih isprava. Ako se podudaraju, odobrite transakciju. Ako ne, zatražite dodatne dokumente ili odbijte.

- **Posebne mjere za adrese sa vlastitim hostingom**

Ako Marko šalje kriptovalutu na adresu „sa vlastitim hostingom” (to znači da primalac drži vlastiti wallet, a ne unutar vaše platforme), vi ste dužni:

- Prikupiti i čuvati pune podatke (isto kao u st. 2 i 3).
- Obezbijediti da se ta transakcija može jedinstveno identifikovati (broj ili ID transakcije).
- Ako vrijednost prenosa prelazi 1.000 €, procijenite da li je ta adresa zaista pod kontrolom primaoca.
 - *Primjer mjere:* Ako Ana prima 2 BTC (oko 60 000 €) na sopstvenu adresu, vi tražite dokaz (npr. dokaz o vlasništvu nad tom adresom: digitalni potpis s dotične adrese).

- **Obaveza da ne dozvolite transakciju bez ispravnih podataka**

- Ako Marko (pošiljalac) ili bilo koji drugi tržišni učesnik ne dostavi tražene podatke (ili ih dostavi nepotpuno/neispravno), vi ne smijete dozvoliti pokretanje ili izvršenje prenosa.
- Transakcija se odbija ili vraća pošiljaocu, sve dok ne dostavi tačne i potpune podatke.

13.1.3 Prenos kriptovalute putem zbirnog fajla (čl. 40g)

Kada jedan pošiljalac objedini više pojedinačnih transakcija u **zbirni fajl**, ne morate ponavljati svaki put podatke koje smo naveli u članu 40f (stav 2). Međutim, zbirni fajl mora da sadrži:

- **Svi podaci iz čl. 40f st. 2, 3 i 4** (dakle, ime, adresa, DLT adresa, broj računa i eventualni IBPL).
- **Dokazana provjera** tih podataka (prema čl. 40f st. 9).
- **DLT adresa pošiljaoca** za svaki pojedinačni prenos (ako je primjenjivo).
- **Jedinstvena identifikaciona oznaka transakcije** (za slučaj kada se ne koristi blockchain).

Primjer:

Pošiljalac želi da pošalje 10 manjih uplata (po 100 €) različitim korisnicima. Umjesto da za svaku uplatu prikupljate KYC podatke, on vam pošalje zbirni fajl koji sadrži sve potrebne podatke i potpisanu potvrdu da su ti podaci provjereni. Vi zatim samo izvršite uplatu u 10 navrata, jer ste već prikupili i provjerili sve podatke u jednom skupu.

13.1.4 Obaveze pružaoca usluga za korisnika kriptovalute (čl. 40h)

Nakon što transakcija stigne kod primaoca (korisnika), pružalac usluga mora:

- Provjeravati da li su priloženi podaci o pošiljaocu i korisniku (iz čl. 40f st. 2–4) uključeni
 - *ili* dostavljeni naknadno (u roku i načinu propisanom Zakonom).
- Ako je prenos sa vlastitim hostingom, dužnost je da prikupi i čuva iste te podatke (čl. 40f st. 2–4) i omogućiti individualnu identifikaciju prenosa.
- Za prenose veće od 1.000 € sa vlastitim hostingom, provjeriti stvarno vlasništvo adrese (kao u stavovima 3 i 4 čl. 40f).
- Prije nego što kriptovaluta korisniku postane dostupna, provjeriti tačnost podataka o korisniku (prema čl. 40f st. 3) koristeći pouzdan i nezavisan izvor (npr. sudski registar, poreska uprava).

- Provjera se smatra dovršenom ako je korisnik prethodno identifikovan (kao u čl. 17) ili ako mu se primjenjuje član 18.

Primjer toka:

Ana (korisnik) čeka uplatu od Marka. Vi ste dobili poruku da je uplata izvršena, ali bez njenih podataka. Morate da:

- Provjerite da li je njen ID (prema čl. 40f st. 3) unesen i validiran.
- Ako nije, zatražite od Ane da dostavi izvod iz sudskog registra (ako je pravno lice) ili potvrdu o prebivalištu (ako je fizičko lice).
- Tek kada utvrdite da su njeni podaci ispravni i validni, dozvolite joj pristup kriptoomovini.

13.1.5 Postupanje kada su podaci nedostaju ili su nepotpuni

Ako primijetite da nedostaju traženi podaci o pošiljaocu ili korisniku (ili su nepotpuni), morate:

- Procijeniti rizik transakcije (nivo sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma).
- Odmah bez nepotrebnog odlaganja ili:
 - Odbiti prenos i vratiti kriptoomovinu pošiljaocu,
 - ili zahtijevati dostavu nedostajućih podataka prije nego što primalac dobije sredstva.

Primjer:

Marko šalje 500 € u kriptoomovini Ani, ali niste dobili njene podatke o adresi DLT. Morate:

- Odbiti prenos ili
- Zatražiti od Ane da pošalje svoju javnu adresu (DLT) i dokaz identiteta, pa tek onda prenijeti.

13.1.6 Ako pošiljalac često ne dostavlja podatke

- Ako utvrdite da isti pošiljalac (ili pružalac usluga preko kojeg dolazi prenos) uporno ne dostavlja tražene podatke, imate sljedeće obaveze:
 - Poslati mu pisano upozorenje i dati rok (npr. 5 radnih dana) da dostavi podatke.
 - Ako ni tada ne postupi, odbijate sve buduće prenose od tog pošiljaoca, odnosno ograničavate ili prekidate poslovni odnos s njim.

- Takođe, o takvom slučaju dužni ste da obavijestite nadležni nadzorni organ (npr. Agenciju za nadzor finansijskih usluga).

Primjer:

Pošiljalac “CryptoX” tri puta zaredom šalje kryptoimovinu bez ispravnih podataka o primaocu. Nakon upozorenja, ne reaguje. Vi ga stavljate na “crnu listu”: više nijedna transakcija od njega ne prolazi, i o tome obavještavate regulatora.

13.1.7 Obaveze posredničkih pružalaca usluga (čl. 40k, 40l, 40m, 40n)

Ko je posrednik?

To su entiteti koji nisu ni pošiljalac ni primalac, već prenose podatke (ili same transakcije) između dva pružaoca usluga.

Glavne obaveze posrednika (čl. 40k)

- Dostavljanje svih primljenih podataka o pošiljaocu i primaocu kryptoimovine koji su priloženi prilikom prenosa.
- Vođenje i čuvanje evidencije tih podataka (mora biti dostupna nadležnim organima na zahtjev).

Primjer:

Kompanija “CryptoConnect” posreduje između lokalne krypto-berze i međunarodnog DLT servisa. Kada primi poruku o transferu, uz tu poruku ide ime, adresa i DLT adresa pošiljaoca/primaoca. CryptoConnect mora proslijediti sve te podatke dalje – ne samo transakciju.

Napomena: (Ukoliko obveznik uspostavlja poslovnu saradnjom sa posrednikom dužan je primijeniti mjere za produbljenu kontrolu u skladu sa članom 53 ZSPNFT- produbljene mjere predviđene prilikom uspostavljanja poslovne saradnje sa respondentom)

13.1.8 Provjera i otkrivanje nedostajućih podataka (čl. 40l)

- Nakon što primi poruku, posrednik mora provjeriti da li su uz nju stigli svi obavezni podaci (ime, adresa, DLT adresa i IBPL ako je primjenjivo).
- Ako podaci nedostaju ili su nepotpuni, mora uočiti situaciju i pokrenuti interne postupke za prikupljanje tih informacija (ili obustaviti dalji tok dok ne stigne kompletan paket podataka).

Primjer:

Poseban server posrednika automatski skenira poruke. Ako primijeti da nedostaje DLT adresa pošiljaoca, označi transakciju kao “nekompletna” i pošalje obavijest daljem lancu (npr. drugoj berzi) da dostavi DLT adresu ili će transakcija biti odbijena.

13.1.9. Postupanje kod nepotpunih podataka (čl. 40m)

Posrednik procjenjuje rizik transakcije i, ako su podaci nepotpuni ili nedostaju, bez odlaganja:

- Odbija prenos ili
- Zahtijeva tražene podatke prije nastavka prenosa.
- Ukoliko isti entitet učestalo ne dostavlja tačne podatke, posrednik:
 - Šalje mu upozorenje i postavlja rok, ili
 - Direktno odbija sve buduće prenose, ograničava ili prekida poslovni odnos.

Posrednik je obavezan da o slučaju *učestalog nepoštovanja* podataka obavijesti nadležni nadzorni organ.

Primjer:

Posrednik "ChainRelay" otkriva da od platforme X stalno dolazi prijenos bez IBPL-a pošiljaoca. Nakon upozorenja, platforma X i dalje ne šalje taj podatak. ChainRelay ubuduće odbija sve prenose od platforme X i o tome izvještava Agenciju.

13.1.10 Prijavljivanje sumnjivih aktivnosti (čl. 40n)

- Ako posrednik zaključuje da nedostatak podataka ili neka situacija predstavlja razlog za sumnju u pranje novca ili finansiranje terorizma, dužan je da odmah obavijesti Finansijsko-obavještajnu jedinicu (FIU).

Primjer:

U jednom fajlu s prenesenim transakcijama primijeti se da za pošiljaoca nedostaje matični broj i da se radi o ponavljajućim velikim iznosima iz visoko-rizične zemlje. Posrednik procijeni da je to sumnjivo i podnese izvještaj FIU.

13.2 Izuzeci od obaveze prikupljanja podataka (čl. 40o)

Ne morate tražiti i provjeravati podatke o pošiljaocu i korisniku ako:

- Oboje su pružaoci usluga povezanih sa kryptoimovinom, koji djeluju u svoje ime i za svoj račun.

Primjer: Dvije kripto-berze razmjenjuju odgovarajuće podatke između sebe, oba subjekta posjeduju vlastite dozvole i rade direktno (bez klijenata "na strani").

- Prijenos se odvija između lica (fizičkih ili pravnih) kada se radi o internim (off-chain) transferrima unutar iste institucije, pod uslovom da su već u potpunosti ispunjene sve KYC obaveze te institucije.

Primjer:

Banka A i Banka B, obje s licencom za kriptousluge, međusobno razmjenjuju tokove back-office poruka o transferu, bez potrebe za novim provjerama podataka o klijentima, jer su oni već provereni prilikom otvaranja računa.

13.2.1. Dostavljanje informacija nadležnim organima (čl. 40p)

- Svi pružaoci usluga povezanih sa kryptoimovinom (uključujući i pružaoce platnih usluga) dužni su da bez odlaganja dostavljaju nadležnim organima (i nadzornim organima) sve podatke koje su prikupili i čuvaju prema ovim odredbama.
- Može se koristiti jedinstvena kontakt tačka (prema članu 62 st. 8 Zakona) za slanje zatraženih podataka.

Primjer:

Ako Agencija zatraži izvještaj o svim transakcijama preko 10 000 €, vi (kao pružalac usluga) morate u roku od 48 sati dostaviti ispunjene formular ili CSV/JSON fajl s podacima o pošiljaocima i korisnicima.

14. ODREĐIVANJE OVLAŠĆENOG LICA ZA SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

Prema ZSPNFT-u, obveznici moraju imenovati osobu odgovornu za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao i najmanje jednog zamjenika u roku od 60 dana od osnivanja ili početka rada. Obavještenje sa podacima o tim licima (uključujući ime i prezime, jedinstveni matični broj, broj lične isprave, datum prestanka važenja, državu izdavanja, broj i datum prestanka važenja dozvole za boravak za strance, radno mjesto i kontakt telefon) mora biti dostavljeno FOJ-u u roku od tri radna dana od imenovanja. Takođe, potrebno je dostaviti naziv ili ime obveznika, njegov PIB i adresu sjedišta.

U slučaju promjene ovlašćenog lica ili njegovog zamjenika, obveznik je dužan da obavijesti FOJ u roku od tri dana od dana promjene. Ovo obavještenje mora sadržati razlog promjene i iste podatke kao inicijalno obavještenje.

Obveznici sa četiri ili manje zaposlenih nisu obavezne imenovati zamjenika ovlašćenog lica. U tim slučajevima, direktor može obavljati poslove ovlašćenog lica ako ispunjava zakonom propisane uslove. Ukoliko direktor preuzima ovu ulogu, obavezno je obavijestiti FOJ, uključujući sve potrebne podatke o direktoru.

Sva obavještenja treba dostaviti FOJ-u elektronskim putem, potpisana kvalifikovanim elektronskim potpisom, u skladu sa zakonom koji uređuje elektronsku identifikaciju i elektronski potpis.

Prilikom imenovanja ovlašćenog lica za obavljanje poslova iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranje terorizma, moraju biti ispunjeni određeni uslovi koji su detaljno propisani članom 70 ZSPNFT.

15. NAČIN STRUČNOG OSPOSABLJAVANJA I USAVRŠAVANJA U OBLASTI SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA ZAPOSLENIH KOD OBVEZNIKA

U skladu sa odredbama člana 78 ZSPNFT, obveznik mora da osigura redovno stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje svih zaposlenih koji obavljaju poslove sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma, odnosno svih koji obavljaju određene poslove na radnim mjestima koja su ili bi mogla biti posredno ili neposredno izložena riziku za pranje novca i finansiranje terorizma, kao i svih spoljašnjih saradnika i zastupnika kojima je, na osnovu ugovora, povjerio obavljanje poslova.

Obveznik mora da obezbijedi da svaki zaposleni razumije svoju ulogu u procesu upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma, kako bi se omogućilo adekvatno upravljanje, odnosno odgovarajući nadzor nad rizicima. Stoga su obuke za zaposlene koji su u neposrednom kontaktu sa klijentima ili koji obavljaju transakcije od presudnog značaja u postupku upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Svi zaposleni od nivoa izvršilaca do najvišeg rukovodstva moraju biti svjesni rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

Stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje odnosi se na upoznavanje sa odredbama ZSPNFT i propisima donijetih na osnovu njega i internih akata, sa stručnom literaturom o sprečavanju i otkrivanju pranja novca i finansiranja terorizma, sa listom indikatora za prepoznavanje stranaka i transakcija za koje postoje osnove sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, kao i sa odredbama propisa kojima se uređuje ograničavanje raspolaganja imovinom u cilju sprečavanja terorizma i širenja oružja za masovno uništenje i propisa kojima se uređuje zaštita podataka o ličnosti.

Obveznik je dužan da, najkasnije do kraja I kvartala za tekuću godinu napravi program godišnjeg stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. U programu se navodi:

- planirani broj obuka na godišnjem nivou;
- planirani broj zaposlenih koji će pohađati obuke, kao i profil zaposlenih kojima su obuke namijenjene;
- teme iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma koje će biti predmet obuka, kao i teme iz oblasti ograničavanja raspolaganja imovinom u cilju sprečavanja terorizma i širenja oružja za masovno uništenje;

- način realizacije obuka (seminari, radionice i dr).

Obveznik je dužan da u godini za koju je donesen program o godišnjem stručnom obrazovanju, osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, a najkasnije do kraja I kvartala naredne godine, sprovede obuke koje je propisao programom o godišnjem stručnom obrazovanju, osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u skladu sa članom 78 ZSPNFT i da o takvim obukama sačini službenu zabilješku. Službena zabilješka mora da sadrži vrijeme i mjesto održavanja obuke, broj zaposlenih koji su prisustvovali obuci, ime i prezime lica koje je sprovedlo obuku i kratak opis obrađene teme na obuci.

Program godišnjeg stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih i dokumentaciju vezanu za stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih (službene zabilješke, prezentacije i slično), obveznik je dužan da čuva u skladu sa članom 117 stav 12 ZSPNFT.

U postupak stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih, obveznik je dužan da uključi i sve nove zaposlene, ukoliko ih ima (obuka za novozaposlene mora biti održana u prvoj radnoj nedjelji od kad je novozaposleni stupio u radni odnos sa obveznikom). U tu svrhu, obveznik organizuje poseban program stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma. Program mora obuhvatati najmanje odredbe o obavezi analize klijenta i obveznika, procjene rizika za pranje novca i finansiranje terorizma, obavezu dostavljanja propisanih podataka FOJ-u, indikatore za prepoznavanje klijenata i transakcija za koje postoje razlozi za sumnju za pranje novca ili finansiranje terorizma, zahtjeve u pogledu sigurnosti i čuvanja podataka, odredbe propisa kojima se uređuje ograničavanje raspolaganja imovinom u cilju sprečavanja terorizma i širenja oružja za masovno uništenje i propisa kojima se uređuje zaštita podataka o ličnosti, kao i postupke koje, u svrhu sprovođenja ZSPNFT-a i pravilnika, sprovodi obveznik sam (interni pravilnici i uputstva).

Redovno stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje u okviru određenog obveznika može da sprovodi ovlašćeno lice, njegov zamjenik, odnosno drugo stručno osposobljeno lice koje, na predlog ovlašćenog lica, odredi uprava obveznika.

16. EVIDENCIJE, ZAŠTITA I ČUVANJE PODATAKA

16.1 Vođenje evidencije

Obveznik je dužan da prilikom izvršenja svih obaveza koje mu se nalažu ZSPNFT-om, prati i provjerava da li postupa u skladu sa odredbama navedenog Zakona, a koje se odnose na evidenciju, zaštitu i čuvanje podataka i Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 079/08 od 23.12.2008).

Obveznik se prilikom izvršenja svojih dužnosti propisanih ZSPNFT-om mora pridržavati odredbi iz člana 116 ZSPNFT. Navedenim članom propisana je dužnost obveznika da vodi:

- evidenciju o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta – obveznik mora imati sistemski uspostavljen način dokumentovanja svih aktivnosti vezanih za upoznavanje i praćenje klijenata; evidencija podataka odnosi se na lične podatke o klijentima, njihovim poslovnim odnosima, računima, transakcijama;
- evidenciju o složenim i neuobičajenim transakcijama – definicija i detaljno regulisanje neuobičajene i složene transakcije nalaze se u poglavlju 11.1.4 ovih Smjernica;
- evidenciju o podacima dostavljenim FOJ-u u skladu ZSPNFT (član 66 i član 90) – Obveznik je dužan čuvati podatke na jasan i potpun način koji mu omogućavaju analizu i praćenje poslovanja klijenta kroz vrijeme i uvid u bilo koju od izvršenih transakcija. Ovakva vrsta evidencije neophodna je obvezniku radi efikasnog prepoznavanja sumnjivog ponašanja klijenta;
- evidenciju o naredbama o privremenom obustavljanju izvršenja transakcije ili privremenoj zabrani pristupa sefu – obveznik je dužan da evidentira zapise o svim narednjima koje dobija od FOJ-a u vezi sa sumnjivim transakcijama ili sumnjivim aktivnostima vezanim za sefove. Takva evidencija treba da sadrži: tačan datum i vrijeme kada je takva naredba izdata, naziv nadležnog organa koji je naredbu izdao, relevantne informacije o transakciji koja je obustavljena ili sefu kojem je zabranjen pristup (broj transakcije, iznos, vrstu transakcije, broj sefa i al.), podatke o klijentu čija je transakcija obustavljena ili kome je zabranjen pristup sefu, opis razloga zbog kojih je naredba izdata (npr. činjenica da se radi o sumnjivoj transakciji), period na koji se odnosi privremena obustava transakcije ili zabrana pristupa sefu, vrijeme i način izvršenja naredbe, uključujući informacije o koracima koje je obveznik preduzeo kako bi naredbu izvršio (npr. obavještanje internih odeljenja, obustavljanje transakcije ili zaključavanje sefa), kopiju naredbe u fizičkom ili digitalnom obliku, dodatne informacije (ukoliko ih ima);
- evidenciju o zahtjevima za praćenje finansijskog poslovanja klijenta u kontinuitetu – ukoliko je obveznik primio zahtjev za praćenje poslovanja klijenta u kontinuitetu, dužan je da sve podatke koje tom prilikom pribavi evidentira i čuva; takvi podaci posebno uključuju: naziv organa koji je uputio zahtjev za praćenje poslovanja klijenta, datum i vrijeme kada je obveznik primio zahtjev, podatke o klijentu (ime, prezime, adresa, identifikacioni broj), vrstu podataka koja je istaknuta kao važna u zahtjevu koji je obveznik primio, obim praćenja, trajanje praćenja, radnje na koje je potrebno usmjeriti posebnu pažnju, kratak opis razloga zbog kojih je upućen zahtjev, radnje koje je obveznik preduzeo kako bi ispunio zahtjev, rezultate koji su postignuti praćenjem, podatke o završetku praćenja (tačan datum i vrijeme), dodatne napomene u vezi sa poslovanjem klijenta, ukoliko ih ima;
- evidenciju o pristupima nadzornih organa podacima, informacijama i dokumentaciji u vezi sa kojom je obveznik dužan da postupa – obveznik mora imati pregled svih podataka u koje je nadležni organ izvršio uvid, bilo da se radi o identifikacionim podacima klijenta, podacima o stvarnim vlasnicima klijenta koje je pravno lice, transakcionim podacima, podacima o računima, podacima o sprovedenim postupcima nad dokumentima, bilješkama, izvještajima; (poput npr. due dilligence),

podacima koji se odnose na zaposlene kod klijenta, podaci koji svjedoče o komunikaciji sa klijentom, revizorski podaci, podaci o internim politikama i procedurama obveznika. Članom 113 ZSPNFT-a propisan je spisak dokumentacije u koji nadzorni organ može izvršiti uvid, a članom 123 ZSPNFT-a je propisan način ponašanja obveznika u odnosu razmjenu podataka sa nadležnim organom.

- evidenciju o stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih kod obveznika u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma – ovaj tip evidencije podrazumijeva planove obuke koju sprovodi obveznik, redosljed po kome je edukacija zaposlenih održavana, podatke o učesnicima obuke, datum kada je obuka održana, spisak lica koja su prisustvovala edukaciji, podatke o sadržaju obuke, podatke o materijalima koji su korišćeni, podatke o predavačima, podatke o rezultatima obuke, povratne informacije od zaposlenih o kvalitetu i korisnosti održane obuke, podatke o certifikatima, njihovom važenju i obnovi.
- Evidenciju o pošiljaocu i korisniku kriptoinmovine;
- Evidenciju o uspostavljanja usklađenosti posredničkog pružanja usluga povezanih sa kriptoinmovinom.

16.2 Zaštita podataka

Obveznici i njihovi zaposleni, kojima su dostupni ili su bili dostupni podaci iz člana 117 st. 1 do 11 ZSPNFT-a ne smiju klijentu ili trećem licu otkriti da je:

- FOJ-u saopšten podatak, odnosno informacija stavljena na uvid ili dostavljena dokumentacija o klijentu ili transakciji u skladu sa čl. 66 i 90 ZSPNFT;
- FOJ na osnovu člana 93 ZSPNFT izdao naredbu da se privremeno obustavi izvršenje transakcije ili zabrani pristup sefu, odnosno u vezi sa tim dao uputstva obvezniku;
- FOJ na osnovu člana 95 ZSPNFT zahtijevao praćenje poslovanja klijenta u kontinuitetu;
- protiv klijenta ili trećeg lica pokrenut ili bi mogao biti pokrenut izviđaj ili istraga zbog postojanja osnova sumnje ili osnovane sumnje da je izvršeno krivično djelo pranja novca i sa njim povezano predikatno krivično djelo ili finansiranje terorizma.

U skladu sa navedenim obavezama, obveznici i njihovi zaposleni mogu proslijediti navedene podatke samo u slučaju kada je neophodno za utvrđivanja u krivičnom postupku i ako dostavljanje tih podataka u pisanom obliku traži, odnosno naloži nadležni sud ili nadležni nadzorni organ.

16.3 Čuvanje podataka

Obveznik je obavezan da sve podatke, informacije i dokumentaciju prikupljene u skladu sa ZSPNFT-om, uključujući identifikacione brojeve računa klijenata, podatke o elektronskom prenosu novca, poslovnu korespondenciju i izvještaje čuva deset godina nakon prestanka poslovnog odnosa sa klijentom, osim ako neki drugi zakon ne zahtijeva duži period čuvanja.

Fotokopije ličnih isprava, drugih dokumenata i pisanih ovlašćenja takođe se čuvaju prema istim pravilima.

Podatke i prateću dokumentaciju o ovlašćenom licu za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, njegovom zamjeniku, kao i o stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih u ovoj oblasti i sprovođenju mjera unutrašnje kontrole i revizije, obveznik mora čuvati četiri godine nakon prestanka važenja licence ili završenog stručnog osposobljavanja i unutrašnje kontrole.

Nakon isteka ovih rokova, obveznik je dužan da izbriše i uništi lične podatke klijenta.

17. UNUTRAŠNJA KONTROLA I REVIZIJA

17.1 Unutrašnja kontrola

Ovlašćeno lice i njegov zamjenik, kvartalno, metodom slučajnog uzorka ili na drugi odgovarajući način vrši provjere i testiranje primjene programa za sprovođenje mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. O rezultatima izvršenih kontrola ovlašćeno lice kod obveznika je dužno da sačini izvještaj u pisanom obliku koji sadrži i predlog mjera koje treba sprovesti i dostavlja ga Komisiji na zahtjev u roku od tri dana od dana prijema zahtjeva.

Kvartalni izvještaji moraju da sadrže sledeće podatke:

- 14 evidenciju o gotovinskim transakcijama u iznosu od 15.000,00 EUR; izvještaje dostavljeni FOJ-u u vezi sa gotovinskim transakcijama u iznosu od 15.000,00 EUR ili više;
- 15 evidenciju o bezgotovinskim transakcijama u iznosu od 100.000,00 EUR ili više; izvještaje dostavljeni FOJ-u u vezi sa bezgotovinskim transakcijama u iznosu od 100.000,00 EUR ili više;
- 16 evidencija o izvještajima dostavljenim FOJ-u za sve transakcije u iznosu od 10.000,00 EUR ili više, koje se vrše na računima pravnih ili fizičkih lica u visoko-rizičnim trećim državama ili ako takva transakcija uključuje visoko-rizične treće države;
- 17 evidenciju o obustavljenim transakcijama;
- 18 evidenciju o odbijenim klijentima;
- 19 evidenciju o prijavljenim sumnjivim transakcijama koje su dostavljene FOJ-u putem portala;
- 20 evidencija o složenim i neuobičajenim transakcijama;
- 21 evidencija u vezi sa kontinuiranim praćenjem poslovanja klijenta odnosno evidencija o naredbama o privremenom obustavljanju izvršenja transakcije.

Radi sprovođenja unutrašnje kontrole i revizije za poslove otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, obveznici moraju u okviru svog programa za sprovođenje mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma utvrditi procedure i prakse za prepoznavanje sumnjivih transakcija, obaveze i odgovornosti ovlašćenih i drugih lica, način

uspostavljanja sistema unutrašnje kontrole, način i postupak testiranja primjene procedura za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, te stalan režim obuke za zaposlene.

Takođe, obveznici moraju donijeti pisana pravila i procedure radi sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kojima uspostavljaju i razvijaju programe za sprovođenje mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Unutrašnja kontrola se sprovodi na način da se spriječe, otkriju i isprave greške učinjene tokom primjene propisa iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma i da se unaprijede interne politike, kontrole i procedure za otkrivanje transakcija i lica u vezi sa pranjem novca i finansiranjem terorizma.

17.2 Interna revizija

Članom 14 stav 3 tačka 2 ZSPNFT-a propisano je da je obveznik dužan da uspostavi nezavisnu internu reviziju sa ciljem da vrši nadzor nad utvrđenim rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma, kao i provjeru internih politika i akata srazmjerno obimu i prirodi djelatnosti obveznika. Interni revizor je dužan jednom godišnje da sačini izvještaj koji treba da obuhvata sledeće:

- **Procjena adekvatnosti sistema upravljanja rizikom:**
Revizija procenjuje da li su uspostavljeni sistemi za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma adekvatni i odgovarajući za specifične rizike kojima je obveznik izložen.
- **Procjena pouzdanosti i efikasnosti kontrola:**
Analizira se da li kontrole koje su na snazi funkcionišu efikasno i pouzdano kako bi spriječile, otkrile i reagovala na pokušaje pranja novca i finansiranja terorizma.
- **Revizija politika i procedura:**
Pregled postojeće politike i procedura kako bi se osiguralo da su one u skladu sa važećim zakonskim i regulatornim zahtjevima, te da su implementirane u praksi.
- **Praćenje i analiza transakcija:**
Provjera procedura za praćenje i analiziranje transakcija, uključujući mehanizme za identifikaciju sumnjivih aktivnosti i prijavljivanje takvih transakcija nadležnim organima.
- **Evaluacija obuke zaposlenih:**
Procjena efikasnosti programa obuke za zaposlene, uključujući sadržaj obuka, frekvenciju i način na koji se obuke sprovode, te kako zaposlenici primjenjuju naučeno u svakodnevnom radu.
- **Izveštavanje i dokumentacija:**
Provjera da li su izvještaji o sumnjivim aktivnostima pravilno dokumentovani i dostavljeni nadležnim organima u skladu sa ZSPNFT-om, te da li se vodi adekvatna evidencija o svim relevantnim aktivnostima.
- **Prepoznavanje i analiza novih metoda pranja novca:**
Identifikacija i analiza novih metoda i tehnika pranja novca i finansiranja terorizma, te predlaganje mjera za njihovo prepoznavanje i sprečavanje.
- **Evaluacija usklađenosti sa zakonskim zahtjevima:**

Osiguranje da su sve aktivnosti obveznika usklađene sa relevantnim zakonima i regulativama iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

- **Preporuke za unapređenje:**

Davanje preporuka za poboljšanje sistema, politika i procedura kako bi se osigurala bolja efikasnost i pouzdanost u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

Napomena: Navedeni izvještaj obveznik je dužan da dostavlja Komisiji elektronski putem uz godišnji Upitnik iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranje terorizma.

18. OBAVEZNI INTERNI AKTI O PROCEDURE KOJIMA SE BLIŽE UREĐUJE POSLOVANJE OBVEZNIKA VEZANO ZA OBLAST SPRJEČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

Obveznik je dužan da uspostavi politike, kontrole, procedure i preduzima radnje za umanjeње rizika od pranja novca i finansiranje terorizma, odnosno da:

• Izradi akt o analizi rizika radi sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
• Interni akt o poznavanju i praćenju poslovanja klijenta (KYC analiza);
• Interni akt o odbijanju poslovne saradnje sa klijentom;
• Interni akt o bližem načinu sprovođenja video elektronske identifikacije;
• Interni akt o pribavljanju podataka od strane trećeg lica;
• Interni akt o identifikaciji PEL;
• Interni akt o prepoznavanju složenih i neuobičajenih transakcija;
• Interni akt u vezi sa stručnim osposobljavanjem zaposlenih;
• Interni akt o načinu sprovođenja unutrašnjih kontrola i revizije;
• Interni akt o načinu dostavljanja podataka FOJ-u;
• Interni akt o zaštiti i čuvanju podataka kao i vođenju evidenciju u skladu sa ZSPNFT-om.

Potrebno je da obveznik revidira svoje postojeće KYC upitnike kao i upitnik za PEL koje klijenti popunjavaju prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa obveznikom. U prilogu je primjer nove forme PEL upitnika:

OBRAZAC ZA IDENTIFIKACIJU POLITIČKI EKSPONIRANOG LICA**Obrazac: PEL**

Na osnovu člana 55 Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: ZSPNFT, „Sl.list CG“, br. 110/23 od 12.12.2023), obveznik je prije identifikacije dužan da utvrdi da li je klijent politički eksponirano lice.

OBRAZAC ZA IDENTIFIKACIJU POLITIČKI EKSPONIRANOG LICA

Politički eksponiranim licem u smislu ZSPNFT smatra se crnogorski državljanin koji obavlja javnu funkciju (Tabela 1) i strani državljanin kojeg je strana država ili međunarodna organizacija imenovala odnosno postavila na javnu funkciju (Tabela 2). Politički eksponiranim licima se takođe smatraju članovi uže porodice tih lica i i njihovi bliži saradnici.

Članovima uže porodice smatraju se:

bračni ili vanbračni supružnik, partner u zajednici života lica istog pola, srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stepena srodstva, srodnik po tazbini zaključno do drugog stepena, usvojilac, usvojenik, hranilac ili hranjenik.

Bližim saradnikom smatra se:

- 1) fizičko lice koje ima zajedničko stvarno vlasništvo ili pravo svojine i druga imovinska prava nad pravnim licem ili pravnim aranžmanom, uspostavljen poslovni odnos ili drugu vrstu bližih poslovnih veza sa politički eksponiranim licem;
- 2) fizičko lice koje je jedini stvarni vlasnik pravnog lica ili pravnog aranžmana za koji je poznato da je stvoren za dobrobit politički eksponiranog lica.

U skladu sa ZSPNFT, molimo Vas da odgovorite na sljedeća pitanja:

Tabela 1

Da li ste crnogorski državljanin koji obavlja ili je u najmanje posljednje dvije godine obavljao javnu funkciju?

1.	Predsjednik Crne Gore, predsjednik Skupštine Crne Gore, predsjednik i član Vlade; poslanik; predsjednik političke partije i njegov zamjenik; državni sekretar i generalni direktor u ministarstvu, sekretar ministarstva, direktor i pomoćnik;	DA	NE
2.	Predsjednik i sudija Vrhovnog suda Crne Gore i predsjednik i sudija Ustavnog suda Crne Gore;	DA	NE

3.	Vrhovni državni tužilac, specijalni tužilac i tužilac u Vrhovnom državnom tužilaštvu;	DA	NE
4.	Član Senata Države revizorske institucije i Savjeta Centralne banke Crne Gore;	DA	NE
5.	Direktor i pomoćnik direktora organa uprave;	DA	NE
6.	Gradonačelnik, predsjednik opštine, predsjednik Skupštine Glavnog grada, predsjednik Skupštine Prijestonice i predsjednik skupštine opštine;	DA	NE
7.	Direktor Agencije za nacionalnu bezbjednost i direktor Agencije za sprečavanje korupcije;	DA	NE
8.	Ambasador, konzul, načelnik Generalštaba Vojske Crne Gore, general i admiral Vojske Crne Gore;	DA	NE
9.	Direktor, zamjenik odnosno pomoćnik direktora i član organa upravljanja i nadzornog organa pravnog lica koje je u većinskom vlasništvu države;	DA	NE

Tabela 2

Da li ste strani državljanin kojeg je strana država ili međunarodna organizacija imenovala, odnosno postavila na javnu funkciju, ili ste tu funkciju obavljali najmanje u posljednje dvije godine?

1.	Predsjednik države, predsjednik Vlade, ministar i njegov zamjenik;	DA	NE
2.	Član parlamenta;	DA	NE
3.	Član upravnih organa političkih partija;	DA	NE
4.	Član Vrhovnog suda, Ustavnog suda ili drugih pravosudnih organa na visokom nivou, protiv čije presude, osim izuzetno, nije moguće koristiti redovni ili vanredni pravni lijek;	DA	NE
5.	Član računskog suda, odnosno vrhovne revizorske institucije i Savjeta centralnih banaka;	DA	NE
6.	Ambasador, konzul i visoki oficir oružanih snaga;	DA	NE
7.	Član organa upravljanja i nadzornih organa pravnih lica koja su u većinskom vlasništvu države;	DA	NE
8.	Direktor, zamjenik, odnosno pomoćnik direktora i član odbora ili druge odgovarajuće funkcije u međunarodnoj organizaciji;	DA	NE

Tabela 3			
Da li ste:			
1.	Član uže porodice lica navedenih u tabeli 1 ili tabeli 2	DA	NE
2.	Bračni ili vanbračni supružnik	DA	NE
3.	Partner u zajednici života lica istog pola	DA	NE
4.	Srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stepena srodstva	DA	NE
5.	Srodnik po krvi u pobočnoj liniji do četvrtog stepena	DA	NE
6.	Srodnik po tazbini zaključno do drugog stepena	DA	NE
7.	Usvojilac, usvojenik, hranilac ili hranjenik	DA	NE

Da li ste bliži saradnik lica navedenih u tabeli 1 ili tabeli 2?			
1.	Da li imate zajedničko stvarno vlasništvo ili pravo svojine i druga imovinska prava nad pravnim licem ili pravnim aranžmanom, uspostavljen poslovni odnos ili drugu vrstu bližih poslovnih veza sa politički eksponiranim licem?	DA	NE
2.	Da li ste jedini stvarni vlasnik pravnog lica ili pravnog aranžmana za koji je poznato da je stvoren za dobrobit politički eksponiranog lica?	DA	NE

Tabela 4			
Podaci koje klijent dostavlja kada protekne dvije godine od dana prestanka obavljanja javne funkcije, na osnovu kojih prestaje obaveza obveznika da tretira klijenta kao politički eksponirano lice			
1.	Da li je proteklo dvije godine od kako ste bili na nekom od položaja navedenih u tabeli 1 i 2?	DA	NE

2.	Da li ste, u smislu tabele 3, blizak član porodice ili bliži saradnik lica koje je u posljednje dvije godine bilo na bilo kom istaknutom javnom položaju iz tabele 1 ili 2?	DA	NE
----	---	----	----

Ukoliko ste na neko od navedenih pitanja u tabeli 1, 2 ili 3 odgovorili sa DA, Vi ste prema ZSPNFT politički eksponirano lice. Stoga, potrebno je da navedete porijeklo sredstava ili imovine koji su ili će biti predmet poslovnog odnosa ili transakcije.

Svojeručnim potpisom potvrđujem da su gore navedeni podaci tačni i istiniti.

Ime i prezime klijenta

Adresa klijenta
klijenta

Datum rođenja

Mjesto i datum

Potpis klijenta

Ime i prezime zaposlenog kod obveznika

Mjesto i datum
obveznika

Potpis zaposlenog kod

Saglasan/saglasna sam da se uspostavi poslovni odnos sa politički eksponiranim licem

Ime i prezime odgovornog lica obveznika

Mjesto i datum

Potpis odgovornog lica obveznika